ప్రత్యూష

(పద్య సంకలనము)

21005
29-8-78

వివిధ రచయితలు

సాధన సమితి

హైదరాబాదు,

స్థాపితము: ౧౯౩౯

మా మనవి

'సాధన సమితి'కి పది సంవత్సరాలు నిండినవి. ఈ రెండవ దశకంతో మా 'సాధన' కూడ క్రొత్త బాటలవైపు అడుగిడ నుత్సాహపడుతున్నది.

ఇంతవరకు, సమితి సభ్యులైన యువరచయితల రచనలనే మా 'ప్రత్యూష ప్రచురణాల' ద్వారా ఆంధ్రలోకానికి అందజేస్తూ వచ్చాము; కాని యిప్పుడు సభ్యేతరుల్లోని ప్రఖ్యాత రచయితలను కూడా మాతో సహా ఒక్కుమ్మడిగా సాహిత్యారాధకులకు పరిచయం చేయించాలనే సంకల్పం కలిగింది. ఈ ఉద్దేశ్యాన్ని నెరవేర్చేటందుకు చేసిన తొలి ప్రయత్న ఫలితమే 'ప్రత్యూష'.

ఈ కావ్య సంకలనంలో, ప్రధానంగా, తెలంగాణంలోని సుప్రసిద్ధులైన కవుల, కవయిత్రుల ఉత్తమోత్తమ కావ్యకుసుమాలను ఏరి కూర్చే ప్రయత్నం జరిగింది. కాని, మానవ ప్రయత్నంలోని సహజమగు లోటు పాట్లవలన ప్రసిద్ధులైన కొందరు కవులు ఈ సంపుటిలో చేరకపోయి ఉండవచ్చును; లేదా సేకరించిన కృతులు, ఆయా కవుల ఉత్తమోత్తమ రచనలు కాక పోనూ వచ్చును. ఇంతమాత్రంచే సహృదయులైన కవికుమారులు మాపై కినుక వహించక, మమ్మల్ని క్షమించగలరని ప్రార్థన.

నేడు హైదరాబాదు రాష్ట్రంలో బహుముఖాలుగా విజృంభిస్తున్న ఆంధ్రోద్యమానికి పితామహులైన శ్రీ మాడపాటి హనుమంతరావు పంతులు గారి పీఠిక మా 'ప్రత్యూష'కు ఒక అపూర్వాలంకారంగానూ శుభాశీస్సుగానూ ఉపకరిస్తున్నది. శ్రీ వారికి మా కృతజ్ఞతా పురస్సర నమోవాకాలు.

ఆర్థికంగా మాశక్తికి అతీతమైన ఈ ప్రయత్నంలో మాకు చేయూతనిచ్చిన అభిమానులకందరికీ హృదయపూర్వకంగా కృతజ్ఞతలు అర్పిస్తున్నాము. మున్ముందు కూడా మా ప్రయత్నాలను వారు ఇదే విధంగా ప్రోత్సహింపగలరని ఆశిస్తున్నాము.

15 ఫిబ్రవరి 1950
ఈసామియా బజారు
హైదరాబాదు-ద

ఇట్లు
కార్యదర్శి,
సాధన సమితి

పీఠిక

సాధనసమితివారిచే ప్రకటింపబడుచున్న "ప్రత్యూష" కు పీఠిక వ్రాయు అవకాశమును, గౌరవమును, నాకు లభించినందునకు నేనెంతయు సంతసించుచు. సమితి కార్యకర్తలకు కృతజ్ఞత దెలుపుచున్నాను.

సాధనసమితియను పేరున ఈ సంస్థ ౧౯౩౯ లో స్థాపితమైనది. ఆరంభమునుండియు ఆంధ్రసారస్వతసేవ ముఖ్యోద్దేశముగాగల ఈ సంస్థపక్షమున, "ప్రత్యూష" పేరుతో నొక లిఖితమాసపత్రికను నాలుగైదు వత్సరములవరకు నడిపింపబడినది. ఇప్పటివరకు సమితివలన ౧౨ పుస్తకముల ప్రకటింపబడినవి. వీనిలో కొన్ని, కొందరు గ్రంథకర్తల రచనలను ఏకత్రముగా ప్రచురింపబడినవి. మరికొన్ని విడివిడిగానున్న రచయితలవి. ఈ రచనలు సాధనసమితిలో సభ్యులుగానున్న మహాశయులవేయైయున్నవి. ఈ సమితినిర్వాహకులు గ్రంథరచనతో సంతృప్తినొందక, ఆంధ్ర రచయితలను ప్రోత్సాహించుటకై, కథానికలకును, ఏకాంకికలకును పోటీనేర్పరచి వానిలో ఉత్తమమైనవానికి తగిన బహుమతుల నిచ్చియున్నారు. ఈవిధముగా సమితివారిసేవ—ఈ ప్రాంతమున చేసినసేవ—యమూల్యమని చెప్పుటలో అతిశయోక్తి లేదని భావింతును.

సమితివారివలన ప్రకటింపబడిన పుస్తకములు నవ్యాంధ్ర సాహిత్యమునకు సంబంధించినవై యున్నవి. వీనిలోని విషయములు, కథానికలు, వ్యాసములు, ఏకాంకికలు, పద్య

ములు, సాహిత్యవిమర్శనలు మున్నగునవి కలవు. ఇప్పుడు సమితివారివలన ప్రకటింపబడుచున్న "ప్రత్యూష" పై వాని లోనిదిగాక యొక క్రొత్త పద్ధతినవలంబించినదని పాఠకులు చూడగలరు.

"ప్రత్యూష" కేవలము పద్యాత్మకము. దీనిలో ౨౮ మంది కవివర్యుల కొన్ని కొన్ని రచనలను ఒకచోకూర్చ బడినవి. కొన్ని వత్సరములక్రింద ఆంధ్రమున "వైతాళికులు" అను పేరున క్రొత్తవారును ఉపజ్ఞకలవారునునగు పలువురు కవిశేఖరుల రచనలనొకతావున ఏరికూర్చి ప్రకటింపబడిన పుస్తకము ఆంధ్రపాఠక ప్రపంచమునకు జ్ఞాపకముండునని తలంచుచున్నాను. ఆ గ్రంథమే సాధనసమితి కార్యనిర్వాహకులను "ప్రత్యూష" ను ప్రకటింపప్రేరేపించినట్లు కానవచ్చుచున్నది. దీనిలోగూడ ఈ ప్రాంతము, అనగా తెలంగాణమున, గడచిన కొన్ని వత్సరములలో రచయితలుగ ప్రఖ్యాతిగడించిన యువకవుల పద్యములను గేయములను సంగ్రహించి కూర్చబడినవి. 'యువకత్వము' యొక్క మానము (Standard) నిర్ణయించుటకష్టమే అయినను, సమితివారివలన నీగ్రంథమున ప్రవేశమునందిన వారిలో దాదాపుగా నందరును నవీనులును, వయసుదాటని యువజనులలోని వారను అయియున్నారని నా యూహ. ఒకరిద్దరి పేళ్లుమాత్రము పాఠక మహాశయులకు అపవాదములు గానరావచ్చును.

"ప్రత్యూష" లో ప్రవేశ గౌరవము గాంచిన వారిలో నిరువురు కవయిత్రులు నుండుట చాలయోగ్యముగనున్నది.

దీనిలో వచ్చిన కవిశేఖరుల జీవితాంశములను, సంగ్రహముగ నే యగుగాక, పుస్తకపు తుదిభాగమున చేర్చుట చాల మంచి పనియైనది.

మొత్తముమీద, సమితివారి యుద్దేశము, తెలంగాణమున నున్న నేటి కాలపు నవ్యకవులను, ఆంధ్రవాచక ప్రపంచమునకు పరిచితుల జేయుట యేయని స్పష్టముగా తెలియుచున్నది. ఇట్లనుట, నేటి తెలంగాణములోని యువ కవులందరును ఈ సంపుటమున గానవత్తురని తలంపవీలులేదు. ఇట్టి కవులలో నెక్కువ ప్రఖ్యాతి వహించినవారికి దీనిలో ప్రవేశము గల్గించు కృషి చేయబడినట్లు కానవచ్చుచున్నది.

పైన చెప్పబడిన విధమున యీ ప్రచురణము సమితి వారి ప్రయత్నములలో ప్రత్యేకలక్షణము కలది. దీనిలో దోసగులేవైన దూరియుండవచ్చును. అట్టివి కానవచ్చినచో సమితి వారి యుద్దేశము యొక్క యుత్కృష్టతను దృష్టిలో నుంచుకొని లోపములు క్షమార్హములుగా భావింపబడునని నమ్ముచున్నాను.

సాధనసమితియొక్క యువక కార్యకర్తల ప్రశంసించుచు, మనఃపూర్వక అభినందనములతో విరమింతును.

"ఆంధ్ర కుటీరము"
సుల్తానుబజారు, హై. ద.
౧౪ - ౨ - ౧౯౩౦

మాడపాటి హనుమంతరావు.

విషయసూచిక

పుటలు

౧. శ్రీ దాశరథి కృష్ణమాచార్యులు ౧-౮; ౧౧౧-౧౧౪

తెలంగాణా విముక్తి

?

పాణిగ్రహణమి

కవితా కోపం

క్షమామూర్తి!

అమృత ప్రభాతము.

౨. శ్రీ భాగి నారాయణమూర్తి ౯-౧౩

ఆరాధన

భిక్షుకి

తెనుగు మొగ

స్వాహా

3. శ్రీ పొట్లపల్లి రామారావు ౧౪-౧౭

మహాత్వాకాంక్ష

జీవితము

౪. శ్రీ పులిజాల హనుమంతరావు ౧౮

సారస్య పటిమ

౫. శ్రీ ధవళా శ్రీనివాసరావు ౧౯-౨౬

మధురోహ

అన్వేషణ

౬. శ్రీ గడియారం రామకృష్ణశర్మ ౨౭–౨౮

ప్రబోధము

౭. శ్రీమతి పర్సా జానకీదేవి ౨౯

ఋతుత్రయము

౮. శ్రీ బెల్లంకొండ చంద్రమౌళిశాస్త్రి ౩౦-౩౫

సఖ్యం

ఫాల్గుణ అమావాస్య

౯. శ్రీ పల్లా దుర్గయ్య ౩౬-౪౪

సెలయేరు

మామ

౧౦. శ్రీ కప్పగంతుల లక్ష్మణశాస్త్రి ౪౫–౪౭

అంజలి

౧౧. శ్రీ గార్లపాటి రాఘవరెడ్డి ౪౮-౪౯

సృష్టి

౧౨. శ్రీ పిల్లలమర్రి వేంకటహనుమంతరావు ౫౦-౫౧

సంక్రాంతి

శారద

౧౩. శ్రీ అడ్లూరి అయోధ్యరామయ్య ౫౨

అడుగు జాడలు

౧౪. శ్రీ మాటుంపురి వెంకటేశ్వరరావు ౫౩-౫౪

పువ్వా!

పంచమాసు

౧౫. శ్రీమతి సోమరాజు ఇందుమతీదేవి ౫౫

గౌరి

౧౬. శ్రీ కేశవపంతుల నృసింహశాస్త్రి ౫౬-౫౭

హితోక్తి

౧౭. శ్రీ సురవరము ప్రతాపరెడ్డి ౫౮-౫౯

తెనుగుతల్లి

మిత్రుడా!

౧౮. శ్రీ సిరిప్రగడ రాధాకృష్ణరావు ౬౦-౬౧

తెనుగుతోట

౧౯. శ్రీ పుర్పుటూరు రాఘవాచార్యులు ౬౨

ఆంధ్రభారతి

౨౦. శ్రీ సిరిప్రగడ భార్గవరావు ౬౩-౬౪

ఎందులకో

మధురపథము

సప్న సుందరి

౨౧. శ్రీ జమ్మలమడక సూర్యప్రకాశరావు ౬౮-౬౯

నీ రాక !

౨౨. శ్రీ సన్నిధానం శ్రీధరశర్మ ౭౦

మాయ

౨౩. శ్రీ బూర్గుల రంగనాథరావు ౭౧

ఆయాది !

౨౪. శ్రీ ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనము ౭౨-౭౪

భానురథము.

౨౫. శ్రీ వెల్దుర్తి మాణిక్యరావు ౭౫-౮౦

పిల్లలమండీ పిల్లలమూ !

మా ప్రణయం!

ముల్లు

వేయి స్తంభాలగుడి

౨౬. శ్రీ దేవులపల్లి రామానుజరావు ౮౧-౮౭

సంక్రాంతి

పూలచెట్లు

౨౭. శ్రీ కాళోజి నారాయణరావు ౮౮-౯౨

నేను

హృదయావేదన

ప్రపంచం

ఆత్మహతం!

దీపావళి

౨౮. శ్రీ వానమామలై వరదాచార్యులు ౯౩-౧౦౦

ఓరుగల్లు

దుక్కిబక్క

పాదరక్ష

బిచ్చగాడు

తెలంగాణా విముక్తి

(జైల్లోపోయిన నా "తెలంగాణోపాఖ్యాన"మనే కావ్యానికి ఇది ఉత్తరానుబంధ భాగము.)

అవి తెలంగాణలోన దావాగ్నిలేచి
చుట్టుముట్టిన భీకరాశుభ దినాలు;
అవి నిజాము నృపాలుని అండ దండ
చూచుకొని నిక్కినట్టి పిశాచి కలలు.

నాడు మానవతీ నయనమ్ములందు
నాగసర్పాలు బుసగొట్టి నాట్యమాడె;
నాడు మానవతా నవ నాగరకత
తన్నుదిన్నది రాక్షసత్వమ్ముతోడ.

భారత భామినీ నయనభాగ వినిర్గత రక్తబాష్ప శ్రం
గారిత కాలరాక్షసి వికావిక నవ్విన నిస్వనమ్ములో
తూరుపు ఊరుపున్ విడిచి తొందరపడ్డది తెల్లవారగా
ఘోర నిశా తమఃపటల గుంభిత నీల నభఃపథమ్ములన్.

పరశు నిశాత ధారలను పచ్చనిగడ్డి యెదిర్చినట్లు, రా
చరికపు టుక్కుచట్టమును చల్లగ ధిక్కరణమ్మొనర్చె ఉ
స్సురనెడి పేదవాడు, కడుచోద్యము: వెచ్చని స్నానమాడె సుం
దరతర భామినీ నయనధారల భారత మాతృ పాదముల్.

పరి తూర్యాష

తరతరాల స్వప్నాల సుందర ఫలమ్ము
స్వైర భారతభూమి చూపడెనొ లేదొ
విషము గుప్పించినాడు, నొప్పించినాడు
మా నిజాంరాజు, జన్మజన్మాల బూజు.

భారత మాతృగర్భమున బల్లెము గ్రుచ్చిన దుండగీంద్ర కా
ధారముగా నిజాంనృపతి తాళముతీసిన పెద్దపెద్ద బం
గారపు బొక్కసాలు పసిగట్టెను తెల్లదళారి; అంతలో
బేరముసాగె పోరు జరిపింప తుపాకులు దింపుకోసమై.

కోటి తెలుంగు లొక్కుమొగి 'కో' యని పిల్చిన యంతలోనె ఆ
రాటముజెంది భారత ధరాతలమంతయు పొంగివచ్చెబో;
'కూటికిలేని పేదలకు గూడను పౌరుషమా!' యటంచు స్త్రీ
కోటిని మానభంగములకున్ గురిచేసిరి ముష్కరాధముల్,

చల్లని మంచుకొండలు భుజమ్మున మోసెడు భారతమ్ము శాం
తిల్లె నిజాము నీల్గుడులు తేటపడంగలదాక; అంతలో
భోళ్ళున కుండ బ్రద్దలయిపోయెను; భారతమాత దొక్కలో
కుళ్ళిన పుండు కోసి జయగోపురమెక్కె త్రివర్ణ కేతనాల్.

దూరాన నున్న 'చుట్టము'
దూరాననె దూరె; తెల్లదొంగ నభస్సం
చారియయి పారె; స్వేచ్ఛా
భారతసైన్యంబు తలుపు బ్రద్దలుకొట్టెన్.

ఎదురెక్కియున్న జలములు
నదులై పొరబారె యింటినడుమన్ ; రాముం
డదనున బాణము వదలెను
మద మడగెన్ మా ప్రభుత్వ మారీచునకున్.

రెండువందలయేండ్ల చరిత్ర గదుల
కప్పుకొని యున్న గాఢాంధకార మెల్ల
కొట్టుకొని పోయె తూరుపు మిట్టనుండి
పారి వచ్చిన వెలుతురు వాగులోన.

?

ఆ చల్లని సముద్రగర్భం
దాచిన బడబానల మెంతో ?
ఆ నల్లని ఆకాశంలో
కానరాని భానువు లెందరో ?

భూగోళం పుట్టుకకోసం
రాలిన సురగోళా లెన్నో ?
నర మానవరూపం కోసం
జరిగిన పరిణామా లెన్నో ?

ఒక రాజును గెలిపించుటలో
ఒరిగిన నరకంఠా లెన్నో ?
శ్రమజీవుల పచ్చి నెత్తురులు
త్రాగని ధనవంతు లెందరో ?

అన్నార్తులు అనాథలుండని
ఆ నవయుగ మందెంత దూరమో ?

కరువంటూ కాటకమంటూ
కనుపించని కాలా లెపుడో ?

అణగారిన అగ్నిపర్వతం
కని పెంచిన "లావా" యెంతో ?

ఆకలితో చచ్చే పేదల
శోకంలో కోపం యెంతో ?

పసిపాపల నిదుర కనులలో
మురిసిన భవితవ్యం యెంతో ?

గాయపడిన కవి గుండెల్లో
వ్రాయబడని కావ్యాలెన్నో ?

కులమతముల సుడిగుండాలకు
బలిగాని పవిత్రు లెందరో ?

భరతావని బలపరాక్రమం
చెర వీడే దింకెన్నాళ్ళకో ?

ప్రాగ్భూమి

పడమటి బొల్లి గద్దలు
పొడిచి పొడిచి తిని విడిచిన
అగ్నిసంస్కారం నోచని
నగ్నశవం ప్రాగ్భూమి.

మతాలతో గతాలతో
చితి రగిల్చి పడి చచ్చే
అన్నదమ్ముల చల్లని
కన్నతల్లి ప్రాగ్భూమి.

కరువుల తెర చాటున
మరణాంగ నాలింగనంలో
కను మూసిన నిరుపేదల
ప్రణయశాల ప్రాగ్భూమి.

తీగె విడిన దివ్యవీణ
మూగవడిన నాగస్వరం
కదలని వదలని అంతః
కదనపథం ప్రాగ్భూమి.

బూజెక్కిన కీలుబొమ్మ
రాజులపై జాజు బూసి

తాజాగా అమ్మిన అంగడి
బాజారిది ప్రాగ్భూమి,

లక్షలాది పేదల ప్రాణాల్
అక్షింతలుగా చల్లుకొన్న
లక్షాధికార్ల పాలిటి
లక్ష్మీదేవి ప్రాగ్భూమి!

క వి తా కో పం

పాడను,
పాటలు పాడను ;

వాడను
పదాలు వాడను ;
వేడను,
దేవుళ్లను దయ్యాలను వేడను;
ఓడను,
రాజుకు, రారాజుకు
తారా రాజుకు ఓడను;
గోడను,
ధనవంతుల కనకసౌధ
మ్మున కివతల వణికే నిరుపేదల
అడుసు గుడిసె గోడను.

నన్నుచూచి ఎందుకో
మిన్నాగులు ఇట్లా
పొరాడుతు జీరాడుతు
వస్తుంటాయి ?

నన్ను చూచి ఎందుకో
పున్నాగులు ఇట్లా
తారాడుతు, గోరాడుతు
పూస్తుంటాయి ?

ఇది లోకం
నరలోకం
నరకంలో లోకం నరలోకం!

ఏనాడో తెలుసునాకు
ఈనిరీహ నీరవ
నిస్వార్థ నిర్ధన
నీచ నీచ మానవునికి
విలువ నీడ లేదు జగతి.

లేదు లేదు విలువ లేదు,
తత్త్వానికి ప్రాణానికి
శ్రమకూ సౌజన్యానికి
రచయితకూ శ్రామికునికి
రమణీ రమణీయ మణీ హృదయానికి
విలువ లేదు, విలువ లేదు.

పరి త్యా ష

నేనుగూడ వొక గూండానై
పుండువడిన గుండెలతో
మొండివడిన కండలతో
మొండివడిన గుండెలలో
పుండువడిన కండలతో
దౌర్జన్యం చేయాలేమో !
పార్జంట్లనె దోయాలేమో !!

ధూర్జటినై
మార్జిన్ వేయాలేమో ! ఈ
ధనార్జనాపర, పరపీడాకర
నిరుదార నిరంకుశ
నీరస నిస్తేజ లోకానికి
మార్జిన్ వేయాలేమో

ఫాలనేత్ర విలయాగ్ని మాలతో
నీలగాత్ర విషనగ్నకీలతో !!

దాశరథి కృష్ణమాచార్యులు

ఆరాధన

పసిపాప నవ్వులో - ప్రత్యూష రేఖలో
చిరుకన్నె కులుకులో - తొగకన్నె వంపులో
చూలాలి నడకలో - చలి వెలుగు అడుగులో
కలతపడు హృదయాల - గర్భిణీ మేఘాల
తొంగలించెడి శక్తి - తొణుకులాడెడి శక్తి
కంజలిడుదు ;

తొలివాన చినుకులో - ప్రియురాలి పిలుపులో
పసిపైరు మిసిమిలో - ముసినవ్వు కొసరులో
వరిపాల కంకిలో - సఖిపూల యెడదలో
బాలింత చేలలో - పసిపిల్ల తల్లిలో
తొంగలించెడు శక్తి - తొణుకులాడెడు శక్తి
కంజలిడుదు ;

నడిప్రొద్దు ఎండలో - యవ్వనపు కండలో
ముదిప్రొద్దు ముసుగులో - పండిన బ్రతుకులో
నడిరేయి కడుపులో - కనుమూయు బ్రతుకులో
తొంగలించెడు శక్తి - తొణుకులాడెడు శక్తి
కంజలిడుదు ;

గడ్డపారలకైన మొక్కవోవని
నల్లకొండలా గుండెలన్

చీల్చుకొని చిగురించు
తలిరాకు తీవలో

విసము గ్రక్కుచు నిక్కి బుసకొట్టు
నల్లత్రాచులా గుండెలన్ కరగించి వూగించు
నాగుల్ల పాటలో
తొంగలించెడు శక్తి - తొణుకులాడెడి శక్తి
కంజలిడుదు.

భిషక్కు

ఉషః సంధ్యల పండిన బంగారం
కరగించుక త్రాగిన
కాలానికి కరువునెప్పి వచ్చింది;
నయంచేసే భిషక్కు ఏడీ ?
గానంచేసే రసజ్ఞుడేడీ ?

సామ్రాజ్యాల్ తెగమ్రింగిన
కాలెడు కడుపుల ఆకలి త్రాగిన
లోకానికి క్షయరోగం వచ్చింది;
నయంచేసే భిషక్కు ఏడీ ?
గానంచేసే రసజ్ఞు డేడీ ?

ముసలి బాటల ఘూర్ణుచు నడిచే
సంఘానికి చత్వారం కలిగింది ;
నయంచేసే భిషక్కు ఏడీ ?
గానంచేసే రసజ్ఞుడేడీ ?

తెనుగు మొర

తేనెలు పిండే తెలంగాణము
నెత్తుట ముంచెత్తేదరా ?
తెప్పరిల్లిన, ఈ తెలంగాణము
కుత్తుక బట్టొత్తేదరా ?

తెనుగు తల్లుల పాలు త్రాగిన
ఓ నా తమ్ముల్లారా !
తెనుగు తల్లుల ఒడిలో పెరిగిన
ఓ నా అన్నల్లారా !
తేనెలు పిండే....
అటు చూడుడు అటు ! అటు
చూడుడు !!

కన్నులు విప్పి మరికనుడూ
తుమ్మపూల తురాయి పెట్టుక
తళ తళ లాడే తటాకలక్ష్మి

వెల వెల పోయిందీ—
అడవుల పాలై ఆలమందలు
డొక్కలు కాల్చుక బిక్క
మొగముతో
దిక్కులు చూసేనూ...
తేనెలు పిండే...
అటు చూడుడు అటు! అటు
చూడుడు!!

కన్నులు విప్పి మరికనుడూ
మేడలు కూల్చిన మనకేమొరుగు?
ఒకటికి రెండూ కట్టండోయ్—
అడవులు మనవే, నేల మనదే
ఒకటికి రెండూ కట్టండోయ్
తేనెలు పిండే...

పీకలు కోసీ ఇళ్లుదోచీ
ఏమది సాధించినదీ?
ఒక పీకకు పదిపీకలు బలి—
ఒక ఇంటికి పది ఇళ్లూ మట్టం—
తల్లికి బిడ్డా తండ్రికి కొడుకు
మగువకు మొగుడూ కనబడక

అభము శుభమెరుగ నమాయకపు
తెనుగు లలమటిస్తున్నారు—
తేనెలుపిండే తెలంగాణము
నెత్తుట ముంచెత్తెదరా ?
తెప్పరిల్లిన ఈ తెలంగాణము
కుత్తుక బట్టొత్తెదరా ?

స్వా హా

అతడు పంటకు వచ్చిన పైరు —
ఆమె నీరు దిగని నీలం —

తను పెంచిన అవినీతికి
తను పంచిన పంచాగ్నికి
రగిలి రగిలి అగ్గియైనా డతడు —
అతని ఎదమంటల కాకకు
కళ తరిగి బొగ్గయిందామె —

కూలిన ఆ జంట బూది
పీబూది పెట్టుకొని
మడి కట్టుకొని
నంగనాచీ లాగ
కొంగ జపం జేస్తు
కూరుచున్న దీ కపట లోకం —

ఎవని కళ్లు మూయుటకు ? మ
రెవని ఇల్లు దోచుటకు ?

భాగి నారాయణమూర్తి.

మహత్త్వాకాంక్ష

నీచేయు పనియేదొ నీవు చేయుము కాని
అన్యులను నీవేల అనుకరించెద వోయి?

ప్రత్యేకముగ నీవు
పట్టింపుతో చేయ
వలయు కార్యం బొకటి
కలదు ఈ భువి సఖుడ !
ఆ కార్య మివుదప్ప
అన్యులతొ కాదోయి. నీ॥

చిలుక పలుకులు పలుక
శృంగార మెవ్వరికి ?
నీ ఆత్మకే నీకు
నిండులేనిచొ యింక
ఏరి సంతృప్తి కిటు
ఈ ఆటలాడెదవు ? నీ॥

అనుకరణలో క్రమ్మి
ఆత్మ జంపెద వేల ?
ఆత్మ వ్యక్తీకరణ
అదె సృష్టి పథమోయి. నీ॥

మహత్త్వాకాంక్ష

నీచేయు పనిఏదో నీవు చేయుము కాని
అన్యులను నీవేల అనుకరించెద వోయి?

ప్రత్యేకముగ నీవు
పట్టింపుతో చేయ
వలయు కార్యం బొకటి
కలదు ఈ భువి సఖుడ !
ఆ కార్య మివ్వుదప్ప
అన్యులతో కాదోయి. నీ||

చిలుక పలుకులు పలుక
శృంగార మెవ్వరికి ?
నీ ఆత్మకే నీకు
నిండులేనిచో యింక
ఏరి సంతృప్తి కిటు
ఈ ఆటలాడెదవు ? నీ||

అనుకరణలో క్రమ్గి
ఆత్మజంపెద వేల ?
ఆత్మ వ్యక్తీకరణ
అదె సృష్టి పథమోయి. నీ||

పరుల గొప్పల పైని
భ్రమవదల నన్నాళ్ళు
నీ గొప్ప ఏమిటిదో
నీకు తెలియదు సఖా !

నీ పలుకు ఏదైన నీ పాట ఏదైన
నీ అంతరము నుండె నీటుగా రావలయు. ప॥

జీ వి త ము

జీవచ్ఛవముగ ఏటికి
చిరకాలము బ్రతుకవలెను ?
ఒక్క గడియ చాలదోయి
ఉజ్జ్వలముగు జీవితమ్ము !

జీవించుట యనినమాత్రక
జీవించుట కాదెప్పుడు
జీవమె లేకున్న నద్ది
జీవన మెటులగునోయి ?

జీవము నీ జీవనముతో
చిందులాడవలెనన్న
జీవితమునె బలిగనీవు
జేసి తీరవలెనోయి.

పిడికిలి బిగియించినీవు
బేరమాడ దలచినావ ?
మూల్యమివ్వకీ జగతిని
ముట్టలేవు ఏవస్తువునైన !

నీకు వలయు వస్తుచయము
నిఖిలముయిట లభియించును
మూల్యము సిద్ధముచేయుట
ముందు నీదు కర్తవ్యము ;

కాసయినను చేతలేక
కామితార్థ మెవడుపొందె ?
గుడ్డిగవ్వ కొనుటకైన
గుడ్డిగవ్వ కావలయును !

పిడికిలి బిగియించినీవు
బేరమాడలేవు ఎపుడు
నీ చేయె ఆడనిచో
ఏచేయి ఆడునిచట !

ఆశ్చర్యంబుగ జగతిని
ఆలోకన జేయ ఫలము.
శక్తి ఉన్న బేరమాడు ;
చాలనిచో దయచేయుము.

పొట్లపల్లి రామారావు

సారస్య పటిమ

గుమ్మ పాలల్లోని గోరెచ్చదనము
తమ్మితూడుల గ్రమ్మి తరలు సూక్తుల్లు.
అరటి పూవులలోని అందంపు సిగ్గు
పరువెత్తు పిన లేడి బరువంపు శైలి.

బీరపూవులవోలె విచ్చుభావాలు
కోరకంబులదాగు క్రొందేనెరుచులు,
వెలుగు కంటికి రెంట విడిపోనిజంట
దలపింపజేయు శబ్దార్థ వైచిత్రి.

జంటబాసిన గువ్వ సాగించురొదలు
పంటబోయిన రైతు పలవించురీతి
అంబాయనెడి లేగ ఆవేదనంబు
సంబోధనలకొత్త సారస్యపటిమ.

తొలికోడి కూతగా తోచుజ్ఞానంబు
తెలవారు చుక్కగా తీరించునాశ
దుష్టుల పేగులే తోరంబులొప్ప
కష్టజీవులకునై గంగావతరణ.

అందరకు అందింతు మానంద మెపుడు
సుందరోద్యాన హృత్సుమ శీకరముల.

పులిజాల హనుమంతరావు

మ ధు రో హ

నా శక్తిని విన్నారా!
నా బలమును గన్నారా!
నేనొక విషాదగీతిని
నేనొక విశుద్ధ హేతిని
నాదొక భయంకరాస్త్రం
నా కలమే బ్రహ్మాస్త్రం,

నా పాళీ కనురెప్పలు
పుర పుర బొక్కి పొక్కి
దొరలించిన సెలయేరుల
జలవాహిని
తరతరాల తరబడిగా
తలలను నిక్కించి లోన
చలనము రవంత లేక
సమాజ సౌందర్యానికి
సమాజ సౌభాగ్యానికి
దారులు నిర్మిస్తూంటే
దోవల కడ్డము నిలిచిన
కొండల ఛేదిస్తుందోయ్!
బండల కరిగిస్తుందోయ్!!

మండుటెండ వడ తాపున
ఎండి ఎండి జీవించుటె
దండుగయని,
వాడిన కోర్కెలు దోడిగి
వీడిన యాసల దలచి
విల విల లాడుచు ఘూర్ణే
పొలాల గుండెలు తడిపి
రాజనాలు పండిస్తుందోయ్!
భోజనాలు విండిస్తుందోయ్!!

నా పాళీ వాతెరలో
రూపొందిన లేనగవులు
హవాయి చువ్వల్లాగా
వెన్నెల బాంబుల్లాగా
ఎగసి యెగసి పైకెగసి
తెలివెలుగుల జడివానలు
జిలికిస్తే
సమాజ సౌధాంగణమున
యుగయుగాల నాశ్రయించి
బిగిసి బిగిసి
బలిసి బలిసి
దిబ్బలుగా పాదుకొన్న
చీకటి దయ్యాలు కరిగి

ఏ కడకో ప్రవహిస్తావోయ్ !
లోకాన్నే వదలేస్తావోయ్ !!

మొనదీరిన నా పాళీ
కొననొక్కులు
సమాజ రక్తమునంతా
నమాజు పూజల పేరున
ఆ మదమటు లారగింప
ఆరగించి
వెలిగిన దీపాల పొడిచి
నిలువున ముంచేశావోయ్ !
వెలుగకుండ జేశావోయ్ !!

నా కలం
పూర్వం
మన్మధుని కుసుమ శరీరం:
వెన్నెల ఉచ్చులు బన్ని
వరూధినీ హృదయాన్ని
వ్యథలపాలు చేసిందానాడు;
మదనుని మంటల కొడిలో
గిరి కన్నెను పొరలించి
మల మల మాడ్చిందోయ్ !
వల వల యేడ్చిందోయ్ !!

నా కలం
నేడు
బలరాముని హాలం;
తెలుగువారి పొలాలనడుమ
చిరుకాల్వల తీర్చిదిద్ది
పసిడి బోదెలను బోసి
బంగారం పండిస్తుందోయ్ !
నూతన
శృంగారం సృష్టిస్తుందోయ్ !!

నే నెవరో
నన్నెరుగరు;
కవిని — కాదు
గాయకుడను
శిల్పి నంటారేమొ-
అదిగా దిదిగాదు; నేను
మధురోహను !
మధురోహను !!

లోకాలను దాటిపోయి
ఆకాశపుటంచులలో
విహరిస్తా నొకసారి;
పేదవడిన జాలిగుండె

పొదలోనే నా పొదలు:
కాలపు గట్లను త్రెంచి
చేలల్లో తిరుగుతాను
మాలల్లో మసలుతాను.

నే నొక
సుధురోహాను
మధురోహాను.

అన్వేషణ

వెదకి ప్రాణాలట్టె విసుగెత్తె, నీ జాడ
నెరుగ నీ వేడుంటివో కదే ప్రియసఖీ!

కులుకు బంగరు కళల
నొలకించు తొలిప్రొద్దు
పడుచు మొగమునుజూచి
భ్రమసి పోయితి నీదు
నునుపు చెక్కిలి కొనల
దొనకు లేత గులాబి
నవకంపు క్రొంబూత
నాట్యమేమొ నటంచు! ॥వెదకి॥

ఈ వసంతపు సంజ
దోవలో మెరుగారు
కావిమబ్బుచె రంగు
కదలి యాడిన యంత
కలికి నీ పెదవిలో
మొలకెత్తు చిరునవ్వు
తళుకు కెంపులటంచు
దలపోసి వెదకితిని ! ||వెదకి||

చివురు దొడిగిన తీవె
చేసె కౌగిట
పూవుబోడి కమ్మని
తేనె పుక్కిలింతలలోన
నీ మోవి తేనె వాకలు
నిండి పారునవి
తలచి వెదుకాడి నే
నలసిపోయితి చెలీ ! ||వెదకి||

కొండ కోనల నిదుర
కూర్కెఱుంగక రేలు
రొదసేయు సెలయేటి
కొదమ పాటలు చెవికి

దవిలినంతనెలేచి

తడవికొాందుసు నీదు

చెలువంపు పిఁయలు

పలికె నేమోయంచు. ||వెదక||

ఈరేయి చలువ వె

న్నెలలో గుబాళించు

పూవు కన్నెల వలపు

తావులను కొల్లగొని

మెల్ల మెల్లగ దాటు

పిల్లగాడుపు మేన

సోకినంతనె నీవు

సోలి వ్రాలితివనుచు

చీకాకుతో దిగ్భ్రమను

జెంది వెదకుదును. ||వెదక||

పసరుబట్టిన మొలక

ప్రాయంపు చేలలో

వెన వెనక నీ మేని
కొసరు టందాలకై
నిలువెల్ల కనులతో
నే వెదకి వేసరితి. ||వెదకి||

ఏ తెలుగు కన్నె కోయిల
కలుపు పాటనో ?

ఏ తెలుగు గొల్లపిల్లన
గ్రోవి యూపుననో ?

ఏ యడవి కోననో
ఏ మొయిలు నీడనో ?

ఏ పేద కన్నీటి
యేటి దరిదాపుననో ?

ఏ వాడిగుండె మరుగున దాగినావొ
నీ వేడనుంటివో ? ||వెదకి||

ధవళా శ్రీనివాసరావు

ప్ర బో ధ ము

సీ. ఆంధ్ర సామ్రాజ్య సింహాసనాలంబిత
విస్మయావహ మహా విక్రమంబు
సర్వజ్ఞ సింగము క్ష్మాపాల సాహిత్య
పాండిత్య చిరయశః పాటవంబు
వివిధ దేశఖ్యాతి విలసిత "ఎల్లోరా
జంతాగుహా" శిల్ప సౌష్టవంబు
ఢిల్లీ సురత్రాణ ఖల్లాయి తాకౌన
మంత్రీంద్ర ధీశక్తి మండనంబు

గీ. మరచి నదపీనుగుంబోలె తి[illegible]ప నిన్ను
వెలికి గొనివచ్చి వెలిగించు విజయదినము
వచ్చి యున్నది పూజింప వలయులెమ్ము
మేలుకొమ్మోయి! ఆంధ్రుడా మేలుకొమ్ము.

సీ. పలికించినారు శత్రులు తల్లడంబంద
రత్తులపై వీర గాథలెల్ల
చిలికించినారు చంచల చిత్తులకు ప్రీతి
నుపనిషద్వాక్యపీయూషవృష్టి
వినిపించినారు దర్పిత పండితాళికి
వీరాంగ విజయ భేరీరవంబు

గఱపినారలు రాతి కఱకు గుండియలకు
మందార మంజరీ మార్దవంబు

గీ. నింగి కెత్తించినారు నిర్నిద్ర శౌర్య
సాహసౌదార్య వినయ రక్షాధ్వజంబు;
పూర్వ జాతీయ గౌరవాభ్యుదయమైన
తలచి నడుము బిగింపవా తెలుగువాడ.

సీ. గ్రీకుల దాడికి చీకిన నీతితో
సకల విజ్ఞానంబు సమసిపోయె
పరమతా సహనంబు బాపిన బుద్ధిలో
వేద వేదాంతాల విలయమయ్యె
తురకలు గూల్చిన దుర్గాలతోబాటు
మతశిల్ప శాస్త్రముల్ మంటగలసె
ఆంగ్లేయులార్పిన ఐకమత్యంబుతో
రాజ్యాంగ తంత్రంబు భ్రష్టమయ్యె

గీ. కొంప గాలినదని మొత్తుకొనుచుసుండ
దొంగ జొరబడి దోచిన భంగినున్న
మన పరిస్థితి సరిజేసి కొనుటకైన
చేయిగల్పుడు ఆంధ్ర దేశీయులార.

గడియారం రామకృష్ణశర్మ

ఋతుత్రయము

మానవ జీవతమ్ము మధు
మాస వసంత మనోజ్ఞ శోభతో
వానలతో, మహాశిశిర
వాయువుతోడ ఋతుత్రయంబు పెన్
కానల దూరినట్లు కల
గా పులగమ్మయిపోయె పేదకున్
వానలు క్రొల్లలౌను, చలి
బాధలు హెచ్చు, వసంతముల్ తృటుల్

మానవులలోన ధనికుడు మాన్యుడగును
ఆకలికి రోయువాడు పుల్లాకుసుమ్మి !
అందు ప్రథముని జీవితమంత మధువె;
మొండివాన రెండవవాని గుండెలందు.

చైత్ర వైశాఖమాస వాసంతశోభ
ధనిక లోకంపు విశ్రామ ధామమయ్యె;
శ్రావణాషాఢ నిబిడ వర్షానిశాత
మస్సు పేదకు మృత్యు ధామమ్మెయయ్యె.

పర్వా జానకీదేవి

సఖ్యం

నీ లాస్యము పాయసమైతే!
నా ఆస్యము ప్రేయసమైతే!
నీ చూపు ద్విరేఫంబనగా,
నా దాపులు సఫలంబనగా,
ప్రేమ లతాంతమున వసింతాం!
దామ హృదంతమున రసింతాం!!

నీ మంజుల మంజీరంబే
నా రంజిత కంజాతంబే.
నీ యానము నిట్టూరిస్తే
నా గానము లొట్టలువేస్తే
భావసుమాధ్వమున వసింతాం!
రావ మధూక్తమున రసింతాం!!

నీ శోభా ప్రాభాతంలో
నా స్వాభావా భూతంలో
నీ హృదయము మధురంబైతే,
నా పథకము విధురంబైతే,
ఆ శాసిత వసతి వసింతాం!
భాసాకృత విస్మృతి రసింతాం!!

నీ సుందర నిరాదృతంబే
నా మందరకరా వృతంబే,
నీ మనసొక నిచ్చెన వేయన్,
నా గుణమొక సుచ్చున రాయన్,
భాగమృదంగముల పసింతాం!
రాగ తరంగముల రసింతాం!!

నీ ప్రణయము నిస్తులమేమో!
నా అనునయ మతులంబేమో!
నీ భావపు ప్రాభవమిల్లై,
నా భావికి లాభములల్లై,
సూనాంగణత లినివసింతాం!
ప్రాణంబుల కలిపి రసింతాం!!

నీ హసనము ప్రసవంబగులే!
నా రసనము అసదృశమౌలే!
నీ ఆడినగాత్రము పొగులన్
నా పాడిన గీతము రగులన్,
ఖ్యాతోపక్రమత వసింతాం!
జ్యోతిశ్చక్రమున రసింతాం!!

నీవే యొక మృదువాక్యమువై!
నేనే యొక మధుకావ్యమునై!

నీ విరహము నిర్వ్యాజముగా
నా దరహాస మురీ్వజముగా,
పూవులలో తావులమౌదాం !
తావులలో పూవుల మౌదాం !!

నీ శిల్ప మహాన్యాసము నేనై,
నా అల్పవి పర్యాసము నీవై,
నీ భంగిమమే రంగులు గాగా,
నా యింగితమే పొంగులుబోగా,
చిత్రాకాశము చేరుపబోదాం !
యాత్రాపేశల పారముచూదాం !!

నీ హావంబున నేనై తే !
నా భావంబున నీవై తే !
నీవే కోకిల ముగ్ధవుగా,
నే నే హర్ష మయూరునిగా,
ఆ వసంతమున నాలాపిద్దాం !
ఆ వర్షంబున నాటల నాడ్దాం !!

నేనే నీవై, నీవే నేనై !
నీవని నేనని లేకుండా,
నిఖిల జగత్తున నిభృతులమై,
సఖుల వియత్తల కథకులమై,
దుఃఖలోకమును ఆశ్వాసిద్దాం !
సఖ్యాజీవులుగ నిశ్వాసిద్దాం !!

ఫాల్గుణ బహుళ అమావాస్య

" లెండు లెండోయి విశ్వము మండిపోవు
చున్నదో గాథ సొప్పికాపన్నులార ! "
అనుచు కేకలు వినబడ నదరి లేచి
చూచినాను—
మోదుగుకొమ్మ జుట్టునిండ
మండుచున్న మాలలు గట్టి మాయమైరి
ఎవ్వరో !
తేటి పిండులు ఎగసినట్లు
పొగలు గ్రమ్మెను !
నేలపై, పొట్టకంటి
పట్టుకున్న మర్కటశిశు మాత వలెను
ఎవరుగని పల్కరించని వృద్ధ దేహ
ములు, దరిద్రభారమ్మును మోసికొనుచు
పోవుచున్నది మంటలో, పొగలలోకి
ఎందుకో ! ఎవ్వరో ! !

గుండెలు జల్దరించి కనుగోనలు మూసుకపోయె నాకు ! బ్ర
హ్మాండము పిక్కటిల్లినటులాయెను భావము వాక్కుకందకన్ !
దండిగ కొంతసేపటికి దాపున జూడక జూచినాను ఏ
కొండలలోనికో ! విధుర కోకిల రాగపురేఖ విన్పడెన్ ! !

ఆకలిబాధతో నవయుహార్ద్ర కృశోద్గళ భావ భార మే
దో కల నాదజీవిత మధూదయ దర్శనమయ్యె! తంబురా
తాకుచు జీర్ణసాగర కథాకళి నృత్యపు పొంగు, క్రుంగులన్
వ్యాకుల గీతిబాడె ముది వగ్గగు భిక్షుకి నన్ను జూచుచున్!

"పండిన యాకు లేపగదిపడ్డవా చూచితిరేకదా! ఇకన్
మొండిగనున్న యా ముదురు మొవ్వులదూయుడు క్రొంజివుళ్లనే
పండుగజేయుడో ప్రజలు! భాగ్యవిహీనులు లేరు, పూలవో
దండలు దండలౌచు వసుధన్ సుధగా మధుధార చేల్చెదున్!"

అనుచునె వచ్చి దగ్గరకు అర్థముకానివి పాట లెవ్వియో
వినుచుచునుండె! నా యెదను వేడిమి గాడ్పులు వీచి దేహమె
ల్లను చిరుచెమ్మటల్ విసిరె! లజ్జ, భయంబును బుల్కరించె! నం
తనె కనుచుండగా, నొక లతాంగిగ గన్బడె మాధు వీణతో!

ఆ సౌందర్య మహఃప్రవాహమున నేమైనానొ! నా గుండెలో
దూసెన్ బోలును మ్రోడుటాకు, లిక వాదుల్ సేతురో కోకిలా
శ్రీ సమ్మోహగళుల్! వియచ్చర ప్రమద హంసీ పాద నాదామృత
ధ్యాసన్ ఆశలు ప్రాకులాడి, భ్రమరీ ధమ్మిల్లమున్ గాంచితిన్!

శారదాప్రియస్వి నీ రమ్య ముగ్ధాక్షు
లలర, ఒదిగిచూచి పలుకరించె!
వీణమీద కరము విప్పారనేలేదు
పెదవి కదుపలేదు పృథివి మ్రోగె!!

" రమ్మ రమ్మోయి సఖుడా విరాగమేల !
విశ్వమంత వసంతము వినవా—కనవా ! !
ఋతు మహా ధర్మచక్ర పరిభ్రమణము
తీరుగానె కాలము రూపు మారునోయి !

నీ గళాన రసము నింపింతు నీవేళ !
నీ కరాన చిగురు నిలుపుదాన !
హిమ శిశిరదవార్చు లెగసిన విశ్వాన
భావ పుష్పవృష్టి వరపుమోయి ! "

అనుచు నెదురువచ్చి ఆలింగనంబున
ఎత్తెనేమొ నా తలెత్తిచూడ
నిజమొ ! అనృతమేనా ! నే నమ్మలేనైతి
తెల్లవారుజాము తియ్యనికల ! !

బెల్లంకొండ చంద్రమౌళిశాస్త్రి

సెలయేరు

కనుమేర దూరాన
కనుపించు నా కోన
　　నల్లనౌ తల కొంత
　　నరసి పండినదేమొ !

నరపుగాదది నల్ల
నల్లనౌ తలమీద
　　తెల్ల మల్లురుమాలు
　　తీరేమొ కనుపించు !

మల్లుపాగాలోని
మలకలవి యొక కొన్ని
　　చెదరి గాలికి చాల
　　చెలరేగె ననిపించు !

కాదు, నల్లనిరాతి
కంబళంబుల పోది
　　యేకిపోసిన రాశి
　　యేకమైనటులుండె !!

పైనున్న యారాశి
పాల సంద్రమటంచు

నా గుబాములు కొన్ని
నడయాడునటులుండె

నెత్తిగాదది కొండ
నెత్తమ్మె యగు సుమ్ము

నరపుగాదది మంచు
టొరపు పరపగుగాని !

మల్లుపాగాగాదు,
మఱి చూదియునుగాదు

నడయాడు నిడుపాటి
నాగుబాములు కావు;

కొండ నెత్తమునుండి
రెండు మూడుగ జీలి

జల జల ప్రవహించు
సెలయేరు లగుగాని.

2

కొండపై వారెవరో
వెండి గరగిన నీరు

కుండతో గుప్పుమని
కుమ్మరించిన భాతి,

స్వర్ధునీ వీచికల
జల్లులాడెడి కరుల్

తొండాలతో ముంచి
తూరుపెత్తినరీతి,

మంచుకొలకుల తాన
మాడిలేచిన దివ్య

వారకామినియార్ద్ర
వసనాంచల మనంగ,

వేయికన్నుల తెప్ప
వేయకే సురరాజు

పదిలపరచెడి సుధా
భాండంబు దొరలెనన,

తళతళ త్తళతళ
త్తళతళత్కాంతితో

జలజలన్ జలజలన్
సెలయేరు ప్రవహించు.

3

ఉత్తుంగ శిఖరమ్ము
నుండి యటు పయనమై

ఆడాడ పల్లమ్ము
లందెగిరిపడి దూకి

మలకలై మెలివడుచు
మఱల విడివడి సుడులు
తిరుగుచును పొరలుచును
నురుగులయి పరుగిడుచు,

దండిగుండులుకొన్ని
పిండిగొట్టుచునంత
చెలరేగి గుండ్రాళ్ళ
చెండ్లాట లాడుచును,

పచ్చి ముత్తెపు సేనఁ
బ్రాల జల్లులతోడ
తను తొంగిచూచు భా
నుని పూజలను సలిపి,

సూర్యుడును చంద్రుడును
చుక్కలన్నియు గూడి
మోసులెత్తినక్రొత్త
మోహంపు మైకాన

పవలు రాత్రియు వెంట
పరువులెత్తుచు నుంట
అందరను తనయందు
ఐక్యమొనరించుకొని

జలజలా జలజలా
జలజల ధ్వనులతో
తలపొలమ్ములలోకి
తాదూరె సెలయేరు.

4

సానువుల శిఖరాళి
తో నేకమొనరించి
ఆను వోసినరీతి
నటు నిటుం దిరుగాడి,

పాదరసపుం గుండ,
పగిలి పారె ననంగ
మరకతపు పచ్చికల
మళ్ళలోపల దూరి,

నికటస్థలము లెల్ల
నిగనిగన్నిగలాడి
చూచువారల కనుల
దోచుకొనునటుచేసి,

పంటచేడియ ఆకు
పచ్చకోక పయంట
ముత్తెంపు జలతారు
మురువుపోతలుపోసి,

దోరపూవులు కొన్ని
దోసిళ్ళ గోసికొని

పరిమళము మైనిండ
పట్టించుకొని లేచి,

దారికడ్డుగనున్న
తరుల మూలము లొరసి

పక్వఫలముల పుడమి
పడ రాలగాగొట్టి

ఫలరసా స్వాదనన్
బలమెసక మెసకగా

పూల సొమ్ముల నొడల్
భూషించుకొని మురిసి,

కలనాదముల నెడద
పులకితంబగు చుండ

నలుదెసలు వెలుగ చిరు
నగవు చూపులు విసిరి

ఎందు చూచినగాని
యెదురెవ్వరును లేక

ఇచ్ఛా విహారమ్ము
నిటు కొంతతరి సలిపి,

చిటిపొటినడల హం
సిక వోలె నపుడేగి

చంద్రికాకాంతి, వా
సవసజ్జ పోలికను,

చెలిమితో ప్రకృతి, స
జ్జితము చేసిన మిసిమి

యిసుకపొన్నున బవ్వ
ళించె నా సెలయేరు.

మామ

మామామ వచ్చిండు
మాకేమొ తెచ్చిండు,

మంచిము త్యాలివే
పంచుకొం డన్నాడు,

బొండుమల్లెలు కొంగు
నింద విర చల్లిండు

దండ లల్లిన నల్లు
కొండుమీరన్నాడు.

పచ్చిపాల్ దెచ్చిండు
పారనే కోసిండు,
ఎత్తుకో గలరేని
చెత్తుకొండన్నాడు.

అమృతభాండముదెచ్చి
అటుకుపై నుంచిండు
అందుకో గలరేని
అడ్డ మెవరన్నాడు.

పలుగురా కొండెక్కి
పగలబడి నవ్వెండు,
పట్టుకో గలరేని
పట్టుకొండన్నాడు.

దొరవోలె వస్తాడు
దొంగవలె పోతాడు,
కనుమూసి తెఱచులో
కనపడడు మామామ.

ఎంచిచూడగ చాల
మంచివా డాతండు,
చల్లదనముల పుట్టి
నిల్లగును మామామ.

దొడ్డగుణముల వాడు
దొరతనము గలవాడు,

నలుపెల్ల దిగమింగి
తెలుపులే వెదజల్లు.

మామామ కడుపులో
మచ్చగను పిస్తుంది,

లోకోపకారమై
చీకట్లు మింగిందొ.

మామలకు మామ, తా
మాచంద మామ,

మామ మామకు మఱది
మా చందమామ!

పల్లా దుర్గయ్య

అంజలి

ఉ. శ్రీ లలనామణిన్ గలిసి ప్రీతిగఁ గాపురముండఁగాత మ
మ్మేలు తెలుంగు శారదకు; నెయ్యెడఁ గాంచిన దేశభాషలన్
మేలని కీరతిన్ గనుచు మేదిని భాసిలు కన్నతల్లి మా
పాలిటి కల్పవల్లి సుతపాళి నివాళులఁదేలి యేలుతన్,

సీ. శాలివాహనరాజచంద్రులయేల్బడి
నిగ్గు దేరినపంటనేల యిద్ది;
చాళుక్యభూమీంద్రసమదసామజదాన
ధారలఁ దడిసినధరణి యిద్ది;
కాకతీయనృపాలఖడ్గధారల శత్రు
పంకముల్ విరిసినవసుధ యిద్ది;
విద్యానగరరాజవీరులశౌర్యోష్మ
రిపువనుల్ పొరిసిన పృథివియిద్ది;

గీ. సంస్కృతాంధ్రకవీంద్రులసరసకావ్య
వాహినులచేవ గొన్నట్టివసుధ యిద్ది;
సకలకకుబంతరాళవిశ్రాంత మైన
మనతెలంగాణమహిమ సామాన్య మౌనె?

చ. పరిణతచిత్తముఁ గలిగి, పారము లేనికృపారసంబునఁ
బరఁగి, యమాయకత్వగుణపావను లై, పొరుగింటివారి మే
లరయుచు, నాత్మలో నతిథియర్చయె పెన్నిధిగాఁ దలంచున
చ్చరితుల నీసుపుత్రుల విశాలదృశాయతిఁ బ్రోవు మమ్మరో!

ఉ. రాజున కైనఁగాని కవిరాజునకుఁ బుధరాజుకున్ పరి
వ్రాజకరాజుకున్ జననిపాదసమర్చన పూర్వజన్మవి
భ్రాజదనేకపుణ్యపరిపాకముచే లభియించుఁ గాదె! త
త్పూజ లొనర్చి సర్వజనపూజ్యుఁడ వై విలసిల్లు మాంధ్రుడా!

చ. కవికులకోకిలాళి సహకారము లేక కడిందిఁ గుంది మా
ధవసహకారముఁ గని కృతార్థతఁ గావ్యకుహూరుతంబులన్
జెవిచవిఁ గూర్చుచుండ బుధశేఖరులార తెలుంగుశారదన్
దవిలి భజింపుఁ డయ్య! ప్రమదంబునఁ గావ్యసుమవ్రజాంజలిన్.

శా. నిష్ణాతృత్వము శబ్దతంత్రమున నిర్ణిద్రప్రభావాతిరో
చిష్ణుత్వంబును గావ్యమార్గమున నిస్సీమంబుగాఁ గన్నభ్రా
జిష్ణుల్ పండితసత్కవుల్ గల సభాక్షేత్రంబులన్ గూర్చి వ
ర్ధిష్ణుల్ సోదరులార! మీరు దృఢభక్తిన్ గొల్వుఁడీ! శారదన్.

క. ఒకజాతి కొక్కనాలుక,
యొకహృదయం, బొక్కపూన్కి, యొకవిద్యయె నీ
యకలంకకృపాదృష్టిని
సకలాశాయశముఁ గూర్చి సాఁకుము తల్లీ!

మ. జయముల్ గూర్చుచుఁ దెల్గుతల్లికి; మహోత్సాహంబుతో సోదరుల్
క్రియ లెల్లన్ సమకూర్చుచున్; సుకవిరాట్కీర్తుల్ దిగంతంబులన్
"జయజై" యంచు నుతించుచున్ నిలువుఁడీ! సౌభ్రాత్రసంపన్నులై
ప్రియ మొప్పారఁగ నాంధ్రభారతికి నర్పింపన్ బ్రసూనాంజలుల్.

క. రాజోత్తములకు, సత్కవి
రాజోత్తములకును, విబుధరాజవరులకున్
భ్రాజితజననీభారతి
పూజకులకు నెల్ల నిండు పూజాసుమముల్.

గీ. ఆరవిందుతారకముగ నరసి మమ్ము
నాంధ్రసంస్కృతి జగమున నలముకొనుచు
మహితసంస్కృతులన్ దలమానికంబు
గాఁగ వెలిఁగెడునట్టులు గనుము తల్లి!

కప్పగంతుల లక్ష్మణశాస్త్రి

సృష్టి

ఇది మహాంబుధి; ఇందులోపల
ఉదయమయ్యే; ఊర్మికలకూ
మొదలెఱుంగము; తుదియెఱుంగము
యెన్ని యుల్లోలంబులో
ఇక ముందుబుట్టే
వెట్టి కల్లోలంబులో ?

ఈ మహోర్ముల నెవడు లెక్కిడు
ఈ మహాంబుధి నెవ్వడీదును
యే మహాత్ముండెఱుగ గలడిం
దే తుఫానులు బుట్టునో
మిన్నొఱయబొంగి
యేమిటిని పడగొట్టునో ?

ఏ సురాసుర లీయనంత మ
హా సముద్రము నాసపెంపున
యే సరణి మథియింతురో యిం
దేమి యమృతము బుట్టునో
ప్రళయంకరంబగు
నెట్టిగరళం బుట్టునో ?

ఇందు శుక్తిక లెన్నియున్నవొ
ఇందు శైలము లెన్నియున్నవొ
ఎందఱుద్ధతు లిది గ్రహింపగ
ఎంత యత్నము జేసిరో
ఫలమొందకుండా
ఎన్ని మేనులు బాసిరో ?

ఎన్ని జంతువు లిందు బుట్టెనొ
యెన్ని జీవము లిందుగిట్టెనొ
యెన్నితడవలు; ఎన్నిపడవలు
ఈ మహాంబుధి మునిగెనో
ఇఁక ముందుముందూ
ఎన్ని మున్గగ నున్నవో?

గార్లపాటి రాఘవరెడ్డి

సంక్రాంతి

చిరుతల కనువుగ చిందులు త్రొక్కుచు
పాటలు పాడుచు పరుగులు పెడుతూ
దాసరివచ్చి ఛెంగున వ్రాలాడూ
వేసము చూడా వేగము రారండి !

భవునేత్ర విగతానల జ్వాలలు లా
క్రూరాహి ముఖగత జిహ్వాలులా
భుగభుగ మండే భోగిమంటలివి
శుభముల గూర్పగ గొలుతము రారండి!

ప్రతిభులు పన్నిన దొడ్డవ్యూహంలా
పండుగ కన్నియ వపుర్లతలులా
వన్నెల వంపుల రంగవల్లులివి
కన్నుల పండువు నందగ రారండి !

వ్యూహములోపలి వీరశ్రేణులులా
కృతులలోపలీ అక్షరపంక్తులులా
బారులుదీర్చిన గొబ్బి దేవర్లివి
భక్తితో కొలుతము బిరబిర రారండి!

పంటలొంటొంటి పల్కరించు కో
వెంటనంటి నడయాడునట్లుగా
పరువముగూర్చే 'పాలవెల్లి' యిది
మురిపెముదీరా చూతము రారండీ !

చిరునవ్వు పాలబుగ్గలన్ దొరలాడ
నునుసిగ్గు కనుదోయి దోబూచులాడ
కన్నెపడతులా వెన్నజీవితాల్
పున్నెము వడయా దీవింతము రారండి.

శారద

ఆంధ్ర శారదనీకు అక్షరాంజలులూ
అందుకో ఆదుకో రావమ్మ మాయమ్మ !

తరతరాల్ మాయింట తాండవించితి వంట
తలపు తరగలవెల్లి తళుకు బెళుకులతల్లి !

తెలుగు నేలలపైన తేనె మాగాణి నీ
తీరుగా తేటగా తీర్చి దిద్దినతల్లి !

పదకవితా సుదతికి మధురగాన ఫణితులా
ముదముతో ముద్దుగా చదువ నేర్పినతల్లి !

ప్రబంధ సుందరీ రసబంధుర భంగిమలూ
ప్రభలతో ప్రబలగా ప్రబోధించిన తల్లి !

నవకవితా యువతీ భావాభినయ గతులు
శివములౌ లీలలన్ హావణించిన తల్లి !

ప్రణయ రాగములోన ప్రణవ నాదము నింపి
ప్రవిమలయోగ నియతి ప్రసాదించెడి తల్లి! ॥ఆంధ్ర॥

పిల్లలమఱ్ఱి హనుమంతరావు

అడుగుజాడలు

కాంచి కాంచిన కనులు
కనుమేర దాటంగ
కనుపాపలను తెప్ప
కబళించి వేసింది.
        కలలుగానివిగాధలూ
        చెలియరో
        కాలమ్ములో గల్సెనే.

లోకాల హింసల్లో
లొంగి లొంగిపోయి
ఆలోకనముకైన
ఆరాటపడ తుదికి
        అదియు కరువైపోయెనే
        సఖియరో
        ఆర్తి నేరికి దెల్పనే ?

సిగలో పూవెడి తేనే
సిరులొల్కు చూపుల్ల
నాకంట బడకున్న
నిలుపవే కా లొకట
        అడుగుజాడలె మిగిలెనే
                నారాణీ !
        అడవిబ్రతుకై పోయెనే,

అడ్లూరి అయోధ్యరామయ్య

పువ్వా!

వాసంతవీధుల్లో వయ్యార మొలికించి
పైరగాలుల్లోన పారవశ్యముజేసి
వడగాడ్పులకు నీవు వాడిపోయ్యావా ?
పువ్వా ! వాడిపోయ్యావా ?

సూర్యుడే దండెత్తి చుట్టివేసేవేళ
ఆకాశమందుండి అగ్ని గురియుచునుండ
మండుటెండల కీవు మాడిపోయ్యావా ?
పువ్వా ! మాడిపోయ్యావా ?

కాళరాత్రుల్లోన కారుమబ్బులక్రింద
ఉరుము మెరుములమధ్య ఉక్కిరిబిక్కిరై
ప్రళయవర్షానికే రాలిపోయ్యావా ?
పువ్వా ! రాలిపోయ్యావా ?

ప్రీతిమాలికవయ్యి నాతిచేతులగుండ
నాథుమెడలో వెలసి నాట్యాలు తెగజేసి
నవ్యజంటలమధ్య నలిగిపోయ్యావా
పువ్వా ! నలిగిపోయ్యావా ?

బలివెట్టగా నిన్ను బలవంతముగ కోసి
స్వార్థమానవులంత స్వామిపూజలు సేయ
దేహమే యర్పించి ధన్యవయ్యావా
పువ్వా ! ధన్యవయ్యావా ?

శవముమెడలో నీవు శిశువుచేతిలో నీవు
వధువుతలలో నీవు వరునిహృదిపై నీవు
పరుల కష్టసుఖాలు పంచుకొన్నావా ?
పువ్వా ! పంచుకొన్నావా ?

చందమామ

ఎన్నాళ్లకొచ్చావు ఓ చందమామా
ఎక్కడా దాగావు నా చిన్నిమామా !

చీకట్లు నినుజూచి సిగ్గుజెందాయి
చక్రవాకాలన్ని చెలరేగినాయి.

నల్ల కలువలపూలు కళ్ళార వికసించె
మల్లె 'రాతిరి రాణి' పరిమళం ప్రసరించె

అద్దంలో మా చిట్టి ఆడుకొను నీతో
ముద్దుగా పల్కును ముచ్చట్లు నీతో

నీ ఇల్లు వాకిలీ ఎక్కడున్నాదీ
నీ తల్లిదండ్రెవరు చెప్పవే మామా ?

పిల్ల తల్లులు నిన్ను పిల్చినా ఎప్పుడూ
పారిపోతుంటావు నా దొంగమామా ! !

మూటుపురి వెంకటేశ్వరరావు

గౌరి

పున్నెములందు సద్రచనబొందిన యీ పరమ వ్రతంబులో
బన్నిన కంకణమ్ము కర పంకజమందలరార భక్తి సం
పన్నత నారితేరిన యుమాసమలన్ పదమంటి మ్రొక్క న
య్యన్నులమిన్న లాడెడు ప్రియంబులు చెల్లియ నిన్నునోముతన్.

ఎవ్వరు నేర్పిరే చెలియ యీ గతి వాయనమిచ్చి పల్కనీ
నవ్విన నవ్వులో తెనుగు నాటి మనోహరకీర్తి వల్లికల్
పువ్వులు పూచెనమ్మ నరపుంగవుడౌ పతి నెమ్మనంబులో
గ్రువ్విన భావముల్ వెలికి గూర్చినవే నునుసిగ్గు దొంతరల్;

కొసల మరల్చివేసినది క్రొమ్ముడి నూతన ధూప సౌరభ
ప్రసర సువాసితమ్మనయి వ్రాలెను వెన్నునవంటి దీర్ఘమై
ప్రసవచయమ్మునందు పరిభాగమునందెటు నిల్పితమ్మ! యీ
పస విదులించుకొన్న పతిభాగ్యము నేమని ప్రస్తుతించెదన్.

ఆచారమ్ము లలంకృతమ్ములు; స్తుతివ్యాపారముల్ నేటివా
ప్రాచీనంబులు నిండికొన్నవి సమారబ్ధ వ్రతంబందు నో
హో చైతన్య కళాస్వరూపిణి! త్రిలింగోర్వీ సుమారామముల్
బూచెన్గా మధురాననేందు మధు సంపూర్ణ ప్రవాహంబునన్.

సోమరాజు ఇందుమతీదేవి

హితోక్తి

పువ్వులపైని నిప్పులను బోయుటకేనియు. మల్లెతీవకున్
గ్రొవ్విన కాఱుదున్న జతగూర్చుటకేనియు గున్నమావులన్
మవ్వము దూలిపో సెగల మాడ్చుటకేనియు సాహసించి యీ
పువ్వులతోటనే నఱుకఁబూనిరి కొందఱు మూఢ మానవుల్.

ఒక సీతమ్మను దాకు పాపము జటాయుక్రోధమై, వానర
ప్రకరంబై హనుమన్నిదాఘ దహనజ్వాలాళియై, రాము సా
యకమై కూల్చె సమూలఘాతముగ దేవారాతిఁ బౌలస్త్యునే
డొకటీ రెండునుగావు స్త్రీలకగు నాయుర్మానభంగ క్రియల్.

పాలబుగ్గల శిశువ్రాతంబు మంటల
బడి 'చుంయి' మనికాలు నెడరుపాటు,
కాళ్ళపారాణి బుగ్గల కాటుకయు మాయ
నవదంపతులు కత్తి నఱుకబడుట,
పూచిన తీవియబోలు ముత్తయిదువ
సిగబట్టి యీడ్చు దుండగులదాడి,
కాటికి కాల్చాచి కదలని ముదివగ్గు
మంట మూటగవైవ మడిసిచనుట,

యనెడి ఘోరాతిఘోర కృత్యంబులెల్ల
ప్రజల స్వాతంత్ర్యలాభ సంపదనెపాన
న్యాయమొల్లని మతమహోన్మాదచిత్తు
లేకఘాటిగ సలిపినవేగదయ్య !

నవఖాళీ రుధిరస్రవంతులకుఁ జింతన్ ప్రుగ్గి, పంజాబు ఘో
ర విపత్తుల్ భరియింపలేక, వివిధప్రాంతోగ్ర సంఘర్షణల్
చెవులన్ జీములుగట్ట, దుండగులకాశ్మీరోగ్రఘాటిన్ పరా
భవశంకన్ బడు భారతావనిఁ దలంపన్ గుండె నీరయ్యెడిన్.

ఎన్నోఘోరము లెన్నొకష్టములతో నీనాడు స్వాతంత్ర్య సం
పన్నంబైనది భారతంబు; మరలన్ బ్రత్యగ్ర సిద్ధాంతముల్,
సన్నాహంబులు, భావభేదములు, స్వేచ్ఛావృత్తు. లుద్రేకముల్
పన్నాగంబులురేపి శాంతిసుఖముల్ భంజింపకోయీ! సఖా!

నాగలితోడిదే జగమనం గృషిసల్పెడు రైతుబిడ్డలున్
భోగములెట్టివో ! మధురభోజనమెట్టిదో ! కానకున్న యా
త్యాగులు కార్మికుల్ చెడుగుదారులబట్టి నశించిపోవ నే
నో! గునిపూడిజంగముల యూహలుపన్నకుమోయి! మిత్రమా!

కేశవపంతుల నరసింహశాస్త్రి

తెనుగు తల్లి

సీ. పరిపూర్ణ పావనాంభ స్తరంగోద్వేగ
గౌతమీ గంభీర గమనమునకు;
ఆలంపురీ నందనారామ విభ్రాజి
మల్లోబఫలరాజ మధురరుచికి;
ఆంధ్రీ కుమారీ సమాయుక్త పరిపూత
తుంగా పయస్సు మాధుర్య మునకు;
ఖండశర్కర, జాతి, ఖర్జూర, గోక్షీర,
ద్రాక్షాదియుత రామరస మునకును;

అమృత నిష్యందివల్లకీహ్లాదమునకు;
రాగిణీ దివ్యసమ్మోహ రాగమునకు;
తేనెతేటల నవకంపు సోనలకును;
సాటియగును మాతెనుగు భాషామతల్లి.

మిత్రుడా!

కొండవీటిని కోటలమరిచి
దండివీరులు తాండవింపగ
చండవీర్యము నిండియుండిన
తెనుగుభూమిది మిత్రుడా!

శాయనార్యుని సాకిపెంచిన
ధీయుతుండగు తిమ్మరుసువును
బాయకుండగ ప్రబలజేసిన
తెనుగుభూమిది మిత్రుడా!

నవరసమ్ముల నాదమొప్పగ
చెవులుసోకగ కవనమల్లిన
కవులుముగ్గురు కల్గియుండిన
తెనుగుభూమిది మిత్రుడా !

వేమనార్య వివేకమహిమను
సోమనాథుని సూక్తియుక్తిని
రామలింగని రమ్యచరితను
గన్నభూమిది మిత్రుడా !

దత్తమండలి ధైర్యపటిమయు
నుత్తరాంధ్రుల యుచితచర్యలు
నుత్తమంబుగ నొప్పియుండెడు
తెనుగుభూమిది మిత్రుడా !

ఆయుధంబుల ఛాయబెరిగిన
కాయబలమున గడలుగెలిచిన
వేయివిధముల పేరుబొందిన
యాంధ్రయోధుల బొగడుమా !

తేటమాటల తేనెలొలకుచు
పాటవంబున బరుషమొప్పుచు
సాటిబాసల నీటుమీరెడు
-నాంధ్రభాషను బొగడుమా.

సురవరము ప్రతాపరెడ్డి

తెనుగుతోట

తెలుగు తోటలలోన - తెలుగు వన్నెలు లేవు
శోభనిచ్చే దెన్నడో ?
తోటంత
సొగసు గులికే దెన్నడో ?

అల్లు పందిగిలోన - ఆటలాడెడు తీవె
పడగ లెత్తే దెన్నడో ?
తోటంత
పైకి ప్రాకే దెన్నడో ?

అందాలు జిలుకుచు - ఆకుమరుగున జేరి
మొగ్గ తొడిగే దెన్నడో ?
తోటంత
సిగ్గు జిలుకే దెన్నడో ?

పసరు తీవెలలోన - పసిడి పిందెలుపడీ
పండ్లు పండే దెన్నడో ?
తోటంత
పరువు కొచ్చే దెన్నడో ?

గాలి తాకుడులకు - కదలి ఉయ్యాలలూగి
జోల బాడే దెన్నడో ?
తోటంత
సొంపు లొలికే దెన్నడో ?

పూవుపూవున దిరిగి - పూల మధువును గ్రావి
తెట్టెపెట్టే దెన్నడో
తేటుల్లు
తేనె గూర్చే దెన్నడో ?

లేమావి కొమ్మలో - లేత యిగురాకు దిని
కంఠ మెత్తే దెన్నడో ?
కోయిలల్
గాన మొసగే దెన్నడో ?

వాసంత లక్ష్మియు - వర్షఋతువును బిల్వ
కోక గట్టే దెన్నడో ?
తూనికల్
గూడి ఎగిరే దెన్నడో ?

తొలివాన జనులకు - తోటకాపరివాడు
పాదు త్రవ్వే దెన్నడో ?
ఎరువుల్లు
పారజల్లే దెన్నడో ?

తెలుగు తోటలలోన - తెలుగు వన్నెలు లేప
తేజ మొచ్చే దెన్నడో ?
తోటంత
తగవారే దెన్నడో ?

సిరిప్రగడ రాధాకృష్ణరావు

ఆంధ్రభారతి

సీ. శబ్దశాసనుఁడు వాగ్ఝరీమంత్రముఁ బఠించి
నిన్ను ప్రతిష్ఠించె నియతిచేత
ఆవాహనంబౌట నర్ఘ్యపాద్యములిచ్చి
తిక్కన కవివంతు దీర్చుకొనియె
కనకాభిషేకభాగ్యముఁ బొందగల్గితి
కవిసార్వభౌము సాంగత్యగరిమ
వగ నలంక్రియల దిగ్దంతి యూధముదన్నె
అవధానులెల్ల ధూపాదులొసగ

గీ. నవ్యసాహిత్యకవు లర్చనలనుదన్ని
కోకిలలు మంత్రపుష్పముల్ గురియుచుండ
సాటి రాష్ట్రాలు మంగళాక్షతలుజల్ల
సలుపు భాషావధూటి యంజలి ఘటించు:

సుధలవెదజలు ఓష్ఠప్రసూనకలిత
శ్రుతులు వెలయించు వీణావిశుద్ధహస్త
సుమములను బంచిపెట్టు మంజుల లతాంగి
ఆంధ్రభారతి! సతము నిన్నాశ్రయింతు.

పుర్వపుటూరు రాఘవాచార్యులు

ఎందులకో

నందన వీధికలందు
చందన వాయువులందు
నందించును; నవసౌరభ
మందించును; ఎవ్వరికో ?
ఎవ్వరికో ? ఎందులకో ?
ఎందులకో నా హృదయం ?

వెన్నెల క్రొన్నెల యగుచు
చిన్నని కిన్నెర యగుచు
చిలికించును సుధానిధిని;
పలికించును నభో ధునిని;
ఎవ్వరికై ? ఎందులకై ?
ఎందులకో నా హృదయం ?

భ్రమరీ వ్యాధూత సుమిత
రమణీయ నికుంజ శోభ
గమనించుచు గమనించుచు
గమకించును విషాద గీతి;
ప్రవహించును బాష్పరీతి;
ఏ యెడకో ? ఏ కడకో ?
ఎందులకో నా హృదయం ?

వర్రి ఘృష

ఏ తరుణీ దరహాసం
ఈ సుమనస్సు వికాసం
ఒలికిన వలపులతోనే
మసిపట్టిన ఆశయాల నేల
రుస రుస లాడించు ?

మధుర పథము

కన్నులరమోడ్చి కమ్మని కంఠమెత్తి
సుందరోహాకరం బితానంద గగన
యానములలోన మోహన గానములను
ఆలపింతమురమ్ము - నాయందు నీవొ
నేనొ నీయందు లీనమై ఏకరీతి:

ఏమి తపమాచరించితినో మనోహ
రాంగి ! భవదీయ కలపరిష్వంగమునకు
మారిపోవుదు,నను నేనె మరచి నీదు
లలిత పరివాది నీ సుధామల తరంగ
ఝురులలోని తుషార మంజరులలోన
వేలిపోవుచు తన్మయ తీరములకు,

వ్రాలుదంతట నీ కపోలాలపైన
ముద్దులొలికెడి చిరునవ్వు మొగ్గనగుచు:
తాండవింతును నీ యురస్థలమునందు
రావి పెదజల్లు విరజాజి దండనగుచు;

నూత్నసంపుల్ల మన్మనోంబుజదళాస్త్ర
రములనానందమధుర మరందమీవు
మాధురీభావ సురభి సంపదవు నీవు;
స్వాంతమేనీవు జీవిత స్వాదుసరసి
కలసుధాపూర మీవు నాగానమీవు.

నీదు కడగంటిచూపు వెన్నెలలతోడ
తీయమేయ ప్రసన్న విహాయసంపు
సరళ వీధులలో మనశ్చంద్రు డిటులె
పెరిగిపోనిమ్ము చిన్ముద్ర కరణినింక
రథమునడిపించు ఆక్షీర పథములందు.

స్వప్నసుందరి

కాటుకనీలిరేకల నిగారపుకార్గిలను చూపుతోడ స
య్యాటలనాడు లేనగవుటందపుమోకల నేలనాహృదిన్
మీటెదు చిన్నికిన్నెరను మీటినరీతి మనోహరీ? ఎటో
దాటిననాటి స్వాప్నిక కథాగతులన్ బలికింపబోకుమా!

కన్నులుమూసిలోనగనగా కనుపించు స్మితించు నీదు దీ
వ్యన్నవమూర్తి నాహృదయ పద్మమునన్ వరపద్మయై, రసా
భ్యున్నత భావడోలికల నూగుచునూగుచు దేలిపోవ. నా
కన్నులు విచ్చుహెచ్చు తమకంబున అశ్రులురాలుజాలుగా.

దూరపుమేరదోచియును తోచనిఆయచలాగ్రమందు. మం
దారపుతోటవాకిట సదా ప్రవహించు ఝరీమృదూర్మి మా
లారవమేళితస్వర కరస్థవినోద విపంచివై, లయ
స్ఫారమనోజ్ఞగీతికలు పాడెదవే ఎదవేగిపోవగన్.

ఆడెదవొక్కసారి నభమందున జక్కదనాలచుక్కవై
పాడెదవేదియో హృదయభారముడిగ్గ అమర్త్యకన్యలన్
గూడిచరింతునందువమ్ము కోనలబూవుల సోనలందు దూ
గాడుచు నింపుకొందువు మనంబునమోద నిలింపసంపదల్.

తొలిరేవెన్నెల పాలకోనెరున ము
ద్దుల్మీర నీ వేనునున్
జలకంబాడిననాటిమై పులక లిం
కన్దోచు క్రొంగ్రొత్తలై,
తొలగంబోవదు ఆరమా ప్రతిమ క
న్దోయిన్ దిగన్జారు కా
ల్వలలోనన్ బ్రతిబింబితంబు నగుచున్
లాలించెడిన్ డెందమున్.

కలయైపోయిననాటి జీవితసుధా
కాంక్ష ప్రపంచంబు నం
దలి యందాల గులాబిపూబొదలు, మం
దానంద వాయూర్మికల్,

వలపుంగావి పసందు సంజలును, లీ
లాపేఖ సంరావముల్
తలపోయఁ ఒకచిత్ర చిత్రితములై
తాకున్ మనోదృష్టికిన్.

వినవచ్చుఁ మృదురీతి నిర్ఝరవనీ
విద్యాధరీ కిన్నరా
క్వణనంబుల్, కనవచ్చు త్రుళ్ళిపడు గం
గారంగదూర్మి ప్రఖే
లన హేలానవడోలలఁ గదలు చం
ద్రస్మేర మందారముల్
కనులఁ మూసిగతాను భూతుల సమీ
క్షల్ సేయనౌ కొక్కచో.

కాటుకచీకటిం బొగలు
గ్రక్కు ఘనాఘన పంక్తులందు నీ
వేటికి దూరినావు - తపి
యింతువు - తీరని విప్రయోగ దుః
ఖాటవులందు గ్రుందు హృద
యంబువలెఁ - శమియింపమేని ఆ
రాటమునాదు బాష్పఝరు
లఁ జలకంబులు ఆడిపోగదే.

సిరిప్రగడ భార్గవరావు

నిరాశ

నీవు రావాలన్న మమతే
నీవు వస్తావన్న మురుపై
బ్రతుకు కిన్నెరభావ మూర్ఛన
లోలికి పోయినదీ.

నీవు వస్తావన్న మురుపున
నీవెవరవో పోల్చుకుంటూ
జీవతూలిక తీవవెన్నెల
సొంపు లొంపినదీ.

నీవు రావాలన్న వలపే
తలపుతేనియ భరము మోస్తూ
విరహగేయ దివ్యప్రసూనా
వళుల నల్లినదీ.

నీవెవచ్చేవన్న మురుపున
బ్రతుకుతమ్మినియాసముత్తెము
లోలికి నిలువున నులుకుతూ న
ర్రిల్లి పోయినవీ.

ఊరికావలి మావి తోపున
దారిగాచిన పిల్లకోయిల
నిన్నుఁబోల్చుక "మేలుకొ"మ్మని
యీల వేసినదీ;

వీధి పందిట కన్నె మల్లియ
"వచ్చెలే!
పంటలు పండె లె!"మ్మని చిలిపిపాటున
కన్ను గిలికెనదీ;

సందడిలో సందడిగ యశోవర
మాడుచూ పాడుచు ముగ్ధ —
ప్రణయి నూరార్చుచూ మోవిని
అంటిపోయినదీ.

... ...

రాకలో రంగిలిన నే నీ
రాకలోనే మైమరుస్తే
సేకరించిన సొంపు సంపద
నీ కానర్చె దెవ్వరో !!

జమ్మలమడక సూర్య ప్రకాశరావు

మాయ

ఇదియేమొ యెవ్వరైన నెరుగంగజేయరా ?
ఇటులున్న నా బాధ నెటులైన బాపరా ?

దీని నీడలు నిండు దిశదిశాంతములందు
అన్ని యెల్లలుదాటి యంతటన్ బ్రసరించు;
ఆ నీడ ఛాయలన్ విశ్వమంతయుగూడ
ఒకరీతి మదితోచు నొకరీతి కనుపించు ||ఇది||

ఔనన్నవాటిని అద్దికాదని చెప్పు
కాదన్నవాటిని కనుపింపజేయును;
ఒకసారి నొకదాని నొకరీతి జూపించు
మరుసారి దానినే మార్చి జూపించును ||ఇది||

కనుల గ్రమ్మినవేమొ కారుచీకటులల్ల
కనుపింపదేమియు, కనలేను నిజమును;
ఏమున్నదీ వెనుక నేమున్నదోయీ ?
తెలియజాలక నేను విలపించుచుంటి.

ఇదియేమొ యెవ్వరైన నెరుగంగజేయరా ?
ఇటులున్న నా బాధ నెటులైన బాపరా ?

సన్నిధానం శ్రీధరశర్మ

ఆయాది

ఆయాది నాకిపుడు హాలాహలంబయ్యె
లోకమే చీకటిలో లోపించె నాకు
శోకమే నలుదిశల శ్రుతియించెనాకు!

నన్ను నే చూసుకొని నిన్నె తలచుకొని
నిన్ను చూసినచాలు అన్ని మరచిపోయి
'నీవు నాతోవుంటె మాపులేద'సుయాది ||ఆ||

రసవాహినులుపారు గుసగుసల యాది
కొసరి కొసరీ నవ్వు విసరు పువ్వుల యాది
రాగనిభృతమైన త్యాగాల యాది ||ఆ||

వాల్చూపు జాలులో పోల్చుకోలేనట్టి
కన్గోన లందూరు కమ్మనీ మధువులు
కాలాహి విషయమునే కరగించు యాది ||ఆ||

మల్లెపందిరిక్రింద నీవల్లి వేసిన ప్రేమ
పిల్లకాల్వల కెలన నే కొల్లగొట్టిన ప్రేమ
దేవాలయంబులో దీక్షబూనిన యాది ||ఆ||

అద్దములో మన ప్రతిమ లాడుకొను యాది
నిద్దురోయినగాని వద్దన్నగాని
ముద్దులొలికిన ప్రేమ యుద్ధాల యాది ||ఆ||

ఆయాది నాకిపుడు హాలాహలంబయ్యె
లోకమే చీకటిలో లోపించె నాకు
శోకమే నలుదిశల శ్రుతియించెనాకు!

బూర్గుల రంగనాథరావు

భానురథము

ఉదయంబందుమ భాస్కరా! కరసహస్రోన్మేషముప్పొంగ నీ
సదయాకారము గాంచు వేడ్కఁ సరసీజాతంబులున్ మానవుల్
నదులుం బర్వతముల్ నభంబు భువియున్ నానా మహాజీవులున్
ఎదురుంజూపుల జూచుచుండ్రు. ప్రభురాకన్ వేచు సభ్యుల్ బలెన్.

కాలుడు మాయయంచు బుధగణ్యుల నొందెడు సాలెదంపతుల్
మూలములేని యాకసపు మ్రోలల మగ్గముపైచి చిత్రమా
కాలపు దెల్లతాను కడకమ్ములు లేకయ నేయనేయమే
మోలిని దానిగొల్చికొన నొప్పును సూర్యుడు మూరబద్దయై!

ముసలి యెద్దునులేపి వెనపాగ సవరించి
కర్షుపై చేయిడి కర్షకుండు;
పెంటితో ప్రియమాడి పిల్లలముద్దాడి
మేతల కరుగంగ పోతుపక్షి;
'ఇంతయే ప్రాప్తిబోలీ నాటి' కంచును
తడబడి పరువెత్తు తస్కరుండు;
ఉద్భ్రాంత మంత్రంబు నుచ్చరించుచు
నర్ఘ్య మర్పింప నిల్చిన యాహితాగ్ని;

ప్రియుని కౌగిలివిడలేక బిడియపడుచు
నత్తవారింట మెలగెడి క్రొత్తపడుచు

ఆలకింపుడు చెవియొగ్గ యలతియలతి
బంధురధ్వానమునవచ్చు ఘనురథము.

స్వామి ! పల్వురు శిష్యవర్గముల కాచార్యుండవై నీవు ఛం
దో మీమాంసలు సల్పుచుండువటగా ఓంకారముల్ సల్పి వా
రే మోహించు ధరిత్రి విద్యలను నేడీ ప్రాక్తనాచారముల్
సామర్థ్యంబులునున్న, పాక్షికములై శాస్త్రంబులున్ జెల్లెడిన్॥

అముదమా ఖరీదు; చదువా చదువాయెను; సీమనూనియల్
ఖానల క్రొమ్ముమంటలకు పట్టెడునంతయు లేవు, వహ్నులున్
దాముకు చప్పచల్లవడె దారువరిక్రనలజెంది, వైద్యుతం
బాముకు వంతకోతపడె నక్కట దీపము లేమయ్యెనే ;

లో వెలుగెన్నడో మనుజలోకపు టంచుల లుప్తమయ్యె, పై
పై వెలుగైన [illegible] ంచెనం
దీని [illegible] కొల్లయై, మను
ష్యాపర బాహిరంబునను అంతరమందున గ్రుడ్డియౌనదే?

మానవు దక్షనిర్మితిని గ్రమ్మఱజేయను విశ్వకర్మనిన్
దీనుని సంపదంగెడుచు దేవపురోహితుగూడ నైన శా
పానునపైనయట్లు కలిసంతయు నేలకు నమ్రచేసి తా
దీనపు నారటంబుననె, దీపములైనను నోచుకోకో ?

అదుగో వార్ధక్యపు కుటీరమున
      ధన్యంబైన తేజంబు; అ
య్యది కార్చిచ్చునుకాదు,
      మందకొడి సంధ్యాంత ప్రభల్కావు, కా
ల్చెదుమిట్టంబున,
      జ్ఞానతీక్ష్ణమగు నాప్యంజూమునా దివ్వియున్
పదివేల్ హస్తములారునే
      హృదయ దివ్యస్నేహ దీపావళుల్?

నాకేకావలె, నేనయేలుదను సంతంబుల్
      వృథాలాపముల్;
నాకింతైననుజాలు,
      నామిగులలో నా సోదరా నీవునున్
స్వీకారంబులు సల్పవయ్యా;
      ఘనమా జీవంబు స్వార్థంబుకై
ఘాకల్యాణములొక్కచేత నగునే
      పొంచైన మేల్కాకో?

ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనం

పిల్లలమండీ పిల్లలమూ!

పిల్లలమండీ—
పిల్లలమూ!
తలంపు నిచ్చెన
తలోటి తెచ్చీ
ఎక్కేదమూ!—పై
కెక్కేదమూ!
ఆకాశంలో
మకాము వేసీ
చందమామతో
పందెము వేసీ
నవ్వేదమూ!
నవ్వించెదమూ!
—పిల్లలమండీ, పిల్లలమూ!

తారకలతో
తారంగం
మెరుగుబాలతో
పరుగుడు పందెం
గడగడ ఉరుముతో
గుడుగుడు గుంచెం
తెప్పలమాటున
దాగుడుమూత
ఆడెదమూ;
ఓడించెదమూ!
—పిల్లలమండీ, పిల్లలమూ!

ఇంద్రధనువుతో
పుంగిడిపూసీ
మంచు ముత్తెముల
సంచుల నింపుతు
వానచేరులను
పట్టుక కిందికి
పాకెదమూ!
పాకించెదమూ!
—పిల్లలమండీ, పిల్లలమూ!!

మా ప్రణయం !

పెరిగిపోయిన
　　పూసల పేరూ
చితికిపోయిన
　　గాజుల జోడూ
చినిగిపోయిన
　　చీరలకొంగూ
మా ప్రణయం రా
　　మా ప్రణయం !

... ...

వాడిపోయిన
　　పూవుల దండ
[illegible]
　　పాల మీగడ
కవ్వమాడిన
　　చల్లపేరువూ
మా ప్రణయంరా
　　మా ప్రణయం !

... ...

ఆగిపోయిన
కట్టుకాలువ

నిలిచిపోయిన
మడుగులనీరు

ఆకులు రాలిన
తీగలతీరు

మా ప్రణయం రా
మా ప్రణయం!

... ...

వెలిగిపోయిన
వెచ్చనికాడలు

లేచిపోయిన
ఆవిరితెప్ప

మా ప్రణయం రా
మా ప్రణయం!!

ముల్లు

తన్నుతా మరచింది
దారియే తప్పింది;
నా చూపులో చూపు
నాటుటకు చూచింది;

ముల్లుపై అరికాలు
మోపింది మైమరచి
"అల్లామరీ" అంటు
మెల్లగా అరిచింది;

అలికిడికి నే జూడ
"హాయ్ అల్లా" అంటు
చెట్టుచాటున ఒదిగి
యిట్టె బురఖాగుంజి,

'మెహందీ' రాచినకాలు
ముందునకు చాచింది;
ముల్లు తీసితినేను,
ముల్లుగుచ్చె హసీన
... ...
కంటితో హృదయాన
కానరాకుండా!
తీసివేతామన్న
తీయరాకుండా !!

వేయి స్తంభాల గుడి

వేయేసి భావాలు
　　వెల్లువలై పార
వేయి కండ్లున్నట్లు
　　వెతికికొంచూ నేను

వేయి కాళ్లున్నట్లు
　　వేవేగ పరుగిడుచు
వేయి స్తంభాల గుడికినే
　　వెళ్ళి వచ్చితిని !

... ...

ఆనాటి నా స్థాన
　　మాత్మలో దలపోయ,
శిల్ప సౌందర్యాలు
　　చిత్రితములైనట్టి
ముద్దు బొమ్మలలోన
　　మూర్తిభవించిన
ఆంధ్ర ప్రశస్తి నా
　　కవగాహనం బయ్యె!
స్తంభములో నిలిపిన
　　నీలి ఫలకములోన

ఆనాటి నా రూప
లావణ్యముల ఛాయ

ఆ నీలి మెరుగులో
తెలుగు వెలుగుల జాడ

అందులో నా నీడ
వెదకుకొను చుంటీ !

పిచ్చినై నన్ను నే
మెచ్చుకొనుచుంటీ !!

నేను పేర్చిన గోడ
నేను కట్టినమేడ

నేను పూసినపూత
నేను రాసినరాత

నేను తీర్చిన రేఖ
నేను చెక్కినబొమ్మ

మెరసి పోయిననాటి
నానొసటి గీతనే

కొలుచుకొని నన్ను నే
వలచు కొనుచుంటీ !!

వెల్దుర్తి మాణిక్యరావు

సంక్రాంతి

చిగురు చెక్కిళ్ల ముంగురుల్చిక్కువడగ
మొల్లచిఱు నవ్వుమోమున మొగ్గదొడుగ
అగరు తిలకంబు బొమ్మల నందగింప
చిలుక పల్కులు పలికెను చిన్నిచెల్లె,

"అన్న యెక్కడి కేగెదు ? నన్నుజూడ
సకియ సంక్రాంతి వచ్చెడు సమయమయ్యె;
క్రొత్త బొమ్మలు నీవివ్వ దెత్తువేని
ఇచ్చెదను నీకు ముద్దుల నెన్నియైన"

... ...

బాల సంక్రాంతి తోడుత మేలమాడి
వత్సరంబయ్యె; నెచ్చెలి వచ్చునంట
'ఎప్పుడో యెప్పుడో, యని యెదురు చూచు
ఈడు కన్నియలం గూడి యాడుకొనగ,

... ...

కుంకుమంబులు చల్లిగొబ్బి ముద్దలువెట్ట
పగడాల సొగసును పరిహసింప
పక్షివ్రాలిన భంగి పసుపు ముగ్గులు దీర్ప
పుష్య రాగంబుల పొలుపు మీర

రంగారఁ దీర్చిన రంగవల్లిక గుంపు
కన్నె తీగల వోలె వన్నెగుల్క
జడలోని మల్లెలు జారియుండిన చోటు
ముత్యాల సొగసుతో ముచ్చటాడ

చీర కుచ్చిళ్ళు పదముల చిందులాడ
తెనుగు వాకిండ్ల దిరిగెడు తీగబోండ్లు
సరస సల్లాపములు సేయు సమయమందు
పుట్టినింటికి వచ్చెను పుష్యలక్ష్మి.

కాళ్ళకడియాలు కరముల కంకణాలు
మధుర మధుర స్వనంబుల మాటలాడ
ఆంధ్ర గృహముల గారాపు టాడుబిడ్డ
వనిత సంక్రాంతి యల్లన వచ్చునపుడు,

గంప నెత్తినబెట్టి సొంపుగా జూచుచు
జొన్న చేనున కేగు వన్నెలాడి
కొడవలి చేబూని కులుకుచు గులుకుచు
కాశె గడ్డిని గోయు కాపుకన్నె
పసుపు చీరనుదాల్చి బంతి పూవులమాల
లందంబుగా గ్రుచ్చు సుందరాంగి
కమ్మ సంపగితోట చెమ్మ చెక్కలనాడు
చిన్నారి పొన్నారి చెలుల గుంపు

ఎదురుగానేగి "ముద్దుల వదినె రావె
మేన గోడం(డ్రు నినుజూడ మిరపతోడ
పొంతకనుపండు వొనరించు పొగడ చెట్ల
విరులు గ్రహియించి తెచ్చెడు వేళయయ్యె"

అనుచు నాహ్వాన మొనరించు నవసరాన
"ఎవరు బిల్చిరె చెల్లెల యెందు కింత
సంబరముజూపు సంక్రాంతి సకియ" యనుచు
తియ్య తీయగ బలికెడు తొయ్యలులును;

"ఎన్నిదిన ములకే తల్లి! నిన్నుజూడ
కనులు వాచెను ర"మ్మంచు కౌగలించి
మధుర ప్రియవాక్యముల నాడుమాన వతులు;
"తరుణ వతియైన మాచిల్క తల్లికిపుడు
పసుపు గుంకుమలంబెట్టి పంపవలయు"
ననుచు వచియించు నాప్తులు నప్తులరుచుండ

— — —

ఇల్లువెనకనె విలసిల్లు మల్లెతోట
విరియ బూచిన పూలతో వేడ్కసేయ
బీరపాదుల కొక్కింత దూరమందు
కొమ్మ చిక్కుడు పందిలి గ్గూరుచుండి
జారుజడ నల్లుకొనుచున్న వారిజాక్షి
లలిత సుకుమారహృదయాన మొలకలెత్తు

తీయతలపుల మనకెట్లు తెలియు గాని
నాతి పెదవుల చిఱునవ్వు నాట్యమాడు
పండుగకు దెచ్చుకొన్నట్టి బెండపూవు
వన్నెచీరను ధరియించి వచ్చుపడతి,
నాగలిని దున్నుచుండిన నాధుకడకు
సద్దిగొను పోవునొక కాపు ముద్దులాడి,

నడుము కొడ్డాణ మొక వింతకడిమి గూర్ప
నిలుపు టద్దంబు కెదురుగా నెలతయొర్తు
నగుమొగమ్మున కుంకుమ నద్దు కొనుచు
నోర చూపుల జూచు నొయ్యార మొర !

వంగ తోటకు వలపట వనితయొర్తు
దోసతీవల పండ్లను గోసి కొనుచు
యేల పాటలు బాడెడు యింపు జూచి
రసిక హృదయాలు సౌందర్య రాజ్యమేలు.

పశుల మందనుగాచెడు బాలుడొకడు
చింతకాయను గోయగా చెట్టునెక్క
కోడె లొకకొన్నివెంటరా గోగణంబు
జలక మాడగనేగునుచెఱువు కడకు;

చిన్నిలేగల యొడల్ చన్నుజేపగ నాకు
చొక్కంపు టావుల చక్కదనము

పచ్చని పచ్చిక పట్టులఁ బవళించు
ప్రాయంపు పెద్దుల సోయగంబు
రంకెలు వైచుచు రంపిల్లి పోరాడు
కొమ్ముల కోడెల గ్రుమ్ములాట
ఆకుల గుడిసెకు అతి సమీపంబున
లీలగా విహరించు లేగసౌరు

అరసి తనకష్ట సుఖముల మరచిపోయి
కందిచేనున నిల్చున్న కాపువాని
కోరమీసాల కొనలందు కోడెవయసు
ముద్దుపడుచుల హృదయముల్ మోహ పెట్టు,

సగము నలిగిన పూవులు సిగనుగుల్క
రణిత కంకణ కింకిణీ రవముతోడ
చల్లజేయుచు నుండెడు గొల్ల పడుచు,
పిన్న తమ్ముడు తొట్లెలో ప్రీతితోడ
ఆడుకొనుచుండ నయిదేండ్ల అక్కయొర్తు
ఉయ్యెలను నూగు చుండెడు యొప్పుజూచి
మంద హాసంబు జేసెడు మాతృదేవి,
కమల కావాస యోగ్యమౌ కనులనుండి
దివ్యవిజ్ఞాన లతికలు తీగెవార
పురుష సూక్తము పఠియించు భూసురుండు.
మకర లక్ష్మికి నెయ్యంపు సకులుగారె?

అంప శయ్యను కొన్నాళ్లు అధివసించి
కన్నులారగ నొకమారు గాంచి నిన్ను
ప్రాణములు వీడదలచె మా బ్రహ్మచారి
ఎంత ధన్యవె [illegible]ల్లెలా [illegible]కులందు!

పూల చెట్లు

చిన్ని బంగారు చేతుల చెంబునెత్తి
ప్రొద్దుపొడుపుతొ జనుదెంచి పూలచెట్ల
కిట్లు నీర్వోసి శ్రమియించె దీవుతల్లి
ఎన్ని జన్మాల బంధమో యెవరి కెరుక?

చెట్లమీదనె యుండు నీచిత్త మెపుడు
పూలువాడక ఆకులు రాలకుండ
వరము గోరగమొన్న నీ వరిగితంట
శ్యామలాదేవి ఆలయ సముఖ మునకు!

తలిరు బిడ్డల గాంచిన తల్లికట్లు
ప్రాణములు లేచివచ్చును బాలనీకు;
ముందు పిల్లలతల్లిపై మురియు నపుడు
ఎంత ప్రేమించి పోషింతు వేమొవారి!

అన్నమును పెట్టెదంచును అమ్మనిన్ను
పిలిచె ఆకలి వేళయు తెలియ వయితి;
పరహితంబున తన్ను దామరచు టరయ
వెన్నతో నీకుబెట్టిన విద్యయేమొ!

"ఏమొవచియించు చుంటివి యింతసేపు
చాలునిక నీదువాక్యలు చాలు"ననుచు
కిలకిల నునవ్వ దానిమ్మ గింజలచట
రాలెనను భ్రాంతి ఆచిల్క వ్రాలెనేమొ!

దేవులపల్లి రామానుజరావు

'నేను'

వీలున్న ప్రతిచోట విర్రవీగుచు అపర
హిట్లరౌతాను నే - హిట్లరౌతాను;
తలదన్ను వానికడ - తలవంచి 'దయ' అనుచు
గాంధి నౌతాను నే - గాంధినౌతాను.

మంది తప్పులనేరి - మనసు ఖాతా నింపి
వడ్డి వడ్డీకట్టి - వల్లించుతాను
నాతప్పులను దాచ- నానారకాలైన
ధర్మసూత్రాలతో - దడికట్టుతాను !

హృదయావేదన

అవనిపై జరిగేటి
అవకతవకలు జూచి
ఎందుకో నా హృదిని
ఇన్ని ఆవేదనలు ?

తప్పు దిద్దగ లేను;
దారి జూపగలేను;
తప్పుజేసినవారి
దండింపగాలేను;

కష్టపడువారలను
కాపాడగాలేను;

అవనిపై...

పరుల కష్టము జూచి
పగిలిపోవును గుండె
మాయమోసము జూచి
మండిపోవును ఒళ్లు
పతిత మానవు జూచి
చితికిపోవును మనసు

అవనిపై...

... ...

అవకతవకలు నేను
సవరింపలేనపుడు,
'పరులకష్టముతోడ
పని యేమి మన' కనెడు
అన్యులనుజూచైన
హాయిగా మనలేను!

అవనిపై...

ప్రపంచం

గడియగడియకు మారుప్రపంచం
గవ్వకునూ కొరగాని ప్రపంచం!
పొరదోలపై బడెడుప్రపంచం
కొరగనే కొమ్మెక్కు ప్రపంచం
వలదనగ మెడబడెడు ప్రపంచం
వలచినచో వైదొలగు ప్రపంచం
ఆసపెట్టి ఆడించు ప్రపంచం
మోసపుచ్చి మురిపించు ప్రపంచం
సమరాలకు 'సయ్యో'నెడి ప్రపంచం
'శాంతిశాంతి'యని చాటుప్రపంచం
వక్రమార్గ వర్తనల ప్రపంచం
సక్రమ బోధల సల్పు ప్రపంచం
నీతిరహితమై నెగడు ప్రపంచం
నీతినియమముల నేర్పు ప్రపంచం
వియ్యాలకు వేంచేయు ప్రపంచం
కయ్యాలకు కాలుదువ్వు ప్రపంచం
నిలువుదోపిడుల నిత్యప్రపంచం
చిలుక పలుకులను పలుకు ప్రపంచం
దయాధర్మముల దండి ప్రపంచం
తడిగుడ్డల మెడగోయు ప్రపంచం||గడియ||

ఆత్మహతం!

మానవుని హృదయంబు
మానవుని
మానవుడు
మానవుని
మాదిరిగ
మన్నించలేనంత మలినమైనాది ॥మా॥

జాతియని
రీతియని
దేసమని
వేసమని
విసముగక్కే వింత
విసగ మారినది — ॥మా॥

ఆధునిక
ఆర్భాట
మందణగి
అవనియే,
ఆత్మహతమై, జనుల
అడవి యయినాది— ॥మా॥

దీపావళి

అమవస చీకట్ల
నాకాసమునకంపి
మిరుమిట్లు కొల్పేటి
మెరుపుదీపాలు ...

మేడమిద్దెలమీద
మింటిచుక్కలనంట
వేయిరంగుల వెల్గు
వింత దీపాలు....

ఊరివెలుపలనున్న
పూరిగుడిసెలదూరి
లోనిచీకటిబాప
లేనిదీపాలు...

దోచి దాచిన దెంతొ
దుర్భాగ్యులకు జూప
ధనపూజ చేయించు
ధర్మ దీపాలు...

'రక్కసుని చావుచే
రంజిల్లె జగ'మంచు
కోటివెల్గులచాటె
నాటి దీపాలు;

'రక్కసులు బాధింప
రక్షయే లే'దంచు
కోటిరీతుల దెల్పు
నేటి దీపాలు !!

కాకోజి నారాయణరావు

ఓరుంగల్లు కోట

ఱెక్కలు జింపువిస్తరిగ గూలిన యోర్గలు కోటగంటివే
ముక్కున ప్రాణముండియును మూతికి మీసముగల్గ నాంధ్రుడా;
ఒక్కకరమ్ము ఫాలమున నుంచెదు ‘నాబహుపాప’ మంచునో!
చుక్కల చందమామ తలసూపడె తిర్గి ప్రతాపరుద్రుడై !!

తక్కినమాట లేమిటికి? ‘తన్నిన వెన్నున చప్పుడాయెని
దైక్కడనో’ యటంచు వెనుకేనియు జూడని సోమరుల్ నృపుల్
దిక్కయి దీనికింత గతిదెచ్చిరి ! కాకతి బెబ్బులుల్ రుషల్
గ్రక్కెడిచోట, గర్జిలెడి గద్దపుమేకలు గూబమూకలున్ !!

నీళ్ళమేత ముట్టక నందినేల బట్టి
కినిసిపడి యున్నదేటికో తెనుగుబిడ్డ!
ఆంధ్ర సామ్రాజ్య మిచటికి నస్తమించె,
గోవులను బీకికొని తిను ఘోరకాల
మరుగు దెంచుట దలచి, బండగుచుగూలె !!
చెడిన ముఖముల నాక్రొట్టుబడిన యంగముల
నెగయలే వోయీ హంసము ? లటుగాక
శిల్పిప్రతిభలయుగయు గాల్జెప్ప గానా ?
చావమోదు దుష్టులచేష్ట సాక్ష్యమిడనా ?
ఆగెమాయాంధ్ర శిల్పుల హంసలనిన
బండలై, పాలు నీరువేర్పరచి చూపు!

ఆంధ్ర సంస్కృతి నిల్వుటద్దమ్ములిడిచూపు
మోముగన్పడ జేయు ముద్దుశిలలు;
దివిముట్టెనీ కాకతీయ సత్కీర్తి నా
దనరు ఇంద్ర సభాది తాండవములు;
కాకతి సామ్రాజ్య కాంత కొడ్డాణమై
కొమరారు నోర్గల్లు కోటగోడ;
తలదాల్చ దగిన దాంధ్రుల శిల్పమనిరాతి
వలచి వచ్చిన పూలు దెలుపు నొకటి;

నాటిరామ పాదరజః కణంపు శక్తి
నిజమరయ శిల్పిచేతిలో నిడియెనేమొ!
బిడుగు బండలు తాము రంభలను మించు
నప్పరసలయి యిచట నాట్యమ్మొనర్త్రి!

కలకలలాడు లేనగు మొగమ్ముల జీవముతొల్కు నాట్యముల్
సలిపెడి శిల్పకామినులు జాల్వారుసిగ్గుల నిగ్గుతొల్కున
వ్వులునగు చెంతకాలమిటు పొల్తురిదెంతయు వింత! యిట్టివీ
రలగిలి గింతపెట్టిన కర్మములశిల్పి, యదెంత చిల్పియో!

కాకతీయాది నృపులు, స్వర్గమును మించు
దానినీ భూమినుష్ణ రక్తాల గడిగి,
కుమత శాత్రవదేహాంధనముల మసిని
కావిరిగ దిద్దియుంగ రక్షనిడిరపుడు!

ఓ యేకశిలా నగరమ !
నీయాపూర్వోన్నతిని గణించిన యెడలన్
మాయెడద నిలువు నన్నీ
రేయగు ; నిది కాలవైపరీత్యము గాదే ?

దుక్కి బక్క

సొదసొదవేడి నెత్తురులు చుక్కలు చుక్కలు గాగరాల
దోసెడుబడె వండపుండు, మెయిచిల్లుల జల్లెడయయ్యె, నింతకున్ బడలమి.
వాడివీటవిడి పాడియె చూడుము కాపుబిడ్డ !
నీపొడిచెడు ముల్లుకట్టుకెటు బోయెను కన్గవ యింత గ్రుడ్డిదే ! !

హలము వడంకజొచ్చె నది 'హా' యని యూర్చెడి గాలిదెబ్బ,
నాకలమును వెక్కవోపునది గార్చెడి యశ్రునదీహతిం,
కృషీవల యెదురెక్కజొచ్చు గడువాడిని నీములుగట్టియే ! అహో
తలపగ నామప్రాణములు దప్పనుపో ! యిదియెంత గుండెయో ! !

ప్రాణములేని బక్కమెయిపై నిటునెత్తుటి దుక్కిసేసె
నీపాణిని పెల్లుముల్లులవ, బక్కయె నెత్తుటి మళ్లయందుఁ దాఁ బ్రాఁతో
దయాకృతజ్ఞతలఁ బాయని యోర్పను విత్తనాల నాథానమొనర్చె
నాకసుల దీర్ఘకను నీరిడుపెంతు వానినేన్.

పత్త్యాష

'చెండెదరిట్లు మీరౌనను? సేద్యముసేయనా ? చేతగాదు;
నన్ రెండుగ జీల్చితోలుగానరే ? యిటులంతటఁ గ్రుచ్చ, బొక్కెనన్
తొండపు దోలుకేనితుది ద్రొక్కెడు ముచ్చెలకేని పన్కిరాకుండుదు'
నంచు చింతనెద నొందుచు నశ్రుల గ్రుమ్మరించునో !

బండెడు బొక్కెలఁ బైవేసికొనియేని
తలఁ ద్రాల్చి బురద నాగలిని దున్నె ;
అయినంతవరకు తానా యింత శక్తినేన్
దాచక రక్తమ్ము ధారవోసె ;
పడుచు లేచుచును గంపెడు మోసద్దీయుచు
ప్రాణాలతోనె నీపనులు దీర్చె ;
ఆగజాలని బాధలతి దారుణపు పోట్లఁదిని
లేనిసత్వము న్దెచ్చికొనియు,
'నాత్మయా ! లెమ్మ'టంచు బోరాడు చుండె ;
కాయమా మొండిబారియు కాళ్లుసాచి
జడమువలెబడె ; నవశమై నద్దుకొనియు
'లేతు'నని వేడనోరేని లేకపోయె !!

అది గ్రహింపక నీవుదానిదియె కపటమంచు,
ముక్కులు మూయుచు నట్టెపంటఁ
దోకఁ గొటుకవా యుప్పట్లఁ దాకఁబొడుతు !
నోరుదెఱచేమొ యనబోవు తీరుననది.

పాదరక్ష

ధూళియించుక బడ దుల్పివైచెడి నీవు
తానమాడెదు దుబ్బలోన నేడు;
ఎండసోకిన యంత నెంతొ కందెదు నీవు
కౌగిలింతువు నిన్నుగాల్చు ధరను;
చీమగుట్టిన యంత చీకాకు పడు నీవు
ముద్దాడెదవు సూది మొనల నిపుడు;
పచ్చిక బయళుల పండ గోరెడినీవు
ఇండ్లగట్టెదు రాళ్లముండ్ల లోనె

ముందు నితరుల కరముల మొలకవోలె
పెరుగదలచు న్నీవిటు కాళ్ళనరగె దెట్లు ?
'నేను నేన'ని యభిమానమూను పశువ !
పాదరక్షవై యిటు చచ్చిపడితి వెట్లు ?

'నే నె సుఖపడ వలెనిలలోన' ననెడి
యహపుదౌ, వరిము ల్లెనీకు బ్రహ్మాస్త్ర మయ్యె !
జనుల పాదదాస్యము గోరిచనెడి నీకొ
కోతలును గుట్లు అందంపు సేతలయ్యె !!

న్నిన్ను నీవరక్షించుకో నేర్చునపుడొ
మూడు మూళ్లతో నెచటికి మొదలుగాక

పోతి చర్మమా! పరపద పూజయందొ,
చేరెడుండి విశ్వవ్యాప్తి జెందుదీవె !!

అనయములోక సేవను మహత్తర కష్టములేని లీలమై
ఘనసుఖ తుల్యమైతనివి గల్గగ చేయునటంచు కిఱ్ఱుంకి
ఱ్ఱను ధ్వని నడ్డడుంగునకు నార్చుచు నాకడ జేరియెంతచె
ప్పినవిననైతివే చెవిటి పేంగలివై శ్రమనొందమచ్చెరో!

వితత పురాణమ్మైన ప్ర
కృతి భాగవతమున రుతము నేవుడొనరుచుచుఁ
ప్రతి పదమంటియు వెదకెద
వతిగూఢంబైనభగవదంశమురక్షా!

అరకాల మస్సైననంటగానీయక సాకుట నీయందె సార్థపడియె;
ఎపుడు వెంటంగొని యేగగాదగినంత ప్రేమపాత్రంబవైవెలసితీవె;
తొడిగిననే కాలవిడిచిన పంచనే పడియుండుటయును నీకడనెగలదు;
ప్రణయ మ్మునకుతుదియెల్లపాదసంశ్లేషమే యనిచూపుటకు నీవు యద్దమగుదు;

వలయునేడ చేతికివ్వచ్చి, ఖలులపైకి
దాడిజను బుద్ధిజెప్పుపాధ్యాయవగుదు
విట్టులెల్ల సంబంధములీవయగుచు
నఖిలజన ఖారము వహింతు వమ్మరక్ష !

ఒకప్రక్కఁ మాడ్చుకొనుచున్
సకలమ్మును నీకయర్పణము సేయుచు
నిన్నకలంకత సాకినదానికినా
ప్రతికృతము లిట్టినిష్ఠురపు గతుల్!

మూడుపాళ్ల నెత్తురు నీవకూడు జేసుకొని
భుజించితి; వీమిగిలిన రుధిరము,
నీదు ములుగఱ్ఱ వనదంశనికరములకు,
పాడు కాకి గ్రద్దలకుఁ బాల్పంచి యిడుబె!

మును నీయెదకె పాపమనిపించి పాలిన్ని
విడువ నెగాని తాఁగుడిచె నొక్కొ?
అసువులు విలవిలలాడఁ దన్నుకొనుచు
నెద్దు గొట్టిగ నిన్ను 'వద్ద'నియెనె?
దయవిచారించి వదలినప్పుడేగాని,
'చేతగాద' నియేని చెప్పునొక్కొ?
పొట్టనారసి నీవుపెట్టి నంతయె కాని
'నిండలేద' నగ దమ్మిండు నొక్కొ?

ఏమనుదు రైత! దానిదదేమొ కాని
మొదటి నుండియు కష్టపు బ్రదుకె యబ్బ!
తలచి కొన్నంతఁ బ్రేవులు తఱుగికొనెడి
నేమిసేతు? చేరెడు నీళ్ళకేడ్తు; నింతే.

బిచ్చగాడు

తెగమాసి పిట్టగూడగు తలంగల చింపి
గొంగడిలో శని గూరుచుండ,
పెరిగి పెన్బూచిమాదిరినున్న మీసగ
డ్డాల కంటుకొని వంటకము మెరయ,
కడుపుమంటకు ద్రావు గంజిచుక్కలు వ్రాలి
పొట్టపై చారికల్ గట్టి వెలయ,
చీరపేల్బడ మాసి చిల్లులుబడు గోచి
వేనోళ్ళ దైన్యము విశదపరుచ,

వెంటబడి పిల్లలో రాళ్ళు విసరుచుండ
కొసరి మ్రొక్కుచు నెగబడు కుక్కదాడి
తద్ద దప్పించికొనుచు చేతనొకచిప్ప
పేలికలు వ్రేల మొలనపైన భిక్షువొకడు,

ఇంటింటి కరగుచున్ ‘మీ
బంటుకు బానిసనుగింతబారెయ్యవ్వా
కుంటోన్ని పున్నెముంటది’
అంటయు నే తల్లికిన్ దయలు రావయ్యెగా,

వానమామలై వరదాచార్యులు

క్షమామూర్తి!

హిమగిరి శిఖాముఖాన వెల్గించి నావు
దివ్య దీపాంకురము : దేశ దేశములకు
యుగ యుగమ్ముల చీకటు లుడిగిపోవ
గుండెలో నుండి నెత్తురుల్ పిండిపోసి!

వలుబదికోట్ల భారత జనమ్ములవందల యేండ్లబంధన
మ్ములు సడలించినావు ; జయముల్ గొనినావు : త్రివర్ణకాంతులన్
తళతళలాడు భారతపతాకము నాకము తాకునంతయె
త్తులకెగయించినావు, పగతుర్ కొనియాడగ పెంచినాడవువ్,

మతముల గ్రుద్దులాటలను మాన్పుప్రతిజ్ఞలతో ప్రజాసమై
క్యతకయి ప్రాణమొడ్డిన మహాత్ముడవీవు; భవిష్యకాల సం
తతులఖిల ప్రపంచజనతా నయనాంచలవీధి నీమహో
న్నత దరహాసమూర్తి పయన మ్మొనరింపగ చూచికుందరే!

కాలసవిత్రి వందలయుగమ్ముల భీషణ గర్భవేదన
జ్వాలలలో సుఖప్రసవ సౌఖ్యమునందెను నీవుభూమిపై
కాలిడగానె - భారత జగజ్జననీ నయనాల నెత్తురుల్
జాలయిపారె నీవుదివిషత్పుర మార్గములందు కాలిడన్!

వల్లెల గొల్లవాడవయి పాయిఘుటింతువు; ధోతిగుడ్డ మో
కాళ్లను దాటనీయ వొకకట్టునుచేతికి నూతజేసి ఊ
ళ్లాళ్లకు, శాంతికుంభము శిరోపరిభాగమునే అహింసయున్
వల్లెలనమ్మబోయెదవు, స్వామి! నరాకృతి సత్యదైవమా!

గాయములందు నెత్తురుల కార్చుచు భీషణయుద్ధ రంగము
న్గాయితధారలన్ భయపడ్డై విలపించెడి కాలదేవినీ
చాయచికిత్స నందినది — శాంతిమహౌషధి త్రాపినావొ, బా
పూ! యెవరయ్యనీవు? యతివో మునివో ఋషివో భిషక్కువో!

మానిర్భాగ్యులకీవు దిక్కుదువె? దుర్మార్గుండు మాలోనివా
డేనిన్నాహరియించె; భారతజగంబీనాడు శోకిల్లె — సం
ధ్యానృత్య ప్రవణప్రణీల గళపాదస్వర్ణ మంజీరనా
దానందమ్మున 'రామ, రామ' యనుచున్ స్వర్గాధ్వముల్ దాటితే!

హాహాలుడింపి అర్ధశతవత్సర శాంతి రణమ్ముచేసినీ
దేహము క్రుంగిపోయినది; తీరనినీ ఉపవాస దీక్షలో
వాహము నింగిదాటినది; తండ్రివి, ఇంటికిపెద్ద వైన ఓ
మోహనమూర్తి! నీముసలిబొంది తుపాకుల దాడికోర్చెనే!

నీలనీలాకాశ ఫాలభాగము నుండి
రవిబింబ కుంకుమచ్ఛవులు రాలె;
ఉషాదేవతా రమ్యపాద మంజీర శిం
జాగుంజ నమ్ముల శ్రావ్యమయ్యె;

స్వాతంత్ర్య కన్యానవన్నవ వైవాహ
వేదిపై వైధవ్య నాదములరె;
లోకకంటక జనానీక ఘూకవికార
హేళనధ్వనులు విన్పింపసాగె;

చేతులారగ నీవుపెంచిన స్వతంత్ర
నాగవల్లికయే విషనాగమయ్యె;
నీగళము చుట్టి ప్రాణాలు లాగివేసె!
భారతీయుల గౌరవ ప్రతిభమాసె.

నీవొక దివ్యజ్యోతివి
నీవొకధృవతార; వమరణీయమునా జా
హా విగత నరాకారుడ
వా విర్భవియింతు వామహాత్మామరలన్ !!

అమృత ప్రభాతము

(భారత రిపబ్లిక్ అవతరణ సందర్భమున...26-1-1950నాడు)

చూడు, సహోదరీ ! తరుణశోణ కరాగ్రములన్ ప్రభాతపుం
జాడల బాలపద్మములు సాచినఅంజలులన్ గ్రహించుచు
న్నాడు పయోజబాంధవుడు; నాలుగుదిక్కుల స్వర్ణవర్ణముల్
మేడలు కట్టుకొన్నవి గమించిన చీకటి నీలిదాడులన్.

తరతరాల స్వప్నమ్ములు తరలివచ్చి
నిత్యసత్యమ్ములై హావణించె నేడు;
భరత మాతృకిరీట శిఖరమునందు
చిన్మయానంద మణి ప్రకాశించె నేడు.

నేడు హిమాచలాగ్ర శిఖనిక్కెను నింగికి తాకునట్లు; కో
రాడెను మా పురాభరతరాట్ ప్రతిభల్ భువిలో; అశోక స
ప్రమోదభిరమ్య చక్రము సరాసరిధర్మ పాథానసాగె; ఈ
రేడు జగాలుపూలు కురిపించెను భారతమాత యౌదలన్

సర్వసర్వంసహా చక్ర నిర్వికల్ప
చారు సర్వస్వతంత్ర ప్రజా ప్రభుత్వ
భాజనంబైన భారత భూజనంబు
పూజనీయంబు, శాంతి నీరాజనంబు.

దాశరథి కృష్ణమాచార్యులు

ప్రత్యూష

[కవి పరిచయము]

ప్రత్యూష

(పద్య సంకలనము)

21005

వివిధ రచయితలు

సాధన సమితి

హైదరాబాదు,

స్థాపితము: ౧౯౩౯

ప్రత్యూష

(పద్య సంకలనము)

వివిధ రచయితలు

సాధన సమితి

హైదరాబాదు,

స్థాపితము: ౧౯౩౯

అడ్లూరి
అయోధ్యరామయ్య

జననం : 1922

ప్రపంచంలో జరిగే విషయాలతో తనకేమీ సంబంధము లేనట్లు, రేపటి చింతలేక, ప్రస్తుతానికే ప్రాకులాడుతూ యేదో తొందరలో వుంటున్నట్లుగా కనపడినా, యిటీవల తెలంగాణాలో సమర సాహిత్యాన్ని వెలయించిన కవికుమారుల్లో ఈయనవలె–పద్యాలు, గేయాలు, బుర్రకథలు, వ్యాసాలు, నాటికలు ఒకటేమిటి-సాహిత్య వీధుల్లోని అన్నిరంగాలలోనూ వీరవిహారంచేసినవారు అరుదు. వేదికలపై బాగామాట్లాడగలుగును. పద్యాలు చక్కగా వ్రాయను చదువనూగల సమర్థుడు. 'భాగ్యనగర' మాసపత్రికకు సంపాదకుడై భాషాసేవ చేస్తున్నాడు.

రచనలు :

[ముద్రితము] 1. దీపావళి 2. ఘంటారావము 3. ఆంధ్రకేసరి
4. స్వాతంత్ర్యగీతాలు 5. తెలంగాణా మంటల్లో...,
6. తాటికొండ 7. అన్నపూర్ణేశ్వర శతకము
8. సీతారామ శతకము, 9. సంస్కారణాలు (బుర్రకథ),
10. ప్రజావిప్లవం - విజయం (బుర్రకథ).

[అముద్రితము] రుద్రమదేవి (నాటిక).

కప్పగంతుల
లక్ష్మణశాస్త్రి

జననం : 1917

ప్రబంధ రచనా విధానంపై ఆదరణసన్నగిలిన ఈ రోజుల్లో కూడా ప్రబంధరచనకు పూనుకొని కొమ్ములు, తిరిగిన విమర్శకులచే 'శభాష్' నిపించు కున్న ఈయన ఆంధ్ర గీర్వాణ భాషల్లో నిష్ణాతుడైన పండితుడు. పైకి కన పడని శిష్టమైన హాస్యయుత సంభాషణా చాతుర్యంతో శ్రోతృవారిని యిట్టే స్నేహితులుగా చేసుకుంటాడు.

చిన్నవయసులోనే, కీ॥ శే॥ మాదిరాజు విశ్వనాథరావుగారితో కలసి కావ్యరచన సాగించినాడు. శ్రీ రావుగారి సహకార ప్రోత్సాహములు ఈయన ప్రతిభకు యెంతో దోహదం కలుగ చేసినవి.

తెలంగాణములోని తెలుగు జాతిని మేల్కొల్పి నిరక్షరాస్యత నిర్మూలనము చేయుచు జాతీయ నిర్మాణ కార్యక్రమమునకు తోడ్పడుటే ఈ కవిపుంగవుని మహదాశయము. సారస్వత పరిషత్తు కార్యనిర్వాహకు లలో నొకడై తెలంగాణాలోని సాహిత్యోద్యమాలకు విశేషంగా చేయూత నిస్తున్నాడు.

రచనలు :

[ముద్రితము] కర్ణసుందరి (బిల్హణ నాటికకు ఆంధ్రానువాదము).

[అముద్రితము] 1. బిల్హణ విక్రమాంకదేవ చరిత్రాంధ్రానువాదము,
2. వనపర్తి సంస్థాన చరిత్రము.

కాళోజీ
నారాయణరావు

జననం : 1914

ఆకృతిలో ఎంత నాజూకుగా కనపడతాడో కవిత్వంలో అంత నైశిత్యం ఉంటుంది. అధిక్షేప కావ్యాలు (Satirical Poetry) నూతన ఫక్కీలో వ్రాసే తెలంగాణా రచయితల్లో ఈయన పేరు చెప్పి మరొకరి పేరు చెప్పాలి. వ్యంగ్యమూ అధిక్షేపానికి తోడుగా ప్రతిభావంతమైన హాస్యంగూడా ఈయన రచనల్లో నుంచి తొంగిచూస్తుంది. ఇంత సున్నితమైన హాస్యాన్ని (Subtle humour) ప్రదర్శించినవారు తెలుగు రచయితల్లో, ముఖ్యంగా గేయ కవులల్లో, అరుదు. ఈయన కవిత్వంలో యిది ఒక విలక్షణమైన గుణము.

అవనిలో జరిగేటి అవకతవకలకు ఈయన రచనలు కొరడా దెబ్బల వంటివి! సమకాలిక రాజకీయాల్లోని ఒడిదొడుకులను, నాయకుల తప్పులను ప్రభుత్వాల దౌర్జన్యాలను, సంఘంలోని అవినీతిని, కపటాన్నీ ఈయన కనికరం లేకుండా విమర్శిస్తాడు. వక్తల పది ఉపన్యాసాలకంటే ఈయన ఒక గేయం ఏ విషయాన్నైనా ప్రజల హృదయాలకు సూటిగా తాకేట్లుగా చేస్తుంది.

సజీవమైన ప్రాంతీయాలతో సర్వసామాన్యమైన ఉపమానాలతో అసామాన్యమైన భావాలను మనస్సులో రేకిస్తాడు. అభ్యుదయ కవిత్వానికి ఉండవలసిన ప్రయోజనమూ, ఆనందమూ ఈయన కవిత్వంలో తప్పకుండా

ఉంటాయి. ఎడతెగకుండా హాస్యధోరణిలో సంభాషించగలడు. అభిప్రాయాలలో అతివాదివలె పొడకట్టినా, ఈయనతో ఒకసారి మాట్లాడిన వాడు యెప్పుడూ ఈయన్ని మరువలేడు. న్యాయస్థానంలో ఉపయోగించ వలసిన వాక్చాతుర్యాన్ని, న్యాయవాదియైన యితడు, సాహిత్య రంగంలో ఉపయోగిస్తాడు.

మహారాష్ట్రియము, యింగ్లీషు, ఉర్దూ భాషల్లో ప్రవేశము కలదు. ఉర్దూలో రచనలుకూడా చేస్తాడు.

'ఆనందావేదనల ప్రదర్శనమే' తన కవిత్వానికి ఆశయమనీ, జీవితాదర్శం మాత్రం 'ఖేదమూ మోదము లేకుండా మదిలో క్రీడించే' దశ చేకూరాలని ప్రయత్నించుచే అనీ వినమ్రుడై అమాయకంగా చెప్పుకుంటున్నాడు. కాని రసపారవశ్యంచేతనే, అరచేతిమీద వెన్నముద్దవలె కరిగిపోయి ఆనందాశ్రువులో దుఃఖబాష్పాలో రాల్చే ఈ అతి సున్నిత మనస్కుడు, లోకంలో రోజూజరిగే అన్యాయాలనూ, అక్రమాలనూ సహించలేక ఆవేశంతో—దిన పత్రికలలో వ్రాసినట్లు ఎన్నో విషయాలపై—ఉత్తేజకరమైన గేయాలు వ్రాసినాడంటే ఆశ్చర్యంలేదు. చిన్నకథలూ, యితర లఘువచన రచనలూ అనువాదాలుకూడా చేస్తాడు.

రచనలు :

[ముద్రితము] 1. కొల్హాటీ కథలు, 2. నా భారతదేశ యాత్ర.
(రెండూ అనువాదాలే)

[అముద్రితము] 1. పరమాత్ముని ఆత్మకథ, 2. ఖండకావ్యాలు.

ఉంటాయి. ఎడతెగకుండా హాస్యధోరణిలో సంభాషించగలడు. అభిప్రాయాలలో అతివాదివలె పొడకట్టినా, ఈయనతో ఒకసారి మాట్లాడిన వాడు యెప్పుడూ ఈయన్ని మరువలేడు. న్యాయస్థానంలో ఉపయోగించ వలసిన వాక్చాతుర్యాన్ని, న్యాయవాదియైన యితడు, సాహిత్య రంగంలో ఉపయోగిస్తాడు.

మహారాష్ట్రీయము, యింగ్లీషు, ఉర్దూ భాషల్లో ప్రవేశము కలదు. ఉర్దూలో రచనలుకూడా చేస్తాడు.

'ఆనందావేదనల ప్రదర్శనమే' తన కవిత్వానికి ఆశయమనీ, జీవితాదర్శం మాత్రం 'ఖేదమూ మోదము లేకుండా మదిలో క్రీడించే' దశ చేకూరాలని ప్రయత్నించుటే అనీ వినమ్రుడై అమాయకంగా చెప్పుకుంటున్నాడు. కాని రసపారవశ్యంచేతనే, అరచేతిమీద వెన్నముద్దవలె కరిగిపోయి ఆనందాశ్రువులో దుఃఖబాష్పాలో రాల్చే ఈ అతి సున్నిత మనస్కుడు, లోకంలో రోజూజరిగే అన్యాయాలనూ, అక్రమాలనూ సహించలేక ఆవేశంతో—దిన పత్రికలలో వ్రాసినట్లు ఎన్నో విషయాలపై—ఉత్తేజకరమైన గేయాలు వ్రాసినాడంటే ఆశ్చర్యంలేదు. చిన్నకథలూ, యితర లఘువచన రచనలూ అనువాదాలుకూడా చేస్తాడు.

రచనలు:

[ముద్రితము] 1. కాళోజీ కథలు, 2. నా భారతదేశ యాత్ర.
(రెండూ అనువాదాలే)

[అముద్రితము] 1. పరమాత్ముని ఆత్మకథ, 2. ఖండకావ్యాలు.

ర చ న లు :

[ముద్రితము] 1. త్యాగధనులు, 2. రత్నలక్ష్మీశతకము.

[అముద్రితము] 1. మధుర నిశీధము 2. ఉదయసుందరి 3. సందేశము
4. మంగళసూత్రము 5. సూర్యనారాయణ శతకము
6. వివిధ నాటికలు.

ఖండవల్లి
లక్ష్మీరంజనము

జననం : 1908

పిల్లలలో పిన్నయై, పెద్దలలో పెద్దయై అందరకినితలలో నాలుకయై మెలగు నీతడు తెలంగాణములోని సారస్వతోద్యమములకు ప్రశంసనీయమైన సేవ చేయుచున్నాడు. సంస్కృతాంధ్ర భాషలలోనేగాక ఆంగ్లమందును వైదుష్యము గడించుకొన్న ధీశాలి. ఆంధ్రభాషలోని పృథక్త్వమును, తెనుగు నుడికారములోని తీయదనమును గ్రహింపలేని ఆంధ్రేతర సాహిత్యోపాసకులకు చక్కగా అవగాహనమగునట్లు యింగ్లీషు భాషలో అనేక వ్యాసములను వ్రాసి ప్రచురించినాడు.

రచనలు :

[ముద్రితము] 1. త్యాగధనులు, 2. రత్నలక్ష్మీశతకము.

[అముద్రితము] 1. మధుర నిశీథము 2. ఉదయసుందరి 3. సందేశము 4. మంగళసూత్రము 5. సూర్యనారాయణ శతకము 6. వివిధ నాటికలు.

ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనము

జననం : 1908

పిల్లలలో పిన్నయై, పెద్దలలో పెద్దయై అందరకినితలలో నాలుకయై మెలగు నీతడు తెలంగాణములోని సారస్వతోద్యమములకు ప్రశంసనీయమైన సేవ చేయుచున్నాడు. సంస్కృతాంధ్ర భాషలలోనేగాక ఆంగ్లమందును వైదుష్యము గడించుకొన్న ధీశాలి. ఆంధ్రభాషలోని పృథక్త్వమును, తెనుగు నుడికారములోని తీయదనమును గ్రహింపలేని ఆంధ్రేతర సాహిత్యోపాసకులకు చక్కగా అవగాహనమగునట్లు యింగ్లీషు భాషలో అనేక వ్యాసములను వ్రాసి ప్రచురించినాడు.

ప్రత్యూష

(పద్య సంకలనము)

వివిధ రచయితలు

సాధన సమితి

హైదరాబాదు,

స్థాపితము: ౧౯౩౯

ప్రత్యూష

(పద్య సంకలనము)

వివిధ రచయితలు

సాధన సమితి

హైదరాబాదు,

స్థాపితము: ౧౯౩౯

ప్రత్యూష

(పద్య సంకలనము)

వివిధ రచయితలు

సాధన సమితి

హైదరాబాదు,

స్థాపితము: ౧౯౩౯

ప్రత్యూష

(పద్య సంకలనము)

వివిధ రచయితలు

సాధన సమితి

హైదరాబాదు,

స్థాపితము: ౧౯౩౯

ప్రత్యూష

(పద్య సంకలనము)

21005

వివిధ రచయితలు

సాధన సమితి

హైదరాబాదు,

స్థాపితము: ౧౯౩౯

ప్రత్యూష

(పద్య సంకలనము)

వివిధ రచయితలు

సాధన సమితి

హైదరాబాదు,

స్థాపితము: ౧౯౩౯

గడియారం రామకృష్ణశర్మ

జననం : 1919

ఒకకాలు రాజకీయరంగంలో, యింకొక కాలు సాహిత్యరంగంలో నిడి రెంటింటిలోగూడా పెద్ద పెద్ద అంగలనువేస్తూ ముందుకు వెళ్లుతూ ఉంటాడు ఈయన. ఆంధ్రుల సర్వతోముఖాభివృద్ధికి పాటుబడుటే యీతని జీవితలక్ష్యము. ప్రజల సమస్యలను యితివృత్తముగా తీసికొని, అక్రమములను నిర్దాక్షిణ్యముగా ఖండించి ప్రబోధం కలిగించుటే ఈయన కవిత్వానికి ఆశయం.

నాటకరంగంద్వారా కళల ప్రచారం బాగా జరుగుతుందని ఈయన నమ్మకం. కమ్మగా పద్యాలు చదివి శ్రోతల హృదయాలను చూరగొనే అమోఘ శక్తి అందరికీ వుండదు. ఎంత నీరసమైన పద్యమైనా ఈయన చదివితే రసం పోసుకుంటుంది. తెలంగాణాలోని చారిత్రక పరిశోధకులను పేర్కొన్నప్పుడు ఈయనను యెవరూ విస్మరింపజాలరు. ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తుకు అనేకవిధాల సేవచేస్తున్న ముఖ్య కార్యకర్తల్లో ఒకడు.

రచనలు :

[ముద్రితము] ఆలంపూరు శిథిలములు.

[అముద్రితము] 1. చంద్రహాస (పద్యకావ్యం) 2. ఆలంపూరు శిలాలేఖనములు 3. తెలంగసంస్కృతి 4. చాటుపద్యాలు 5. ఆంధ్ర కువలయానందము (అసంపూర్ణము)

గడియారం రామకృష్ణశర్మ

జననం : 1919

ఒకకాలు రాజకీయరంగంలో, యింకొక కాలు సాహిత్యరంగంలో నిడి రెండింటిలోగూడా పెద్ద పెద్ద అంగలనువేస్తూ ముందుకు వెళ్లుతూ ఉంటాడు ఈయన. ఆంధ్రుల సర్వతోముఖాభివృద్ధికి పాటుబడుటే యీతని జీవితలక్ష్యము. ప్రజల సమస్యలను యితివృత్తముగా తీసికొని, అక్రమములను నిర్దాక్షిణ్యముగా ఖండించి ప్రబోధం కలిగించుటే ఈయన కవిత్వానికి ఆశయం.

నాటకరంగంద్వారా కళల ప్రచారం బాగా జరుగుతుందని ఈయన నమ్మకం. కమ్మగా పద్యాలు చదివి శ్రోతల హృదయాలను చూరగొనే అమోఘ శక్తి అందరికీ వుండదు. ఎంత నీరసమైన పద్యమైనా ఈయన చదివితే రసం పోసుకుంటుంది. తెలంగాణాలోని చారిత్రక పరిశోధకులను పేర్కొన్నప్పుడు ఈయనను యెవరూ విస్మరింపజాలరు. ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తుకు అనేకవిధాల సేవచేస్తున్న ముఖ్య కార్యకర్తల్లో ఒకడు.

రచనలు :

[ముద్రితము] ఆలంపూరు శిథిలములు.

[అముద్రితము] 1. చంద్రహాస (పద్యకావ్యం) 2. ఆలంపూరు శిలాలేఖనములు 3. తైలంగసంస్కృతి 4. చాటుపద్యాలు 5. ఆంధ్ర కువలయానందము (అసంపూర్ణము)

జమ్మలమడక
సూర్యప్రకాశరావు

జననం: 1919

సాధనసమితి స్థాపకుల్లో నొకడై నాటినుండి నేటివరకు సమితి నిర్వహణలో తోడ్పడుతూన్న ఉత్సాహి ఈయన. సుస్నిగ్ధమైన భావాలను కనుపడీ కనుపడనట్లు ఈయన తన గీతాల్లో అల్లుకపోతాడు. లలితమైన పదాలను యేరుకొనుటకు ఈయన కలం బాగా అలవాటుపడ్డది. ఏదో అవ్యక్తమైన సౌందర్యాన్ని, అంతుపట్టని కళాస్వరూపాన్ని, అదృశ్యమైన దివ్యశక్తినీ ఈయన ఆరాధిస్తూ ఉంటాడు.

'కవిత్వంలో, జీవితంలో నాకు ఆశయంవుందా?...' అని ప్రశ్నించుకొని, 'ఉంటే మల్లెపూవుకూ, అగరువత్తికీ, దేవునిముందు వెలిగే హారతి కర్పూరానికీ ఉన్న ఆశయమే నాకూ వుంది. వాటికేమీ లేకపోతే నాకూ యేమీ లేదు' అని బదులు చెప్పుకున్న నిరాడంబర జీవి. బౌద్ధ వాఙ్మయమన్న ఈయనకు అత్యంత అభిమానము.

శరదిందు రేఖవలె, గులాబీ ఘుమఘుమవలె ఈయన పద్యాలు సుఖాన్ని పరిమళాన్నీ కూరుస్తాయి. ఈయన వచన రచన పుష్పవనవాటివలె హృదయంగమంగా వుంటుంది.

చిన్న కథలను, పద్యనాటికలను కూడా ప్రతిభావంతంగా వ్రాయగల నేర్పరి.

రచనలు:

[ముద్రితము] సాంధ్యగీతి (నాటిక—ఈయన, ఈయన సోదరుడు శ్రీ పూర్ణచంద్రరావు కలిసి వ్రాశారు)

[అముద్రితము] తపోవనము (నాటిక); ఖండకావ్యాలు.

దాశరథి

కృష్ణమాచార్యులు

జననం : 1927

శరధిలో ఎన్నిరకాలైన రత్నరాసు లుంటాయో దాశరథి కవిత్వం లో అన్నిరకాల పద్యరాసు లుంటాయి. కవిత్వం ప్రారంభించిన చిఱుత ప్రాయంనుంచీ, యెప్పటికప్పుడు క్రొత్తగా కనుపడి శరీరాన్ని పులకరింప జేసే రచనలు వెలువరింప గలిగి, ఉత్పత్తి ఉత్తమగుణమూ కొరవడకుండా, భావనలో, రచనలో, భాషలో ఉదాత్తమైన నవ్యతను పొదుగించుకున్న ప్రతిభా సమన్వితుడీ కవికుమారుడు.

భావసాగరాలు పొరలుతూ వచ్చిపడితే, ఈయన లేఖిని కౌగిలిలో కవితాకుమారి సంబరపడి నవ్వుతుందట! అప్పుడు ఈయన, స్వర్గానికి భూమినుండి రసగంగలు చిమ్ముతాడట!!

ఆగర్భ శ్రీనాథుడికీ, అనాథుడికీ చిరకాలంనుంచి జరుగుతున్న సంఘర్షణే ఈయన కవితావస్తువు. త్రాగుటకు గంజి, ఒళ్ళు దాచుకోడానికి చింకిపాత, నిలువడానికి నీడా నోచుకోని నిర్భాగ్యజీవుల అభ్యుదయమే ఈయన రచనలకు ప్రేరణ. అందుచేతే 'పీడిత ప్రజావాణికి మైక్ (Mike) అమర్చి అభివాదులకు వినిపిస్తా' నంటున్నాడు...... 'సమ సమాజం' అనే కల నిజంకావడమే ఈయన జీవితానికి ఆదర్శము కవిత్వానికి ఆశ యమూ అయింది.

ఈయన, కేవలం 'నీరవ నిరంత నిశానిబిడాంధ కావ్యాల'ను రచించుటేగాక, 'ప్రేమమయ దివ్యస్వాంత గీతాలు' వ్రాస్తాననీ, 'కాంతాధర కంపిత ప్రవచనశ్రీలే ఉటంకిస్తా'ననీ కూడా అంటున్నాడు. అయితే ఈయన రచనల్లో మాత్రం, 'పేదల ఎంగిలిమెతుకుల దొంగిలించి బంగారంపొంగించే ధనికులను మ్రింగాలని దొంగచాటుగా కాలం తొంగిచూస్తున్న' దను హెచ్చరికలు, 'నీ పిల్లలనూ యిల్లాలినీ కిల్లీమాదిరిగా నమిలే మిల్లు మ్యాగ్నేట్లను (Mill magnates) నీ వేడినెత్తురులో షవర్ బాత్ (Shower–bath) తీసుకునే భువనైక ప్రభువులను...నీ నిరుపేదగుండె యొగ్గునేయ బూనదు! అదెంతటి ఓర్పుకాదవో' అని శ్రామికుని ఉద్దేశించి చేసిన ప్రేరేపణలే యెక్కువగా కనపడతాయి.

హైదరాబాదు సంస్థానంలో పోలీసుచర్యకుపూర్వం ప్రజలపై జరిగిన ఘోర అత్యాచారాలు, సహజంగా, యితరులకువలె దాశరథిని కూడా ఆగ్రహావేశుడిగా చేసినవి. కాని ఈయన హృదయంలో రేగిన విశిఖానల జ్వాలలు, ఈయన రచనల్లో సగానికి సగం పాలుపంచుకున్న సమర సాహిత్యాన్ని సృష్టించినాయి. ఈ సాహిత్యానికి విషయ ప్రాధాన్యతవల్ల చారిత్రక మూల్యము ప్రతిభావంతమైన కవిత్వకారణంగా రసమూల్యమూ చేకూరినది.

అసాధారణమైన ఉపజ్ఞను, బహుముఖమైన ప్రతిభనూ చూపెడుతూన్న దాశరథి అభ్యుదయ కవుల్లోను, యితర విప్లవ రచయితల్లోను తలబంతి అనిపించుకున్నాడు. జనసామాన్యంయొక్క హృదయాలలోని ఆకాంక్షలను ఇంత శక్తివంతంగా ఇంత ధైర్యంగా వ్యక్తీకరించిన యువకవి

ఆంధ్రావనిలో అరుదని చెప్పిన అతిశయోక్తి కాజాలదు. కాబట్టే ఈయ నకు యింత చిన్నవయసులో మహాకవి అనే బిరుదు లభించిందేమో అనిపిస్తుంది.

ఆధునిక కవితారీతులను నిత్యనూతన పథాలలో నడిపించి, రచనాపద్ధతు లలో యెప్పటికప్పుడు మార్పులు తెస్తున్న ఖండాంతర రచయితల కృతు లను తెనుగులోకి అనువదిస్తూ,వారికన్న తను వెనకబడకుండా ఉండుటకు ప్రయత్నించే సాధనకూడా ఈయనలో లేకపోలేదు. రచనా విధానంలో అరాచకాన్ని తీసుకరావడానికి యెంత సంసిద్ధుడో ఛందోబద్ధమై సల క్షణమైన ఆశుకవిత్వం చెప్పడంలోగూడా అంత సమర్థుడు.కథలుకూడా చక్కగా వ్రాస్తాడు.

చదువగానే కంఠస్థమై అర్థము తెలియనివారికి సహితం ఆనందం కలిగింపజాలే ఈయన పద్యాలను ఈయనే స్వయంగా చదువుతే వినే శ్రోతల రసపారవశ్యానికి మేర లేదు.

అలంకార వ్యాకరణ శాస్త్రాలు చదువుకొని ఆంధ్ర సంస్కృత భాష లలో పాండిత్యము సంపాదించుకున్న వాడగుటచేత అక్కడక్కడ రచన ల్లో పాండిత్య ప్రకర్ష గూడా ఉంటుంది కాని శిల్పానికి యెక్కడా దెబ్బ తగులదు. ఈయనకు అద్భుతమైన ధారణాశక్తి ఉండుట మరొకవిశేషం.

ర చ న లు:

[ముద్రితము] అగ్నిధార (ఖండకావ్యం)

[అముద్రితము] రుద్రవీణ (ఖండకావ్యం)

దేవులపల్లి రామానుజరావు

జననం: 1916

తన జీవితాన్ని, బాల్యంనుంచే, ఆంధ్రభారతి ఆరాధనకు అంకితం చేసినాడు ఈయన. విద్యార్థికుడై కూడా ప్రభుత్వోద్యోగాలకై ప్రాకు లాడక తన కాలాన్నంతా భాషాసేవకై వెచ్చిస్తూ తెలుగువారి యశశ్రీ సంపదలను పూర్వోన్నత్యాన్ని పునఃప్రతిష్ట చేయడానికి కంకణం కట్టు కొన్న సిద్ధ సంకల్పుడు. ఈయన కవితా లతాంగి తెనుగుతల్లి పూలపాత్తిళ్ళ లో ఆడుకుంటుందేగాని పంతాలతో పోటీలతో తన్నుకచచ్చే ధూర్త ప్రపంచం జోలికి పోదు. తెలుగువారితీయని గృహ జీవితాన్ని ఉత్తమ మైన సాంప్రదాయాలను ఉన్నతమైన సంస్కృతినీ ప్రతిఫలింప జేసేయితి వృత్తాలను తీసుకొని సులభశైలిలో అమృత తరంగిణివలెసాగిపోయేగీతాలు వ్రాయుటలో ఈయన ఉద్దండుడు. సాహిత్యవిమర్శకులలో ప్రథమశ్రేణికి చెందదగినవాడు. విషయ పరిపూర్ణమగు వ్యాసాలు, చక్కని లఘుజీవితచరి త్రలు వ్రాయుటలో ఈయన కలం ఆరితేరింది. తెలుగుభాషలో వివిధము లైన వచన రచనలు లేవను ఒకపెద్ద లోటును తీర్ప ప్రయత్నించు యువ రచయితలలో ఈయన ప్రముఖుడు. హసన్ముఖం చూస్తే ఖండితవాదివలె కనపడడు. కాని సంభాషణలో తీవ్రమైనఅభిప్రాయాలు బయటపడుతాయి. కార్యరంగంలో ఈయనచూపేపట్టుదల, ఉపయోగించే తెలివితేటలు, సిద్ధించు కునే పరిపూర్ణత్వాన్ని గమనించేవారికి ఈయనలో ఒకఅద్భుత నిర్వహణా శక్తి ఉన్నదని తోచకమానదు.

ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తుకు బహిప్రాణమై మూలయంత్రమువలె పనిచేస్తున్నాడు. సాధనసమితి, దక్షిణభారత సంసద్, నాట్య కళాపరిషత్తు మొదలగు అనేక సాహిత్య సాంస్కృతిక సంస్థల కార్యకలాపాల్లో భాగస్వామియై, హడావిడిగా ప్రచారం చేసుకోక సిసలైన కృషి చేస్తున్నాడు.

గ్రంథాలయ పునరుద్ధరణ, వయోజన విద్యావ్యాప్తి ఈయనకు అభిమాన ప్రదానైన యితర వ్యాసంగాలు. 'శోభ' మాస పత్రికకు సంపాదకుడు గాను, 'గోలకొండదినపత్రిక'కు సహాయసంపాదకుడు గాను ఉంటున్నాడు. 'హృదయము కదలి ఆర్ద్రమైనప్పుడే, అంతరంగమునుండి ప్రేరణ కలిగినప్పుడే' కవితా వీధిలో అడుగు పెడతాడు... ఒకరి ఆగ్రహానుగ్రహాలను పాటించక సత్యమని త్రికరణశుద్ధిగా నమ్మిన దానిని నిర్భయముగా ప్రకటించుచు తెలుగు భాషకు సేవజేయుటే తన జీవితానికి ఆదర్శంగా పెట్టుకున్నాడీయన.

రచనలు:

[ముద్రితము] నవ్యకవితా నీరాజనము. (సాహిత్య సమీక్ష)

[అముద్రితము] 1. ఏకవీర 2. పచ్చతోరణము. (ఖండ కావ్యాలు)

ధవళా శ్రీనివాసరావు

జననం: 1919

అతికోమల హృదయుడీ కవికుమారుడు. చిన్నప్పటినుంచీ పల్లెటూళ్ల పంటపొలాల్లో సత్సాంగత్యము పండితగోష్ఠి సంప్రాప్తమయిందీతనికి. వినయము, సహజ సౌశీల్యము ఈయనకు పెట్టని ఆభరణాలు. శ్రీ కవిరత్న అంబటిపూడి వేంకట రత్నంగారి ప్రియశిష్యుడు. గురువుగారి ఆశీః ప్రభావంతో చందూరు ప్రాంతమున నెలకొల్పబడిన "సాహితీ మేఖల" ముఖ్య సభ్యుడై ఆధునిక ఆంధ్రకావ్యాలను చదువుకొని ఉత్తమ రచనకు, ఉపన్యాసానికివలయు కళాదృష్టినిభాషా పరిజ్ఞానాన్ని, సంపాదించుకున్నాడు.

చేలన్నీ పచ్చదనంతో కలకలలాడుతూ ఉండాలని ఈయన ఆశయం. మండు టెండలకు ఎండి, వాడిపోయే పొలాలుజూచి తన కన్నీళ్లతోనైనా వానికి తేమకూర్చాలని కోరుతాడు. వానితోపాటు తానూ బాధపడుతాడు. ప్రపంచంలో నేడు పొడసూపుచున్న మార్పులేవైనా, గ్రామ ప్రజలకు సౌఖ్యము ఆరోగ్యము బలమూ కూర్చాలని ఈయన తలంపు. "వేదాంగనలు భువనమోహినులై అన్నరూపమున వడ్డించే అమృతమును నిష్పాక్షికంగా అందరమూ అనుభవించాల"నే ఈయన ఆకాంక్ష.

నిజమైన కవిని గ్రహించే యోగ్యతను గడించే కోరికతోనే తన సాహిత్య జీవయాత్రను సాగిస్తున్నాడట! వేదనాభరంతో మ్రగ్గి పోయిన

హృదయాలను మధించి అమృతభాండములను అందించగల మధుర కవుల లో ఈయనఒకడు. ఎక్కడైనా కరుణ రసప్లావితమైనఒకవింత మధురధ్వనులొలసగు గీతాలు వినవస్తే, ఆగీతాలు పాడిన గళమితనిదేఅని పోల్చుకోవచ్చును సులభంగా.

రచనలు:

[అముద్రితము] ఖండకావ్యాలు. వ్యాసాలు.

పర్సా జానకీదేవి

జననం : 1923

మహిళాభ్యున్నతి, పీడిత సముద్ధరణే ఆశయంగా పెట్టుకొని, నిరాడంబరంగా రచనలు సాగిస్తున్న లలితకళారాధకురాలు ఈమె. హిందీవిద్యాభ్యాసము, గృహపరిశ్రమ మొదలయిన యితర వ్యాసంగాలు కూడా లేకపోలేదు. రచనారంగంలో ఈమె కవితాకుమారి యింకా క్రొత్త క్రొత్త భంగిమలను చూపెట్టి తన అర్హస్థానాన్ని త్వరలో సంపాదించుకోగలదని ఆశింపవచ్చును.

రచనలు :

[అముద్రితము] 1. రసాంజలి 2. నిలింపశ్రీ 3. మధురశ్రుతి.

పల్లా దుర్గయ్య

జననం : 1916

ఆనందమే కవిత్వానికి సద్యోఫలమను సిద్ధాంతాన్ని ప్రగాఢంగా నమ్మినా, ఉపదేశములు సందర్భానుసారముగ కావ్యాదుల్లో ఉండవచ్చుననే మధ్యమార్గంలో నడుస్తాడు. అతి దీర్ఘసంస్కృత సమాసాలు లేకుంటే మంచిదేకాని, తమంతగా వచ్చిన సమాసాలను అట్లే ఉంచాలని, ఛందో నియమాలను పాటిస్తూ, అర్థాలంకారాలతో పాటు శబ్దాలంకారాలకును సమాన ప్రాధాన్య మొసగాలెనని, గేయాల్లోమాత్రం కొంత స్వేచ్ఛ వహించవచ్చుననీ యీతని అభిప్రాయము. ఇదేదృష్టితో ఈయన గేయాలు వృత్తాలు నడిపిస్తాడు. తెలంగాణములోని వ్యవహారభాషను సమయానుకూలంగా ఉపయోగించి తన రచనలకొక అపూర్వశోభను కూరుస్తాడు.

కవిత్వాన్ని కళగా ఉపాసించుచు మాతృభాషను కొల్చుటే ఈయన జీవితాదర్శము.

ఈయన రమణీయంగా పద్యాలు వ్రాసేశక్తిని ఆకళించుకున్నాడు. ఉత్తుంగభావ శిఖరాలపై యిట్టే యెగిరిపోతాడు. మధుర చంద్రికాపూరం వలె గిలిగింతలు పెట్టి హాయిగొల్పే గేయరచనలుకూడా చేస్తాడు.

మితభాషియై నిరంతర పరిశ్రమలో తనపని తాను చూసుకునే స్వభావం యితనిది. ఆంధ్రభాషా నిఘంటువును అక్షర సంఖ్యానుసారముగ వ్రాస్తున్నాడు.

రచనలు :

[అముద్రితము] 1. ప్రణయపరీక్ష (ఖండకావ్యం) 2. మనుచరిత్ర విశేషాంశములు.

పిల్లలమఱ్ఱి
వేంకట హనుమంతరావు

జననం : 1918

కళాజీవియని ఈయనముఖంచూడగానే చెప్పవచ్చును. ముగ్ధమోహనమైన కమ్మని గేయాలు విరివిగా వ్రాయగల ఒడుపు ఉంది ఈయనచేతుల్లో. ఆంధ్రభాషావధూటి, తరతరాలనుండి నడచివచ్చిన వివిధమార్గాలనూ తెరచి చూచేప్రజ్ఞ గడించుకొన్న విద్యాధికుడు ఈయన.

సాధనసమితి స్థాపకులలో నొకడై, ఆంధ్రవిశ్వ కళాపరిషత్తులో చదువుకుంటున్నప్పుడు అక్కడసాధనసమితి శాఖనుఏర్పాటుచేసికొంతకాలము నిర్వహించినాడు. గుంటూరులో, సరస సారస్వతసమితి, ఆంధ్రసాహిత్య మండలి, జ్యోత్స్నసమితి మొదలుగాగల సంస్థలను నెలకొల్పి వాటి ద్వారా గణనీయమైన సారస్వతసేవ చేస్తున్న అమితోత్సాహి ఈయన.

కవి; కథకుడు; నాటికాకర్త; విమర్శకుడు; వ్యాసకర్త. ఈయన మామగారగు శ్రీ కురుగంటి సీతారామ భట్టాచార్యుల "నవ్యాంధ్ర సాహిత్య వీధుల" రెండవ కూర్పులో భాగస్వామి.

రచనలు :

[ముద్రితము] 2. మధుకణములు (ఖండకావ్యం) 2. వత్సల (రూపకం) 3. వెలుగు - నీడలు (కథలు) 4. చిత్రి (నాటిక) 5. పంచవటి పర్యాలోకనం (వ్యాఖ్య) 6. సాహిత్య సమాలోచనము(సమీక్ష) 7. సాహిత్య సంపద (విమర్శ).

[అముద్రితము] 1. రాగరేఖలు 2. ప్రతిరూపాలు 3. దీపకళిక 4. ఏకాంకస్వరూపము 5. సాహిత్యప్రవచనము 6. మహోదయులు 7. ప్రేమలేఖలు 8. విషజ్వాలలు.

పులిజాల
హనుమంతరావు

జననం : 1919

నిండుకుండ తొణకనట్టే ఈయన, స్వయంగా యెవరికీ చనువీయక 'గుమ్మపాల్లోని గోరెచ్చదనము' వలె తన స్నేహామృతాన్ని యితరులకు పంచిపెడతాడు. బాల్యంనుంచీ ప్రకృతిమాత ఒడిలో గారాబంగా పెరిగిన లలితహృదయుడు. ఈయన గురువర్యులు శ్రీ అంబటిపూడి వేంకటరత్నకవిగారే ఈయననుగురించి, "మా హనుమంతరాయడసమాన కళారస పానమత్తుడ" ని అన్నారు. ఈయన తనలో దాచుకున్న తెలుగుభాషలోని మెత్తదనాన్నీ, సౌకుమార్యాన్నీ అతి జాగ్రత్తగా కవిత్వంలో వాడి విచిత్రముగా రుచిచూపి, సహృదయులను యెవరి సంస్కారం ప్రకారం వారిని రసానందం పొందుమంటాడు.

ఏదైనాకార్యం తలపెడితే దానిని సంపూర్ణంగా నెరవేర్చిందాకా నిద్రపోడు. ఎన్ని అవరోధాలుకలిగినా వెనుదీయక ఉత్సాహంతో ముందుకుపోయే దిట్టరితనము, నిర్మలస్ఫటికా సదృశమైన చిత్తశుద్ధికల యువకుల్లో ఈయన మిన్నగా ఎన్నదగినవాడు. ఉద్యమ నిర్వాహణా సమర్థత ఈయనకు పుట్టుకతోనే అలవడిందేమో అనిపిస్తుంది.

'సాహితీమేఖల' స్థాపకుల్లో ముఖ్యుడు. సుమారొక పుష్కరం నుంచి ఈ సంస్థను, నలుగురిలో ఒకడై, నిర్వహిస్తున్నాడు. "కవితా తపస్వుల రచనలను ప్రచురించుటేగాక, వారిని సన్మానించి, వారి తపస్సు నిర్వ

ష్టముగా కొనసాగుటకు వలయు సహకారమును నెరపుటయందు ప్రధానాసక్తి చూపుచు, 'సాహితీమేఖల' సర్వదా తన చిరుగంటల ఘలంఘలలతో ఆంధ్ర సాహితీరంగమును మంగళ నినాద పరిశోభితం చేయుటకై ప్రయత్నిస్తుంది" అని ఈయన హామీ యిస్తున్నాడు. ఈ సంస్థ తరఫున ప్రచురించిన మధుర కావ్యాలను చదివినవారుగాని, ఈయన కృషి ఫలితంగా తయారైన సాహిత్య క్షేత్రాన్ని చూసినవారుగాని ఈ 'హామీ'లో అతిశయోక్తి లేదని తెలుసుకోగలరు.

ఆంధ్ర సారస్వతపరిషత్తు ప్రధాన కార్యదర్శియై ఈయన అకుంఠిత దీక్షతో తన కార్యభారాన్ని నిర్వహిస్తున్నాడు.

రచనలు :

[అముద్రితము] ఖండకావ్యాలు; వ్యాసాలు; కథలు.

పొట్లపల్లి రామారావు

జననం : 1920

రచన జీవితానికి ఓ సందేశాన్ని ఇవ్వాలని, పరిసరాలను దీప్తివంతం చేసి మానవుడికి జీవితపు తుఫానులో-గడ్డిపరకవలె కొట్టుకుపోకుండా-ఒక యోధుడిలా నిలవడానికి సరియైన ఆత్మజ్ఞానాన్ని, కాలగతిని గుర్తించ జేసే వివేకాన్ని ప్రసాదించాలెనని ఈయన ఆశయం. అందుకే ఈయన

ప్రత్యూష

(పద్య సంకలనము)

వివిధ రచయితలు

సాధన సమితి

హైదరాబాదు,

స్థాపితము: ౧౯౩౯

ప్రత్యూష

(పద్య సంకలనము)

వివిధ రచయితలు

సాధన సమితి

హైదరాబాదు,

స్థాపితము: ౧౯౩౯

ప్రత్యూష

(పద్య సంకలనము)

వివిధ రచయితలు

సాధన సమితి

హైదరాబాదు,

స్థాపితము: ౧౯౩౯

ప్రత్యూష

(పద్య సంకలనము)

వివిధ రచయితలు

సాధన సమితి

హైదరాబాదు,

స్థాపితము: ౧౯౩౯

రచనల్లో నీతిబోధకమైన సందేశాలు ఎక్కువగా ఉంటాయి. కాని రచన, కేవలం సందేశం అందజేయడం మాత్రమే కాక, సమయోచితంగా రచయిత అనుభవాలను వెల్లడిచేయడంకూడా అవసరం అనుకుంటాడు గాబట్టి ఈయన బహుళంగా రచనలను చేయగలుగుతున్నాడు. ఈ ఆశయమే, ఈ సందేశమే యితని ప్రతి రచనకూ జీవంపోసి, ఉదయభానుని కాంతిద్యుతులను కూరుస్తున్నాయి. "విశ్వకల్యాణం కోరేవారిలో కవి ఒకడు;- 'ఒకడు' అని అనడంగూడా అతడిని కించపరచడమేమో !_అగ్రేసరుడు! ! లోకదుఃఖ నివృత్తియే కవియొక్క పరమాశయం" అని ఈయన తలంపు. తను ఇంకా రచనలో ఆరంభదశలోనే ఉన్నాడనీ, తన ప్రయత్నాలు ఇంకా సఫలంకాలేదనీ, నిరంతర సాధనవల్లనే మానవుడు ప్రతిభావంతుడౌతాడనీ ఈయన అంటున్నాడు... ఇట్లా అనుకొని పరిశ్రమను మానుకోక తమంతకుతామే క్రమశిక్షణ గరపుకొను సా హి త్యో పా స కు లు చాల తక్కువ.

అనేకంగా గేయాలు, నాటకాలు, వ్యాసాలు, చిన్నకథలు వ్రాసినాడు. కాని, రచనలను ప్రకటించే ఆతురతకన్న వాటిని పుష్టివంతం చేయడంలోనే ఈయనకు యెక్కువ ఆసక్తి ఉన్నది. 'నిర్జీవమైన రచనలు శతాధికంగా చేసేదానికన్నా, భావోద్దీపకమైన ఒక్క వాక్యాన్ని సృష్టించడం చాలని, ఈయన అనుకోవడంచూస్తే 'రసాత్మక వాక్యం కావ్యం' అన్న పూర్వుల రసవాదాన్ని అంగీకరిస్తున్నాడని తోస్తుంది.

ఈయన మితభాషి. కాని అగాధమైన జీవకారుణ్యం తొంగలించే కళ్ళతోనే తన మనసులోని ఆశయాలను, హృదయంలోని ఆవేదనను చెప్పుకుంటాడు. వేషంలో ఎంత నిరాడంబరత్వం ఉందో నడవడిలో అంత గాంభీర్యం కనబడుతుంది.

ర చ న లు :

[ముద్రితము] 1. జైలు (కథల సంపుటి)
[అముద్రితము] ఖండకావ్యాలు; కథలు; వ్యాసాలు.

బూర్గుల రంగనాథరావు

జననం: 1917

ఈయన కూడా చిన్ననాటి నుండియే సారస్వత సంస్థలతో సంబంధము కలిగించుకొని, ఆంధ్ర శారదను ఆరాధించుచున్న భాషాతపస్వి. తెలంగాణము నందలి వివిధ ప్రాంతములలో నివురుగప్పిన నిప్పువలెనున్న యువకులను సాహిత్య రంగమునకు లాగుకొనివచ్చి, వారి ప్రతిభను లోకమునకు వెల్లడించు ఉదారహృదయుడు. అన్నిరంగములలో అడుగుపెట్టి అవక తవకలను చేయువారివలె గాక సారస్వత సేవయందే ఏకాగ్రతతో నిర్మాణాత్మకమగు కృషి జరుపుచున్నాడీయన. నిర్మాణ ప్రతిభ విమర్శనాశక్తి రెండును ఈయన హృదయమున అల్లిబిల్లిగా నల్లుకొని పోయినవి. సంస్థలను నిర్వహించుటలో గట్టిపట్టుదల, నేర్పు గలవాడు.

'ఆంధ్రకేసరి' సంఘస్థాపకులలో నొకడై అయిదారుసంవత్సరములు లిఖిత మాసపత్రికను నిర్వహించుటలో బాధ్యత వహించిన ఈయన, ఆ ప్రారంభోత్సాహమును సడలనీయక 'ఆంధ్రకేసరి గ్రంథమాల'ను 'ఆంధ్రకేసరి మాసపత్రిక'నుగూడ నెలకొల్పి వీటిద్వారా కొంతకాలము ప్రశంసనీయమగు సాహిత్య సేవగావించినాడు. మొదటి నుండియు 'సాధనసమితి' సభ్యుడై ప్రస్తుతము దానికి ఆయువు పట్టుగానున్నాడు. ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తు స్థాపకులలో ముఖ్యుడు. చక్కని కథలను పద్యములను వ్రాయగలడు. సుకుమారభావ పుష్పములను ఏరుకొని కమనీయ సుందరహారముగా గ్రుచ్చుటలో ఈయనకు ప్రత్యేక విజ్ఞానము గలదు.

ఆంధ్రులలోని అనైక్యతను మానసిక శారీరక దౌర్బల్యములను నశింపజేసి, ఆంధ్ర ప్రతిభను పునఃస్థాపన జేయుటకుపకరించు ఏ కార్యము నందైనను ఉడుత భక్తి కృషి యైనను చేయగలిగినచో, తనజీవితము ధన్యమగునని ఈయనతలపోయును.

ఆవేదన, లేక ఆనందము ఒకవిధమైన ఉద్రేకమును కలిగించినప్పుడు సహజముగా ముంచుకొనివచ్చు భావములను, సద్యఃపరనిర్వృతికలిగించి, శ్రుతి పేయమైన భాషలో శిల్పివలె చిత్రింపగలిగిననే కావ్యరచనకు పూనుకోవలెనని ఈయన దృఢవిశ్వాసము. కవిత్వమునకు ఆనందముకన్న ప్రచారము ముఖ్యమని ఈయన అనుకోడు. ప్రయోజనము, లేక ప్రచారము విషయముపై ఆధారపడి యుండునుగాని, రసాత్మకముకాని దేదియు కావ్యమనిపించుకోదని ఈయన నిశ్చితాభిప్రాయము.

రచనలు:

[ముద్రితము] వాహ్యాళి (కథానికలు)

[అముద్రితము] వ్యాసాలు; పద్యాలు.

బెల్లంకొండ చంద్రమౌళి శాస్త్రి

జననం : 1918

"కవితారచనను ఎల్లా బలవంతం పనికిరాదని శాస్త్రమూ, అనుభవమూ స్థిరపరచాయో, అల్లాగే రచనను ప్రజలనెత్తిన బలవంతాన రుద్దరా"దనిన్నీ "కవిత్వంలేక సాహిత్యం వసంత హాసంతీ సుందరివలె ఆరాధనీయ" అనీ ఈయన గాఢవిశ్వాసం. "కళ అనేది జీవితంలో-అనగా జీవితానికి సంబంధించిన అన్ని కార్యాలల్లోనూ-ప్రాముఖ్యం కలిగిఉండాలి; అది అక్షరరూపం ధరిస్తే అమృతరమణీయమౌతుంది. ఇది గమనిస్తే, కవితాదేవి స్నిగ్ధ పాదమంజీరాలు బ్రతుకులో మ్రోగాలి" అన్నదే ఈ కవి కుమారుని ఆశయం.

భాష ఈయన చెప్పుచేతుల్లో ఉంటుందేమోఅనిపిస్తుంది. భావాలు హిమగిరి శిఖరాగ్రాలు దాటి అనంతాకాశంలోకి యెట్లా దూసుకపోతాయో అట్లాగే పఠితల హృదయాలను చీల్చుకుని మనోనేత్రాలకు హత్తుకుంటాయి. సాహిత్యంలోని యేవిభాగంలోనైనా జీవకళలుట్టిపడేట్లు, ఒక ప్రత్యేకమైన కళావైదగ్ధ్యం అడుగడుగునా మిరిమిట్లు గొలిపేట్లు రచించే ఒడుపుతనకైవసం చేసుకున్నాడీయన. 'ఛందో బందో బస్తులను ఛట్ పట్' త్రెంపివేసినా లేక సలక్షణ గ్రాంధిక భాషలో వృత్తాలు నడిపించినా ఈయన ప్రత్యేకప్రతిభ యెప్పుడూమరుగుపడదు. ఈయన కావ్యాలునిజంగా బెల్లపు కొండలే!

స్వగ్రామమగు వేంసూరులో ఒక గ్రంథాలయమును హరిజనపాఠశాలనూ స్థాపించి నిర్వహిస్తున్నాడు. సంస్కృత ఆంధ్ర హిందీ విద్యాపీఠ స్థాపకులలో భాగస్వామియై విద్యావ్యాప్తికి కృషిచేస్తున్నాడు. 'ఆంధ్ర వాఙ్మయ సేవా సమితి' ద్వారా తెనుగుభాషకు ఎన్నదగిన సేవచేసినాడు.

రచనలు:

1. జ్వాలాతోరణం (ఖండకావ్యం) 2. ప్రేమనగరి (కావ్యఖండిక) 3. తరంగాలు (కథాకావ్యాలు) 4. వనప్రియ (గేయాలు) 5. ఉషశ్రీ (నాటికలు) 6. కథాకళి (కథలు) 7. రత్నావళి 8. సకృద్దాత 9. జహాంగీరు పసందు 10. పరమేశ్వరి (శతకం) 11. జ్ఞానభిక్షు 12. సిరియాలదేవి 13. ఏదిదారి? 14 సారస్వతేష్టి 15. అపాల. 16. ప్రతికృతి 17. దేశాభిమానం. 18. వ్యాసపీఠం. (వ్యాసాలు)

భాగి నారాయణమూర్తి

జననం : 1912

ఎడతెగని జిజ్ఞాస, నిరంతర సాధనతో తనసహజ కవితాశక్తికి పదునెక్కిస్తున్నాడు ఈయువకవి. తన ఆత్మను తాను వెతుక్కుంటూ ఉన్నట్లుకనబడుతాడు. హృదయంలో నుంచిరానిది చేతితో యేదీ వ్రాయడు. ప్రయోజనమూ, ఆనందమూ - రెండూ భాగంపంచుకున్నాయి ఈయన కవిత్వాన్ని. మహోన్నతమైనభావము, రమణీయమైన శైలిలో అంతర్గతమైన ధ్వనీ యితని రచనల్లోని ప్రత్యేకత. ఇతడుకూడా విద్యార్థి దశనుండే కవిత్వరచనకు పూనుకొని

ఏకధారగా గీతాలు వ్రాసుకుంటున్నాడు. విశిష్టతచెడకుండా, రచనా వేగం కుంటుపడకుండా వ్రాసేఅభ్యుదయ కవుల్లో స్థానం సంపాదించు కొన్నాడు. ఆంధ్రావనిలోని ఉత్తమకవులను గణనచేసేటప్పుడు ఈయనను తప్పకుండా ప్రత్యేకస్థానం దొరికి తీరుతుంది.

విశాలమైనజీవితాన్ని చిత్రవిచిత్రమైనలోకాన్నీ వివిధకోణాలనుంచి పరిశీలించిఅర్థంచేసుకునేందుకు శ్రమించుచేయితని జీవితాశయం. నాటకాల్లో వేషాలు వేయాలంటేఉబలాట పడతాడు. సంగీతప్రియుడు కూడాను. ప్రయోజనకారియైక్యత్రిముంకానిలయప్రధానమైన-ఛందస్సు అక్కడక్కడ నల్లించినా సరకుగొనక- రచనే ఉత్తమకవిత్వం అని యీతని సిద్ధాంతం.

రచనలు:

[ముద్రితము] పరీక్షచదువు (నాటికలు)

[అముద్రితము] 1. జయగంట 2. రుధిరరేఖలు 3. పద్మంకథలు.
4. ఖండ కావ్యాలు

మూటుపురి వెంకటేశ్వరరావు

జననం: 1919

చిన్నప్పటినుంచీ నాటకాల్లో వేషాలువేయడం, సంగీత సభలకు హాజరుకావడం, గేయాలలో కథలో వ్రాసికొని సారస్వత సభల్లో పాల్గొనడం అలవాటుచేసుకున్న కళారాధకుడీయన. ఈ సహజప్రవృత్తే రాను రాను యితనినొక కవిగాను, గాయకుడిగానూ చేసింది.

‘కవిత్వంలో కాని, కథారచనలో కాని, ఉద్గ్రంథ రచనలో కానీ- అమ్మమ్మలలాగు మడికట్టుకొని దూరంగా వుండటం కాక అందరికీ ఆప్యాయంగా అందుబాటులో వున్న రచనలకే విలువ; ప్రపంచానికి ఫలము, అనే విశ్వాసం ఈయనలో బాగా నాటుకుంది. ‘ప్రజాభిరుచినే, ప్రతిభావంతంగా రచనల్లో ప్రతిబింబింపజేసి విశ్వవిపంచికా నినాదంతో దానిని సమన్వయంచేసి, అంతరాత్మ శ్రుతులతో మేళవించుకొని, యితరులకు ఆనందం పంచిపెట్టి తనూ ఆ ఆనందాన్ని అనుభవించ గలిగినవాడే నిజమైన కవి, అనీ, తన కవిత్వానికి కూడా యిదే ఆదర్శం అనీ ఈయన అంటున్నాడు...విశ్వంఅంతా ఆవరించాలనీ, పసిపాపల బోసినవ్వులకు భాష్యం చెప్పాలనీ, అంతుపట్టని ముద్దరాలి మధురస్వప్నాలను పోతబోసి నిలబెట్టాలనీ...ఉబలాటపడతాడు. ఈయన ఆశయాలకు అంతులేదు.

ర చ న లు :

[అముద్రితము] వివిధ గేయాలు.

వానమామలై
వరదాచార్యులు

జననం : 1912

రచనలో పూర్వ సాంప్రదాయాలను ఒకవైపు, భావనలో ఆధునిక పద్ధతులను వేరొకవైపు చంకపాపలవలె యెత్తుకొని కావ్యరచనను సాగి

స్తున్న సాత్త్వికపథగామి ఈయన. విషయ సంగ్రహణంలోనేమి శైలీమాధుర్యంలోనేమి ఈయన తెలంగాణాలోని ప్రతిభావంతులైన అభ్యుదయ కవులలో ఒక విశిష్టస్థానాన్ని ఆక్రమించుకున్నాడు. మనిషి వేషంచూస్తే యెంత ఛాందసుడివలె కనబడతాడో, సంభాషణలో నడవడికలో అంత సహనదృష్టి, సామరస్యమూ, సంస్కారమూ తొణికిసలాడుతుంది. ఈయన కంఠమాధుర్యానికి కోకిలలే మోము దాచుకొంటాయట!

హరికథా కథనమందు పురాణ పఠనమందు ప్రావీణ్యము గడించుకొని జనసామాన్యాన్నీ, కవితాపాటవంచేత రసజ్ఞులనూ మెప్పిస్తూ, సర్వజన సమాదరణీయుడైన ఈయన వ్యక్తిత్వాన్ని తెలుగునాటగల పండిత ప్రకాండులు కళాకోవిదులు యెంతో ఉగ్గడించినారు. ఇంతటి ప్రతిభగల ఈ వినయభూషణుడు మామూలు సన్మానాలు అందుకోడానికి కూడ మొహమాట పడతాడు.

దేశనాయకులను, రాజకీయ ధురంధరులను తనకవిత్వంలో కీర్తించి వారి యశశ్చంద్రికలకు ఆయువు పోయటంచూస్తే, దేశభక్తిలో జాత్యభిమానంలో ఈయన యెవరికీ తీసిపోడని తోస్తుంది.

ఈయన కవితావనానికి యెల్లలు లేవు. శ్రీరాముడు, పోతన, మహాత్ముడు, రవీంద్రకవి చంద్రుడు మొదలగు వారినిగురించి యెంతఘనంగా వ్రాస్తాడో- ఊరపిచ్చుక, తృణము, పెంటపోగు పాదరక్షలను గురించి కూడా అంతే గంభీరంగా వ్రాస్తాడు. ఈయన అభిమానరసము కరుణము. దేశీయములైన శబ్దాలను సందర్భానుసారంగా వాడుతూ, రమ్యము కడు సున్నితమూ అయిన శబ్దార్థశ్లేషను గూర్చుటలో ఇతనికి ఇతరేసాటి. ఈయన గేయాల్లో కూడ ఈ ప్రత్యేకప్రతిభ కనపడుతుంది.

'మానవజీవిత కర్తవ్యము అహింసాపురస్సర లోకకల్యాణం, నైతిక ధర్మాదేశం, కళారాధనయే' ఈయన తన కవిత్వానికి జీవితానికి పరమాశయంగా పెట్టుకున్నాడు.

రచనలు:

[ముద్రితము] మణిమాల (ఖండకావ్యం)

[అముద్రితము] దాగురింపులు 2. వైశాలిని (నాటకము) 3. మౌక్తిక మాల 4. వ్యాసావళి 5. బాపూజీ నిర్యాణగేయావళి 6. పోతన (కావ్యము).

పుర్సూటూరు రాఘవాచార్యులు

జననం: 1922

చరిత్ర పుటలలో మిగిలిపోయిన ఆంధ్రుల ప్రతాపము హృదయంలో మెరసినా, జీర్ణశిథిలాల్లో నిలిచిపోయిన తెలుగువారి కళావైభవసంపత్తి మనోనేత్రాలలో తళుకొత్తినా, లేక ఆర్యసంస్కృతి యొక్క ప్రాచీన ప్రాశస్త్యాన్ని పునరుద్ధరించాలన్న ఆవేశం కలిగినా, నిర్మల స్రవంతివలె భావాలు ఉబికివచ్చి ఈయన సహజ కవితాశక్తిని బయటికి లాక్కొస్తాయి. సమకాలీనమైన జాతీయ జీవనంలోని శుభాశుభ సంఘటనలు కూడా ఈయనతో ఉత్తమ రచనలను చేయిస్తాయి. ఇంగ్లీషులోని ఉత్తమ కావ్యాలను తెనుగులోకి అనువదించడ మంటే యెక్కువ అభిరుచి ఈయనకు.

భారతీయ నాగరకతలోని ప్రాచీనతకు నవ్యత గూర్చుటే తన కవిత్వానికి ఆశయంగా పెట్టుకున్న సార్వతోపాసకుడు. వయోజన విద్యావ్యాప్తి ఈయన అభిమాన వ్యాసంగము.

రచనలు:

[అముద్రితము] ఖండకావ్యాలు.

✻

వెల్దుర్తి

మాణిక్యరావు

జననం: 1918

'ఏడ్చువారల నెవడు ఓదార్చలేడు; నవ్వువారల నెవడు నొప్పించలేడ'నీ, 'జీవితానికి ఆనందంతప్ప మరో ఆశయంలేద'నీ నొక్కి చెప్పగల ధైర్యశాలి ఈయన. అందరూ, ఆనందం పొందగలిగే వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యం కలిగి వుండాలని ఈయన ఆకాంక్ష. కాబట్టే నిత్యసంతోషి, నిత్యయువ్వనుడు వలె కనబడుతూ సరస సంభాషణప్రియుడై, దైనందిన జీవితంలో ఎన్ని ఒడుదొడుకులు వచ్చినా సుఖంగా వాటిని దాటగలుగుతున్నాడు. ఈయన కవిత్వంకూడా యిదే ధోరణిలో నడుస్తుంది. ఆనందం [illegible] మరుగని బాలబాలికలే ఈయన ముఖ్యస్నేహితులు. [illegible] సృజించుటలో విశేషమైనశ్రద్ధను, ప్రత్యేకమైన సామర్థ్యాన్ని చూపిస్తున్నాడు. ఈయన, కవిత్వానికికూడా ఆనందమే పరమావధి అంటున్నారు. కాబట్టి సృష్టిలోని సుందర వస్తుజాలంలో యేదైనా సుఖాన్ని అనుభవించగల జీవప్రపంచంలోని యే ప్రాణియైనా ఈయన కావ్యవస్తువై పోతుంది.

కావ్యసుమారామంలో ఈయన గేయాలు ఒక విశిష్టమైన రూపలావణ్యాలను, ప్రాంతీయమైన అభిజాత్యాన్నీ ప్రదర్శిస్తుంటాయి. స్వాభావసిద్ధమైన శిల్పసంపత్తిగల కళాఖండాలవలె ఈయనరచనలు అతి నాజూకుగా ముట్టుకుంటే మాసిపోయేటట్లు వుంటాయి.

సామాజిక రాజకీయ సంఘటనలు ఈయన హృదయాన్ని స్పందింప జేసినప్పుడు, తన ఆనందోపాసనను తాత్కాలికంగా కట్టిపెట్టి, ఉత్తేజకరమైన రచనలనుకూడా చేస్తాడు.

గ్రామీణులకు వారి భాషలోనే సులభంగా గ్రాహ్యమౌనట్లు, ఉపయోగము ఆనందమూ కలిగింపజాలే నాటికలనూ కథలను వ్రాయుటలో ఈయనది అందెవేసినచేయి.

రచనావ్యాసంగమే ముఖ్యముగాగల ఈయన, కళాప్రపంచములోని నిత్యనూతనమైన పద్ధతులను అన్వేషించు రసపిపాసి యైనందున, పరిణతాసిద్ధికై వలయు పరిశ్రమనుకూడ అలవరుచుకున్నాడు. మహారాష్ట్ర కన్నడ ఉర్దూభాషల పరిచయంకలిగి ప్రత్యేకంగా ఉర్దూలో చక్కని వ్యాసాలు వ్రాయుట ఉపన్యసించుట నేర్చుకున్నాడు.

విశేషకాలము మద్యనిరోధక సంఘములో పనిచేసి తదుద్యమ మాసపత్రిక నిర్వహణాభారము వహించుటేగాక 'గ్రామసుధార్', 'తెలుగు తల్లి' మొదలగు పత్రికల సంపాదకవర్గములోనుండి, ఆంధ్రమహాసభ-ఆంధ్ర యువజన సంఘము మొదలగు అనేక సంస్థలలో కార్యకర్తయై క్రమశిక్షణా అనుభవమూ సంపాదించుకొన్నందున, ఈయనకు, ప్రచారానికి వలయు

కావ్యసుమారామంలో ఈయన గేయాలు ఒక విశిష్టమైన రూపలావణ్యాలను, ప్రాంతీయమైన అభిజాత్యాన్నీ ప్రదర్శిస్తుంటాయి. స్వభావసిద్ధమైన శిల్పసంపత్తిగల కళాఖండాలవలె ఈయనరచనలు అతి నాజూకుగా ముట్టుకుంటే మాసిపోయేటట్లు వుంటాయి.

సామాజిక రాజకీయ సంఘటనలు ఈయన హృదయాన్ని స్పందింప జేసినప్పుడు, తన ఆనందోపాసనను తాత్కాలికంగా కట్టిపెట్టి, ఉత్తేజకరమైన రచనలనుకూడా చేస్తాడు.

గ్రామీణులకు వారి భాషలోనే సులభంగా గ్రాహ్యమౌనట్లు, ఉపయోగము ఆనందమూ కలిగింపజాలే నాటికలనూ కథలను వ్రాయుటలో ఈయనది అందెవేసినచేయి.

రచనావ్యాసంగమే ముఖ్యముగాగల ఈయన, కళాప్రపంచములోని నిత్యనూతనమైన పద్ధతులను అన్వేషించు రసపిపాసి యైనందున, పరిణతాసిద్ధికై వలయు పరిశ్రమనుకూడ అలవరుచుకున్నాడు. మహారాష్ట్రి కన్నడ ఉర్దూభాషల పరిచయంకలిగి ప్రత్యేకంగా ఉర్దూలో చక్కని వ్యాసాలు వ్రాయుట ఉపన్యసించుట నేర్చుకున్నాడు.

విశేషకాలము మద్యనిరోధక సంఘములో పనిచేసి తదుద్యమ మాసపత్రిక నిర్వహణాభారము వహించుటేగాక 'గ్రామసుధార్', 'తెలుగుతల్లి' మొదలగు పత్రికల సంపాదకవర్గములోనుండి, ఆంధ్రమహాసభ-ఆంధ్రయువజన సంఘము మొ॥లగు అనేక సంస్థలలో కార్యకర్తయై కర్మశిక్షణ అనుభవమూ సంపాదించుకొన్నందున, ఈయనకు, ప్రచారానికి వలయు

సన్నిధానం
శ్రీధరశర్మ

జననం : 1920

'కళల్లో, కవిత్వంలో — జీవితంలో పరిపూర్ణతను సాధించాల'ని ఈయన మహదాశయం 'మానవుడు చేసే ప్రతివిషయమూ కళాసమన్వితంగా సమగ్రంగా వుండాల'ని ఈయన ఆకాంక్ష.

ఐహికంకన్న ఆముష్మికానికే అఱ్ఱులు చాస్తున్నా, ఈయన లేఖిని సాహిత్యంలోని వివిధ రచనారంగాల్లోనూ నటిస్తుంది. 'వ్యాకరణానికి కళ్ళెం' తగిలించి అప్పుడప్పుడు గేయరచనలు చేసినా, సలక్షణమైన భాషయే సాంప్రదాయసిద్ధమైన రచనాపద్ధతులే ఈయనను ఎక్కువగా ఆకర్షించినాయి. సంగీతంలో ఈయనకుగల ప్రవేశం, చక్కని ధారాశుద్ధిగల పద్యాలను వ్రాయుటలో ఉపకరిస్తుంది.

కవిత్వం, ఈనాటి కొన్ని ప్రత్యేక పక్షాలయొక్క ప్రచారంకోసం కాక కేవలం ఆనందమూ విశ్వశ్రేయంకోసమూ ఉపయోగపడాలంటాడు ఈయన.

తీరికసమయాన్ని తత్వశాస్త్ర పరిశీలన, కావ్యపఠన కోసమూ వినియోగిస్తూ, ఇటు భాషాసేవకూ అటు జ్ఞాన సముపార్జనకూ పాటుపడుతుంటాడు.

సన్నిధానం శ్రీధరశర్మ

జననం : 1920

'కళలో, కవిత్వంలో — జీవితంలో పరిపూర్ణతను సాధించాల'ని ఈయన మహదాశయం 'మానవుడు చేసే ప్రతివిషయమూ కళాసమన్వితంగా సమగ్రంగా వుండాల'ని ఈయన ఆకాంక్ష.

ఐహికంకన్న ఆముష్మికానికే అర్ఘ్యాలు చాస్తున్నా, ఈయన శక్తిని సాహిత్యంలోని వివిధ రచనారంగాల్లోనూ నటిస్తుంది. 'వ్యాకరణానికి కళ్ళెం' తగిలించి అప్పుడప్పుడు గేయరచనలు చేసినా, సలక్షణమైన భావమయే సాంప్రదాయసిద్ధమైన రచనాపద్ధతులే ఈయనను ఎక్కువగా ఆకర్షించినాయి. సంగీతంలో ఈయనకుగల ప్రవేశం, చక్కని ధారాశుద్ధిగల పద్యాలను వ్రాయుటలో ఉపకరిస్తుంది.

కవిత్వం, ఈనాటి కొన్ని ప్రత్యేక పక్షాలయొక్క ప్రచారంకోసం కాక కేవలం ఆనందమూ విశ్వశ్రేయంకోసమూ ఉపయోగపడాలంటాడు ఈయన.

తీరికసమయాన్ని తత్వశాస్త్ర పరిశీలన, కావ్యపఠన కోసమూ వినియోగిస్తూ, ఇటు భాషాసేవకూ అటు జ్ఞాన సముపార్జనకూ పాటుపడుతుంటాడు.

శిథిలమైన తన జీవితానికి తాను పాడుకునే విషాదగీతాలే పాథేయం అంటాడు. సమాజంలోని గడ్డుసమస్యలు ఈయననంతగా ఎదుర్కొన్నవు. తన బాధేమో తానేమో అన్నట్టుగా యితర ప్రపంచంతో సంబంధం పెట్టుకోక 'ఈ నిట్టూర్పులతో ఘనాఘనగణాంకిభూత మార్గంబులందే నెందాక జరింతు? ఈ వ్యధల కంతేలేద?' అన్న ప్రశ్నకు జవాబు వెతుక్కొంటూ ఉంటాడు. 'చేతస్సులోలోనన్ క్రుంగి కవోష్ణబాష్పమయ కల్లోలాల తో కిళ్ళు కేమానో తోచదు గా!' అని తనకు తానే దిగ్భ్రమ చెందుతాడు...

ఈయనహృదయంలో వేదన యింతగా ఘనీభవించినందుననే ఈయన కవితా లతాంతము అంత మాధుర్యాన్ని నింపుకుంది. ఈ మకరందాస్వాదనక్తి, పదలాలిత్యము, శయ్యావిలాసము, రచనాశిల్పము, ధారాశుద్ధి మొదలగు గుణాలు తమంతకు తామే—మధుకరులవలె—అనుసరించి వస్తాయి.

'సాహితీమేఖల' హేమవలయంలో భాసించే చంద్రజ్యోతి ఈయన!

రచనలు:

[అముద్రితము] ఖండకావ్యాలు.

సిరిప్రగడ రాధాకృష్ణరావు

జననం : 1916

ధనియాలపువ్వు, వరిమొక్క—కూడా ఈయనను కవిత్వం వ్రాయుడానికి ప్రేరేపిస్తాయి. తేనెలుచిలికే కమ్మని గీతాలనుపాడుకుంటూ తెనుగు తోటకుమాలియై సారస్వతవిద్యార్థిగా జీవితం గడపాలని ఈ మధురకవి

శిథిలమైన తన జీవితానికి తాను పాడుకునే విషాదగీతాలే పాథేయం అంటాడు. సమాజంలోని గడ్డుసమస్యలు ఈయననంతగా ఎదుర్కొన్నవు. తన బాధేమో తానేమో అన్నట్టుగా యితర ప్రపంచంతో సంబంధం పెట్టుకోక 'ఈ నిట్టూర్పులతో ఘనాఘనగణాంకితభూత మార్గంబులందే సెందాక జరింతుని ఈ వ్యథల కంతేలేద?' అన్న ప్రశ్నకు జవాబు వెతుక్కుంటూ ఉంటాడు. 'చేతస్సులోలోన స్రవంగి కవోష్ణబాష్పమయ కల్లోలాల తాకిళ్ళకేమానో తోచదుగా!' అని తనకుతానే దిగ్భ్రమ జెందుతాడు...

ఈయనహృదయంలో వేదన యింతగా ఘనీభవించినందుననే ఈయన కవితా లతాంతము అంత మాధుర్యాన్ని నింపుకుంది. ఈ మకరందాస్వాదనక్తి, పదలాలిత్యము, శయ్యావిలాసము, రచనాశిల్పము, ధారాశుద్ధి మొదలగు గుణాలు తమంతకుతామే—మధుకరులవలె—అనుసరించి వస్తాయి.

'సాహితీమేఖల' హేమవలయంలో భాసించేచంద్రజ్యోతి ఈయన!

రచనలు :

[అముద్రిత] ఖండకావ్యాలు.

సిరిప్రగడ రాధాకృష్ణరావు

జననం : 1916

ధనియాలపువ్వు, వరిమొక్క-కూడా ఈయనను కవిత్వం వ్రాయడానికి ప్రేరేపిస్తాయి. తేనెలుచిలికే కమ్మని గీతాలనుపాడుకుంటూ తెనుగు తోటకుమాలియై సారస్వతవిద్యార్థిగా జీవితం గడపాలని ఈ మధురకవి

నడపినాడు. తెలంగాణము నందలి రాజకీయ సాంస్కృతిక ఉద్యమాల అన్నింటితోను ఈయనకు సంబంధముకలదు. ఆంధ్ర మహాసభకు మొట్టమొదటి అధ్యక్షుడు ఇతడే. తెలంగాణమున జరిగిన దాదాపు ప్రతిసంస్థ ప్రథమ సమావేశమునకు ఈయనే అధ్యక్షుడు. కొన్నియేండ్లు ఆంధ్ర మహాసభకును, ఏడెనిమిది సంవత్సరములు రెడ్డివిద్యార్థి వసతిగృహమునకును కార్యదర్శిగా నుండి పనిచేసినాడు.

కవిత్వము, కథారచన, వ్యాసరచన, సాహిత్యవిమర్శన, చరిత్రపరిశోధన, విజ్ఞానము మొదలైన వివిధవాఙ్మయ వీథులలో ఈయన కలము స్వైరవిహారము జేసినది. తెలుగు సీమలోని ప్రథమశ్రేణికి చెందిన కథకులలో ఈయనకు స్థానముకలదు. ఆంధ్రదేశ పండితులలో, పరిశోధకులలో ఇతడొక ఉన్నత స్థానమునుఆక్రమించుకొన్నాడు. భాషాశాస్త్ర పరిశీలనము గావించి ఆంధ్రభాషకు వలయు సాంకేతిక పదజాలమును సమకూర్చుచున్నాడు. అలభ్యములైన అనేక గ్రంథములను, చాటువులను, జానపద గేయములను సేకరించి ఆంధ్ర భాషాగారమును పునరుద్ధరింప ప్రయత్నించుచున్నాడు. నిరంతర పరిశోధనలో, విజ్ఞానార్జనలో ఈయన చూపుచున్న శ్రద్ధఅనితర సాధ్యము. అయినప్పటికిని తనది 'గందరగోళ జీవితమ'ని 'వెట్టివెంకళప్పగా పల్లెలలో ఉంటున్నా'నని ఈయన అనుటవల్ల ఈయన జ్ఞానపిపాస ఎంత అపారమైనదో, ఆశయాలు ఎంత ఉన్నతములో తెలియుచున్నవి.

ఈయన కలము ఎంతవాడియైనదో హృదయములంత నిర్మలమైనది. మొగమాటమునకు లోనుగాక స్వపక్ష పరపక్షములను భేదముపాటింపక యథార్థమును వచించు నిర్భయ విమర్శకులలో ఈయన పేరుచెప్పి పరాక

నడపినాడు. తెలంగాణము నందలి రాజకీయ సాంస్కృతిక ఉద్యమాల అన్నింటితోను ఈయనకు సంబంధముకలదు. ఆంధ్ర మహాసభకు మొట్టమొదటి అధ్యక్షుడు ఇతడే. తెలంగాణమున జరిగిన దాదాపు ప్రతిసంస్థ ప్రథమ సమావేశమునకు ఈయనే అధ్యక్షుడు. కొన్నియేండ్లు ఆంధ్ర మహాసభకును, ఏడెనిమిది సంవత్సరములు రెడ్డివిద్యార్థి వసతిగృహమునకును కార్యదర్శిగా నుండి పనిచేసినాడు.

కవిత్వము, కథారచన, వ్యాసరచన, సాహిత్యవిమర్శన, చరిత్రపరిశోధన, విజ్ఞానము మొదలైన వివిధవాఙ్మయ వీథులలో ఈయన కలము స్వైరవిహారము చేసినది. తెలుగు సీమలోని ప్రథమశ్రేణికి చెందిన కథకులలో ఈయనకు స్థానముకలదు. ఆంధ్రదేశ పండితులలో, పరిశోధకులలో ఇతడొక ఉన్నత స్థానమునుఆక్రమించుకొన్నాడు. భాషాశాస్త్ర పరిశీలనము గావించి ఆంధ్రభాషకు పలుయు సాంకేతిక పదజాలమును సమకూర్చుచున్నాడు. అలభ్యములైన అనేక గ్రంథములను, చాటువులను, జానపద గేయములను సేకరించి ఆంధ్ర భాషాగారమును పునరుద్ధరింప ప్రయత్నించుచున్నాడు. నిరంతర పరిశోధనలలో, విజ్ఞానార్జనలలో ఈయన చూపుచున్న శ్రద్ధఅనితర సాధ్యము. అయినప్పటికిని తనది 'గంధరగోళ జీవితమ'ని 'వెట్టి వెంకళప్పగా' పల్లెలలో ఉంటున్నా'నని ఈయన అనుటవల్ల ఈయన జ్ఞానపిపాస ఎంత అపారమైనదో ఆశయాలు ఎంత ఉన్నతములో తెలియుచున్నవి.

ఈయన కలము ఎంతవాడియైనదో హృదయమంత నిర్మలమైనది. వెంగెమాటకును లోనుగాక స్వపక్ష పరపక్షములను భేదముపాటింపక యథార్థమును వచించు నిష్పక్షపాత విమర్శకులలో ఈయన పేరుచెప్పి మరొక

సోమరాజు
ఇందుమతీదేవి

జననం : 1915

ఈమె, భక్తిగీతాలు ప్రార్థనా పద్యాలు వ్రాయుటలో నేర్పరి. అయితే తఱుచుగా పత్రికల్లో తన రచలను ప్రకటించుటకు ముందుకు తోసుకవచ్చే స్వభావం కాదు. నిర్దుష్టమైన గ్రాంథిక భాషవాడినా, భావపుష్టిగలిగి సాఫీగా నడచిపోతాయి ఈమె పద్యాలు. ఎంతటి భక్తురాలో అంతటి రసపిపాసి.

ప్రియునికి ప్రియురాలిని గుఱించి కలిగే భావాలను కావ్యాదుల్లో వ్యక్తీకరించుట మనకవులకూ, కవయిత్రులకూ పరిపాటి అయిపోయింది. కాని ప్రేయసికి ప్రియుని గూర్చి కలిగే భావాలను మాత్రం ఆధునికుల్లో సామాన్యంగా కవయిత్రులు చిత్రించలేదు. ఈమె ఆ కొఱతను తీర్చింది... భర్త చెంత లేనప్పుడు ఆ వెలితి స్ఫురింపజేసే వివిధ భావాలను సుందరముగా చక్కని సాంసారిక కథలవలె, తనకవిత్వంలో యేరికూర్చింది ఈమె.

ఆశలుగొలిపి కవిత్వం పరిపూర్ణత నందకముందే ఈమె తనకలానికి విశ్రాంతి నొసగుట భాషాభిమానులకు ఆశాభంగము కలిగించింది.

రచనలు :

[ముద్రితము] 1. పతిభక్తి 2. శ్రీరంగ దేవస్తోత్రము.

[అముద్రితము] 1. శకుంతలాపరిణయము. 2. వేణుగోపాలస్వామి శతకము.

అకారాది శీర్షికలు

అంజలి	...	...	౪౫
అడుగుజాడలు	...	...	౫౮
అన్వేషణ	...	...	౭౩
అమృతప్రభాతము	...	...	౧౧౪
ఆంధ్ర భారతి	...	...	౬౮
ఆత్మహతం!	...	...	౯౧
ఆయాది	...	...	౮౧
ఆరాధన	...	...	౯
ఋతుత్రయము	...	...	౯
ఎందులకో ?	...	...	౬౩
ఓరుగల్లుకోట	...	...	౯౩
కవితాకోపం	...	...	౬
గౌరి	...	...	౫౫
చందమామ	...	...	౫౪
జీవితము	...	...	౧౬
తెనుగుతల్లి	...	...	౫౯
తెనుగుతోట	...	...	౭౧
తెనుగు మొర	...	...	౧౧
తెలంగాణా విముక్తి	...	...	౧

దీపావళి	౯౨
పక్కి బక్కి	౯౫
నీరాక	౬౦
నేను	౪౭
ప్రపంచం	౯౦
ప్రబోధము	౨౪
ప్రాగ్వ్యాపి	౫
పాదరక్ష	౯౪
ఫాల్గుణ అమావాస్య	౩౩
పిల్లలమండీ, పిల్లలమా !	౭౫
పువ్వా !	౫౩
పూలచెట్లు	౪౯
బిచ్చగాడు	౧౦౦
భానురథము	౭౨
భీమక్క	౧౦
మధురపథము	౬౮
మధురోహా	౧౯
మహాత్వాకాంక్ష	౧౮
మా ప్రణయం!	౭౬
మామ	౮౨
మాయ	౭౦
మిత్రుడా!	౫౭

ముల్లు	...	...	౨౮
వేయిస్తంభాలగుడి	...	...	౩౯
శారద	...	...	౫౧
సంక్రాంతి	...	...	౫౦
సంక్రాంతి	...	...	౮౧
సఖ్యం	...	...	౩౦
స్వప్న సుందరి	...	...	౬౭
సారస్య పటిమ	...	...	౧౮
స్వాహా	...	...	౧౩
సెలయేరు	...	...	౩౬
సృష్టి	...	...	౪౮
హితోక్తి	...	...	౫౬
హృదయావేదన	...	...	౮౮
క్షమామూర్తీ!	...	...	౧౦౧
?	...	...	౩

ఇందులో తప్పులూ — ఒప్పులూ.

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
౨౬	౧౩	డాగినాసో	డాగినావో
౨౭	౯	తీరుగు	తిరుగు
౨౮	౧౪	తత్రింబు	తంత్రింబు
౨౯	౧౧	ప్రిథముని	ప్రిథముని
౩౩	(శీర్షిక)	ఫాల్గుణబహుళ అమావాస్య	ఫాల్గుణఅమావాస్య
౩౩	౧౬	కనుగోసలు	కనుగోనలు
౩౪	౯	అర్థము	అర్థము
౩౪	౧౫	వియచ్చర	వియత్
౩౭	౧	స్వార్థునీ	స్వార్థునీ
౪౦	౯	గుండ	గుండు
౪౭	౨	ఉదయిమయ్యే	ఉదయమయ్యె
౫౦	౧౬	భక్తితో	భక్తితో
౫౦	(పేరు)	హనుమంత	వేంకటహనుమంత
౫౨	౧౫	తేనే	తెనే
౫౭	౬	పయస్వు	పయస్సు
౬౦	౯	అంబాలు	అంబాలు
౬౨	౧౩	వెదజలు	వెదజల్లు
౭౩	౧౪	నప్తులరు	నలరు
౭౪	౧	తలపుల	తలపులు

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
,,	౫	సాధుకడకు	సాధుకడకు
,,	౭	నిలుపు	నిలువు
,,	౯	నగు	నగు
౯౦	౪	కొరగనే	కొరగనే
౯౧	౯	దేసమని	దేశమని
౯౪	౯	శకి	శక్తి
,,	౧౬	కర్మ్రముల	కర్మముల
౯౬	౫	వేసికాని	వేసికొని
౯౭	౪	కెట్టుంకి	కెట్టుకి
౧౦౦	౧	పిగ్ట	పిట్ట
,,	౦౨	మొలనపైన	మొలపైన
౧౦౧	౧౫	నయూనాల	నయనాల
౧౦౨	౩	చాయచికిత్స	ఛాయచికిత్స

'ప్రత్యూష' ప్రచురణములు

౧. అంజలి (గేయాలు)—వివిధ రచయితలు.
౨. ప్రేంచంద్ అనువాదాలు (కథలు)...శ్రీ నెల్లూరి కేశవస్వామి
౩. పరీక్షచదువు (నాటిక)—శ్రీ భాగి నారాయణమూర్తి
౪. నిర్మాణము (వ్యాసములు)—శ్రీ 'సాధక'
౫. పాలవెల్లి (కథలు)—వివిధ రచయితలు వెల 0-12-0
* ౬. భోజరాజు (పద్యకావ్యము)—శ్రీ గాదిరాజు వేంకటరమణయ్య
౭. మధుకణములు (గేయాలు)—శ్రీ పిల్లలమఱ్ఱి వేంకట హనుమంతరావు
౮. సాంధ్యగీతి (నాటిక)—శ్రీయుతులు 'సూర్యచంద్రులు'
౯. వాహ్యాళి (కథలు)—శ్రీ బూర్గుల రంగనాథరావు.
౧౦. భగ్నహృదయుడు (నాటిక)—శ్రీ భండారు చంద్రమౌళీశ్వరరావు.
౧౧. ఆముక్తమాల్యద పర్యాలోకనము (వ్యాసములు)—శ్రీ వెల్దండ ప్రభాకరరావు.
౧౨. సాహితీవిపణి (గద్యపద్యాత్మకము)—వివిధ రచయితలు వెల 1-0-0
౧౩. నిర్మాణగానము (గేయాలు)—శ్రీ శేషబాబు.
౧౪. అశోక రాజ్యము (నాటిక)—శ్రీ శేషబాబు.
* ౧౫. రంగవల్లి. (౧౯౪౬ పోటీకథలు)—వివిధ రచయితలు. వెల 0-4-0
* ౧౬. నవ్యకవితా నీరాజనము (వ్యాసాలు)—శ్రీ దేవులపల్లి రామానుజరావు. వెల 0-12-0
* ౧౭. మాయింట్లో (కథలు)—శ్రీ ధరణికోట శ్రీనివాసులు. వెల 0.12-0
* ౧౮. ప్రత్యూష (కావ్యసంకలనం)—వివిధ రచయితలు.

* ఇవితప్ప తక్కిన ప్రచురణాల ప్రతులు లేవు.

ప్రతులకు :— సాధన సమితి కార్యాలయము.
195/B3, ఈసామియాబజారు,
హైదరాబాదు. ద.

మా సమితి ప్రోత్సాహకులు

౧. శ్రీ పర్సా వెంకటేశ్వరరావుగారు.

౨. ,, ఇ. వి. రామరెడ్డిగారు.

౩. ,, రావులపాటి మధుసూదనరావుగారు.

౪. ,, ఎస్. దుర్గయ్యగారు.

౫. ,, రామప్పగారు.

౬. ,, నందగిరి వెంకటరావుగారు.

౭. ,, గాదేపల్లి సూర్యప్రకాశరావుగారు.

౮. ,, శంకరనారాయణగౌడుగారు.

౯. ,, ఎఱ్ఱం సత్యనారాయణగారు.

౧౦. ,, తుంగా రామదాసుగారు.

౧౧. ,, నాగులపల్లి కోదండరామరావుగారు.

౧౨. ,, డాక్టరు రంగాచార్యులుగారు.

౧౩. ,, రామయ్యజోషిగారు.

౧౪. ,, మందుముల రామచంద్రరావుగారు.

ప్రత్యూష ప్రచురణము. ౧౮. ౧౯౫౩.

21005

సాధన స్మృతి

ఈసామియాబజారు

హైదరాబాదు.

మొదటికూర్పు. ౧౦౦౦ ప్రతులు.

పద్మశాలి ప్రింటింగ్ ప్రెస్, రాజమొహల్లా, హైద్రాబాదు-ద.